

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2012 - ΕΤΟΣ Ε' - ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 18

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ 5 ΕΥΡΩ - ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 15 ΕΥΡΩ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Ιδιοκτησία

Εταιρεία Μελετών Ιστορίας
και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας

Ιδρυτής - Σύμβουλος Έκδοσης
π. Αθανάσιος Βουδούρης

Εκδότης

Εμμανουήλ Ξυνάδας
(Πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Διευθύντρια

Ολυμπία Μπέτσα
(Πρόεδρος Επιτροπής "Χρονικών")

**Αρχισυνταξία -
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση**

Νικόλαος Βουδούρης

Επιτροπή των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Ολυμπία Μπέτσα
Χαίδω Τζήκα - Μπατσαρά
Νικόλαος Βουδούρης
Ιωάννα Ζιώγα
Αναστασία Ταναμπάση

Φιλολογική Εποπτεία
Μάριος Σπυρόπουλος

Γραφεία

Δ.Δ. Φυτείας Δοβρά Τ.Θ. 149, Τ.Κ. 59100

τηλ: 6946.901.531 - 6942.982.745

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μέρους ή
ακέραιων κειμένων, αν αναφέρεται η πηγή

Τα επώνυμα άρθρα εκφράζουν μόνο την
άποψη του συντάκτη τους

• Όσοι επιθυμούν να γίνουν μέλη της «**Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας**» μπορούν να επικοινωνούν στο τηλέφωνο: **6946.901.531**

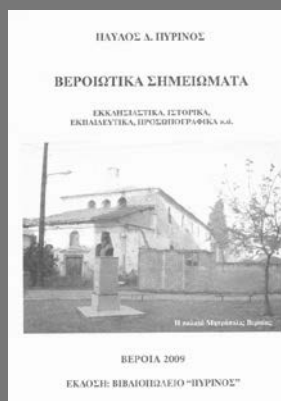
• Η αποστολή άρθρων, μελετών, επιστολών, σχολίων, προτάσεων, παρατηρήσεων κ.α. για δημοσίευση στα «**ΧΡΟΝΙΚΑ**», γίνεται τόσο στην ταχυδρομική διεύθυνση της Ε.Μ.Ι.Π.Η., όσο και στην ηλεκτρονική διεύθυνση **xronika_emipi@yahoo.gr** με την ένδειξη: Για τα «**Χρονικά**» (Τα άρθρα δεν θα πρέπει να ξεπερνούν τις 5 σελίδες Α4 με μονό διάστιχο και μέγεθος γραμματοσειράς 12 στ. Δημοσιεύματα ή άρθρα με επιστημονικό υπόβαθρο θα πρέπει να συνοδεύονται από παραπομπές και ενδεικτική βιβλιογραφία).

• Η έκδοση των «**ΧΡΟΝΙΚΩΝ**» στηρίζεται αποκλειστικά σε συνδρομές μελών και φίλων της **Ε.Μ.Ι.Π.Η.**, για τον λόγο αυτό, ζητούμε την οικονομική υποστήριξή σας. Για την προβολή της επιχείρησής σας μέσα από τις σελίδες των «**ΧΡΟΝΙΚΩΝ**», καθώς και για τις χορηγίες σας υπέρ της έκδοσης του εντύπου, καλέστε στο **6946.901.531**

• Ο **τραπεζικός λογαριασμός** της Εταιρείας, όπου ο καθένας μπορεί να καταθέτει τις προσφορές του, είναι: **Eurobank 0026-0077-12-0200673505**

Βερωιώτικα Σημειώματα

**Αποκλειστικά από την
Ε.Μ.Ι.Π.Η. το νέο βιβλίο
του Παύλου Πυρινού**

- ✓ Βιβλιοπωλείο "Πυρινός"
- ✓ Βιβλιοπωλείο "Επίκαιρο"
- ✓ Ταχυδρομικά

Τιμή: 10 ευρώ

Τιμή πώλησης:
15 ευρώ

Πρακτικά Α' Επιστημονικής Ημερίδας Τοπικής Ιστορίας

Κυκλοφόρησαν από την Ε.Μ.Ι.Π.Η. τα Πρακτικά της Α' Επιστημονικής Ημερίδας *Μιλάμε για τη Βέροια του 20ου αιώνα 1890-1910 Στο λυκόφως της Οθωμανικής Περιόδου*, η οποία πραγματοποιήθηκε το Σεπτέμβριο του 2011.

Στον τόμο των Πρακτικών δημοσιεύονται έντεκα εισηγήσεις με θέματα σχετικά με την υπό εξέταση περίοδο.

Σημεία διανομής (Βέροια): Βιβλιοπωλείο «**Πυρινός**» (Βενιζέλου 50), Βιβλιοπωλείο «**Επίκαιρο**» (Βενιζέλου 36)
Ταχυδρομικά με αντικαταβολή (τηλ. παραγγελιών 6946.901.531)

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

δ. Αθανασίου Γ. Βουδούρη

«Ο Βεροιώτης ιερομόναχος Μελέτιος Κωνσταμονίτης και η περιοδεία του στη Ρωσία (1862 - 1869)»

Κυκλοφόρησε από την Ε.Μ.Ι.Π.Η., στην εκδοτική σειρά «Πηγές και Μελέτες Ιστορίας και Πολιτισμού της Ημαθίας», η μελέτη του δ. Αθανασίου Γ. Βουδούρη, με τίτλο «Ο Βεροιώτης ιερομόναχος Μελέτιος Κωνσταμονίτης και η περιοδεία του στη Ρωσία (1862 - 1869)».

Το έργο αποτελείται από 260 σελίδες και πραγματεύεται ζητήματα της ζωής και δράσης του μεγάλου αυτού ευεργέτη της Βέροιας και της μονής Κωνσταμονίτου του Αγίου Όρους. Περιλαμβάνει πλούσιο αρχειακό υλικό, σχεδιαγράμματα, πίνακες, ευρετήρια και εικόνες.

Επίσης, στο παράρτημα της μελέτης αναδημοσιεύεται ύστερα από 130 περίπου χρόνια το βιβλίο του ιερομόναχου Μελετίου με τίτλο «Περιήγησις Μελετίου Κωνσταμονίτου εις Ρωσσίαν από του έτους 1862 - 1869» το οποίο εκδόθηκε για πρώτη και μοναδική φορά στην Αθήνα, κατά το έτος 1882.

Διατίθεται από την Ε.Μ.Ι.Π.Η. σε επιλεγμένα βιβλιοπωλεία και κατόπιν παραγγελίας στο τηλ. 6946.901.531, στην τιμή των 15 ευρώ.

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ

Έτος Α'
Τόμος Ι (2009)

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗ

Βέροια 2009

Κυκλοφορούν από την Ε.Μ.Ι.Π.Η. οι Τόμοι 1ος έως 3ος του Επιστημονικού Περιοδικού

Μελετήματα Ημαθίας

Περιλαμβάνουν επιστημονικές μελέτες σχετικές με την ιστορία και τον πολιτισμό της Ημαθίας.

Σημεία διανομής (Βέροια)

* Βιβλιοπωλείο «**Πυρινός**» Βενιζέλου 50

* Βιβλιοπωλείο «**Επίκαιρο**» Βενιζέλου 36

* Ταχυδρομικά με αντικαταβολή + έξοδα αποστολής

Τιμή πώλησης: 25 ευρώ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- **Εμμανουήλ Ξυνάδας**, *Ήθη και έθιμα της Θράκης και η αναβίωσή τους από την μετεγκατάσταση των Θρακιωτών προσφύγων μέχρι τις μέρες μας, στο χώρο της Ημαθίας - Η περίπτωση του εθίμου «Βαρβάρα»*.....4

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

- **Μαρία Χειμωνοπούλου**, *Αρχαιολογικά*.....8
- **Γιώργος Λιόλιος – Ολυμπία Μπέτσα**, *Οι Δρόμοι της πόλης*.....13
- **π. Αθανάσιος Βουδούρης**, *Μοναστηριακά Σημειώματα*.....17
- **Ιωάννης Μοσχόπουλος**, *Ρουμλουκιώτικα*.....24
- **Αρίστη Κουκουρίκου**, *Εκπαιδευτικά*.....28
- **Ιωάννα Ζιώγα**, *Περιοδικός Τύπος*.....31
- **Εμμανουήλ Ξυνάδας**, *Βέροια 100 χρόνια πριν*.....32
- **Αναστασία Ταναμπάση**, *Βιβλιοπαρουσιάσεις*.....36
- **Ιωάννα Ζιώγα**, *Φορείς Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*.....38

ΝΕΑ - ΔΡΑΣΕΙΣ

- **Πεπραγμένα**.....42

Τα ΧΡΟΝΙΚΑ θα τα βρείτε...	ΒΕΡΟΙΑ Βιβλιοπωλείο “Επίκαιρο” (Βενιζέλου 36) Βιβλιοπωλείο “Πυρινός” (Βενιζέλου 50) W Τηλεφωνικά στο 6946.901.531
...και στην ηλεκτρονική διεύθυνση emiph.blogspot.com	

Ήθη και έθιμα της Θράκης και η αναβίωσή τους από την μετεγκατάσταση των Θρακιωτών προσφύγων μέχρι τις μέρες μας, στο χώρο της Ημαθίας

✓ Η περίπτωση του εθίμου «Βαρβάρα»¹

Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας,
Πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η. – υπ. Δρ. Θεολογίας

Ο όρος «Παράδοση», προέρχεται από το ρήμα παραδίδω, το οποίο σημαίνει κληροδοτώ στις επόμενες γενιές στοιχεία από το παρελθόν και το παρόν. Συνεπώς, με βάση τον παραπάνω ορισμό «Παράδοση» ορίζεται η κληρονομιά στοιχείων, κυρίως του πολιτισμού, των παλαιότερων γενεών στις μεταγενέστερες. Υπό το πρίσμα αυτό, η παράδοση χωρίζεται σε γραπτή και προφορική. Η γραπτή παράδοση είναι ότι έχουμε κληρονομήσει από τους προγόνους μας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, ενώ η προφορική παράδοση μεταφέρει στο σήμερα στοιχεία που μεταδίδονται από γενιά σε γενιά, τα οποία συγκροτούν τον πυρήνα του λαϊκού μας πολιτισμού.

Το κύριο μέρος των στοιχείων αυτών είναι ότι σήμερα ονομάζουμε ήθη και έθιμα, ενός λαού, ή ενός λαϊκού πολιτισμού. Τα ήθη αποτελούν το σύνολο των ψυχικών χαρακτηριστικών του ανθρώπου. Επίσης, ήθη λέγονται οι αντιλήψεις ενός λαού για την ηθική και κοινωνική συμπεριφορά, τρόποι συμπεριφοράς του κοινωνικού ανθρώπου που μεταβάλλονται με τη μεταβολή του χρόνου από τόπο σε τόπο και απηχούν την τρέχουσα ηθική μιας κοινωνίας. Δηλαδή, τα ήθη ορίζουν αξίες, σχέσεις, συμπεριφορές. Όλα αυτά είναι ό,τι παραπάνω χαρακτηρίσαμε άγραφη παράδοση. Όταν τα ήθη παγιώνονται και αποκτούν τάσεις συνήθειας, η οποία επαναλαμβάνεται τακτικά, γίνονται έθιμα, τα οποία χαρακτηρίζουν ένα λαό ή μια ομάδα πληθυσμού με συγκεκριμένα φυλετικά χαρακτηριστικά, όπως η γλώσσα, ο τόπος καταγωγής, η θρησκεία κ.α.

Ο ελληνισμός διαθέτει πλούσιο πολιτισμικό παρελθόν. Τέτοιο που εκτός από τις πηγές και τα αρχαιολογικά ευρήματα, τα οποία εξετάζουν οι επιστήμες της ιστορίας και της αρχαιολογίας, περιλαμβάνει εκείνο το κομμάτι του λαϊκού πολιτισμού που εξετάζει η επιστήμη της λαογραφίας και σχετίζεται με την καθημερινή ζωή του λαού, τον τρόπο ψυχαγωγίας του, τις ασχολίες του, την κοσμοθεωρία του, τα ήθη και τα έθιμα του.

Ιδιαίτερη αξία έχει η μελέτη του λαϊκού πολιτισμού των προσφύγων, οι οποίοι αρχικά μετά το 1914 και τελικά μετά το 1924 αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τους τόπους καταγωγής και να μετεγκατασταθούν σε περιοχές του Ελληνικού κράτους. Οι πρόσφυγες από τον Πόντο, τη Μικρά Ασία, τη Θράκη και την Ανατολική Ρωμυλία φεύγοντας από τις εστίες τους μετέφεραν, εκτός από τα υπάρχοντά τους, τον πολιτισμό τους, τη μουσική τους, την καθημερινή ζωή τους, τις ασχολίες τους, τα ήθη και τα έθιμά τους. Όλα αυτά τα ενσωμάτωσαν στις κοινωνίες όπου εγκαταστάθηκαν διαμορφώνοντας με τον τρόπο αυτό τις νέες συνθήκες διαβίωσης στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Ο Γιώργος Ζενεκίδης σημειώνει «...Μικρασιάτες, Πόντιοι, Κωνσταντινοπολίτες, και Θράκες διαμόρφωσαν την εικόνα του Νέου Ελληνισμού...», για να συμπληρώσει ο Γιάννης Μαρίνος «... τους οφείλουμε τη μεταφύτευση του πιο ανεπτυγμένου πολιτισμού τους, που έδωσε τη σφραγίδα του στην ελληνική επιστήμη, στα γράμματα και στις τέχνες της νεότερης Ελλάδος...».

Στο χώρο της Ημαθίας εγκαταστάθηκαν όπως είναι γνωστό πρόσφυγες από τις περιοχές του Πόντου, της Μικράς Ασίας και της Θράκης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στους πρόσφυγες της Ημαθίας, οι οποίοι προέρχονται από την Ανατολική και Βόρεια Θράκη ή Ανατολική Ρωμυλία.

1 Το παρακάτω κείμενο αποτελεί επεξεργασμένη μορφή της ομιλίας του Προέδρου της Ε.Μ.Ι.Π.Η. στην Θρακική Εστία Βέροιας την 4^η Δεκεμβρίου 2011.

Η προσφυγική μετακίνηση των προσφύγων αυτών ξεκίνησε το 1914, ενώ κάποιοι από αυτούς έζησαν δύο φορές τη διαδικασία αυτής της μετακίνησης. Η προέλευση των Θρακιωτών της Ημαθίας είναι από τη Βιζύη, τις Σαράντα Εκκλησιές, τη Ραιδεστό, τα Μυριόφυτα, τη Φιλιππούπολη, τη Στενήμαχο, την Κούκλενα, τα Βοδινά κ.α. Όπως προαναφέρθηκε, οι άνθρωποι αυτοί στο ταξίδι τους προς τις νέες εστίες μετέφεραν, αναπόφευκτα, μαζί τους, εκτός των άλλων, και τον πολιτισμό τους.

Αρκετά είναι τα ήθη και τα έθιμα των Θρακιωτών που μεταφέρθηκαν από τις πατρικές εστίες. Ανάμεσα σ' αυτά ξεχωρίζουν τα Χριστουγεννιάτικα, με το σφάξιμο του γουρουνιού, το γιορτινό τραπέζι, στο οποίο πρόσφυγες από ορισμένες περιοχές της Θράκης συνήθιζαν να σεργιάνουν εννέα φαγητά κ.α., τα έθιμα της Πρωτοχρονιάς με το γιορτινό τραπέζι, με δώδεκα φαγητά αυτή τη φορά, την κρυμμένη σκούπα κ.α., τα έθιμα των Απόκριων, με την καθιερωμένη συγχώρεση μεταξύ των μελών της οικογένειας, τα έθιμα του Πάσχα με τον εκκλησιασμό και το γιορτινό τραπέζι, αλλά και τα έθιμα του γάμου, όπως και άλλα έθιμα σε διάφορες περιστάσεις ή γιορτές αγίων όπως π.χ. της Αγίας Βαρβάρας, του Αγίου Τρύφωνος με τα γνωστά κουρμπάνια, των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης με τα αναστενάγια κ.α.

Ένα από αυτά τα έθιμα των Θρακών είναι και η «Βαρβάρα» η ονομασία της οποία οφείλεται στην αγία Βαρβάρα, την οποία οι Θράκες τιμούσαν ιδιαίτερα ως προστάτιδα των παιδιών από δερματολογικές ασθένειες. Κάποιες εκδοχές θέλουν το έθιμο να βρίσκει τις ρίζες του στο βίο της Αγίας Βαρβάρας.

Αξίζει να σημειωθούν κάποιες πληροφορίες από τον βίο της αγίας Βαρβάρας που αντλούνται από διάφορες πηγές των βυζαντινών χρόνων, ορισμένες από τις οποίες δεν αναφέρονται στα συνήθη κείμενα του βίου της. Σύμφωνα με αυτές, η Αγία Βαρβάρα έζησε στα χρόνια του αυτοκράτορα Μαξιμιανού (286-306) και από νωρίς ασπάστηκε το Χριστιανισμό, όπως αναφέρουν οι βιογράφοι της Άγιοι Ιωάννης ο Δαμασκηνός και Συμεών ο μεταφραστής. Σύμφωνα πάλι με άλλες πηγές, ο άθλος της τοποθετείται στα χρόνια του αυτοκράτορα Μαξιμίνου (237) και αυτή η υπόθεση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η αγία είχε δάσκαλο τον Ωριγένη.

Όσον αφορά τον τόπο δράσης της αγίας άλλες πηγές αναφέρουν ότι αυτή έδρασε στην Τοσκάνη της Ιταλίας, ενώ άλλες, και μάλλον οι ορθότερες, τοποθετούν τη δράση της στην περιοχή της Νικομήδειας και συγκεκριμένα στην Ηλιούπολη της Φοινίκης. Σ' αυτό συνηγορεί και το γεγονός ότι με το βίο της αγίας ασχολήθηκε ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, ο οποίος, όπως είναι γνωστό, έζησε πολλά χρόνια στην Καππαδοκία.

Το θαυμαστό, το σημαίνον, η θεολογική ιδέα που απορρέει από το βίο της αγίας είναι η απόλυτη κυριότητα του Θεού επί της αγίας, στο σώμα, την ψυχή και το νου της. Κυριότητα του Θεού η οποία υπερέβη ακόμα και την πατρική εξουσία. Κι' αυτό αποδεικνύεται από την εξιστόρηση του βίου της αγίας, όπου τα κεντρικά πρόσωπα είναι ο ειδωλολάτρης πατέρας της και η χριστιανή κόρη, Βαρβάρα. Πουθενά στο βίο δε γίνεται λόγος για μητέρα, για λοιπούς συγγενείς, για το λόγο που έγινε χριστιανή, παρά μόνο αναφέρεται το πρόσωπο το οποίο μύησε στο χριστιανισμό τη Βάρβαρα και δεν ήταν άλλο από μια δούλη.

Οι βιογράφοι αρκούνται στην περιγραφή του μαρτυρίου της αγίας, αιτία του οποίου υπήρξε η μεταστροφή της στο χριστιανισμό και η μη συμμόρφωσή της με τα προστάγματα του πατέρα της. Η αγία μαρτύρησε δια αποκεφαλισμού από τα χέρια του πατέρα της, κάνοντας πράξη τον Ευαγγελικό λόγο, «ὁ φιλὼν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος», ενώ σύμφωνα με τον βιογράφο της, Άγιο Συμεών, η αγία «πατρικαῖς χερσὶ τῷ πατρικῷ ξίφει τὴν τελείωσιν δέχεται», ή αλλιώς η αγία έπεσε θύμα της πατρικής θηριωδίας.

«Βαρβάραν τὴν Ἁγίαν τιμήσωμεν, ἐχθροῦ γὰρ τὰς παγίδας συνέτριψε...», αναφέρει το απολυτίκιο της εορταζομένης αγίας. Η απόλυτη κυριότητα του Θεού επί της αγίας αποδεικνύεται και από το ακόλουθο περιστατικό, στο οποίο στηρίχτηκε και η ύπαρξη του εθίμου της «Βαρβάρας». Σύμφωνα με μια παράδοση, ο αιμοδιψής ειδωλολάτρης πατέρας της αγίας θέλησε να εξοντώσει όλους τους χριστιανούς της επαρχίας του δηλητηριάζοντας το ψωμί τους. Για το λόγο αυτό κάλεσε τους αρτοποιούς της περιοχής και τους διέταξε να βάλουν στη ζύμη του ψωμιού δηλητήριο. Τη ραδιουργία του Διοσκόρου πληροφορήθηκε η

αγία η οποία προέτρεψε τους χριστιανούς να μην αγοράζουν ψωμί τις ημέρες εκείνες αλλά να αρκεστούν σε ότι είχαν στο σπίτι τους. Μην έχοντας επάρκεια αγαθών οι χριστιανοί παρασκεύασαν ένα μείγμα υλικών, το οποίο περιείχε διάφορους καρπούς. Χάρη στο υλικό αυτό και την προστασία της αγίας σώθηκαν και για το λόγο αυτό του απέδωσαν το όνομα της. Το ονόμασαν «Βαρβάρα».

Μια άλλη εκδοχή θέλει την αγία να βγάζει σπυριά σε όλο της το σώμα από τα μαρτύρια στα οποία υποβλήθηκε. Τότε, ο πατέρας της την πέταξε σε ένα καζάνι για να καεί, όμως έγινε το θαύμα κι εκείνη όχι μόνο δεν κάηκε αλλά εξαφανίστηκαν και τα σπυριά από το κορμί της! Το περιστατικό αυτό της απέδωσε την ιδιότητα της προστάτιδας των παιδιών από δερματολογικές ασθένειες. Σε εποχές στις οποίες τα παιδιά έπασχαν από την ασθένεια της ευλογιάς οι μητέρες παρασκεύαζαν διάφορα εδέσματα, τα οποία είχαν σαν βάση το σιτάρι και τα πρόσφεραν προς τιμήν της αγίας, δίνοντας σε αυτά το όνομά της.

Η ύπαρξη του εθίμου ανάγεται στα αρχαία χρόνια και συνδέεται με την αρχαία θεά Εκάτη, η οποία ήταν εγκατεστημένη στα τρίστρατα και στην οποία οι αρχαίοι προσέφεραν τα Έκαταιά ή «τὸν Έκάτης Δείπνον». Πάνω στο μύθο για την προετοιμασία του Έκαταιου δείπνου βρίσκει η λαογραφία την προετοιμασία και προσφορά της «Βαρβάρας», η οποία σε ορισμένες περιοχές προετοιμαζόταν στη συμβολή τριστηράτων δρόμων από υλικά (σιτάρι, ζάχαρη, μυρωδικά κ.α.) τα οποία προσέφεραν νοικοκυρές από κάθε γειτονιά. Η ταύτιση αυτή κάνει τους λαογράφους να πιστεύουν ότι η Αγία Βαρβάρα αντικατέστησε την αρχαία θεότητα ως βοηθό του ανθρώπου.

Το έθιμο αυτό διατηρήθηκε σε διάφορες περιοχές και κυρίως στη Μικρά Ασία και τη Θράκη από όπου και μεταφέρθηκε κατά τη μετεγκατάσταση των προσφύγων. «*Η Αἰα Βαρβάρα φλάϊ τον γκόσμο απ' την ευλογία. Σήμερα βράσνε κουπανισμένο σταρ με ζάχαρ και σταπίδες, σα τσορβά, το κενών – νε στις κούπες, το πισπιλών – νε με κουπανισμένα καρύδια και το τρώνε. Αυτό το λένε βαρβάρα και γούλοι πώχνε παιδιά θα το κάμνε και θα το μοιράς-νε στσι δικοί και στς φίλοι*», σημειώνει ο Θρακιώτης Καλλισθένης Χουρμουζιάδης. Το ίδιο έθιμο της «Βαρβάρας» συνδέεται επίσης με την αρχή του χειμώνα και ήθελε τα σπίτια να είναι στρωμένα και ζεστά, έτοιμα για να γιορτάσουν τα Χριστούγεννα.

Με την ίδια δομή το έθιμο της «Βαρβάρας» μεταφέρθηκε στην περιοχή μας, στη Βέροια και στα γύρω χωριά, όπου εγκαταστάθηκαν οι Θράκες, όπου επίσης, σύμφωνα με πληροφορίες η αγία τιμόταν ως προστάτιδα των παιδιών. Στη Βέροια υπήρχε μεταβυζαντινός ναός της Αγίας Βαρβάρας. Πρόκειται για τρίκλιτη Βασιλική η οποία κατεδαφίστηκε το 1973. Η παράδοση θέλει τις μητέρες να οδηγούν τα μικρά παιδάκια στο ναό της αγίας στη Βέροια και κατά τη διάρκεια των ακολουθιών να τα περιφέρουν γύρω από το ναό ή από τη μουριά που υπάρχει στην αυλή του προσδοκώντας τη θεραπεία των πονεμένων ποδιών τους ή ακόμα και το περπάτημα για τα βρέφη. Αποκορύφωμα της τιμής προς την αγία αποτελούσε ο «παραδοσιακός» εκκλησιασμός των παιδιών στο ναό της και η συμμετοχή στη Θεία Κοινωνία. Μέσα σε αυτή την τοπική παράδοση έρχεται να μπολιάσει και η Θρακιώτικη παράδοση της διανομής της «Βαρβάρας» την οποία παρασκεύαζαν και παρασκευάζουν ακόμα και σήμερα οικογένειες με καταγωγή από τη Θράκη. Αξίζει να σημειωθεί ότι το έθιμο της «Βαρβάρας» αναβιώνει κυρίως από οικογένειες οι οποίες προέρχονται από την Ανατολική Θράκη και λιγότερο από αυτές οι οποίες προέρχονται από τη Βόρεια Θράκη – Ανατολική Ρωμυλία, για κάποιες από τις οποίες είναι εντελώς άγνωστο. Δυστυχώς, δε σώζονται πληροφορίες για την αναβίωση του εθίμου στα παλαιότερα χρόνια, από τη μετεγκατάσταση των προσφύγων στην Ημαθία και μετά, ενώ ότι γνωρίζουμε στηρίζεται σε προφορικές παραδόσεις.

Στα χωριά της Ημαθίας όπου εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη και την Ανατολική Ρωμυλία, όπως π.χ., η Αγία Βαρβάρα, ο Τρίλοφος, ο Στενήμαχος, η Μελίκη κ.α., το έθιμο αναβιώνει αποσπασματικά ανάλογα με την καταγωγή της οικογένειας. Στα παραπάνω χωριά το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων προέρχεται από περιοχές της Ανατολικής Ρωμυλίας όπου το έθιμο δε βρήκε ιδιαίτερη απήχηση. Ως εκ τούτου, και στα

παραπάνω χωριά η αναβίωση του εθίμου πέρα από αποσπασματική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και σπάνια.

Όσον αφορά το χώρο της Βέροιας, το έθιμο της «Βαρβάρας» στους ντόπιους είναι άγνωστο με τη συγκεκριμένη μορφή, καθώς αυτοί παρασκευάζουν και μοιράζουν κολυβόζουμο στα οριζόμενα από την εκκλησία ψυχοσάββατα. Το έθιμο αναβίωνε αποσπασματικά από οικογένειες με καταγωγή από την Ανατολική Θράκη, ενώ για τη συλλογική αναβίωση του εθίμου ευθύνεται η Θρακική Εστία της Βέροιας, με τη σημερινή της διοίκηση.

Τη «Βαρβάρα» την ετοιμάζουν οι νοικοκυρές από την παραμονή της γιορτής της αγίας χρησιμοποιώντας εννέα ήδη υλικών: Σιτάρι, αμύγδαλα, καρύδια, ρόδια, σταφίδες, κανέλα, σουσάμι, ταχίνι και φρούτα ψιλοκομμένα. Το σκεύασμα σεργίζεται σε μπολ και μοιράζεται από σπίτι σε σπίτι.

Όπως παρατηρείται, για την παρασκευή της «Βαρβάρας» χρησιμοποιούνται εννέα υλικά. Παραπάνω αναφέρθηκε ότι το γιορτινό τραπέζι των Χριστουγέννων περιείχε εννέα φαγητά. Τι θέλει να δηλώσει ο αριθμός 9; Η χρήση του μπορεί να χαρακτηριστεί τυχαία, ή κάτι υποδηλώνει; Από φιλοσοφική άποψη ο αριθμός εννέα υποδηλώνει την αρμονία, την ολοκλήρωση ενός κύκλου και την αρχή ενός νέου. Την κίνηση του όντος να ενσωματωθεί με το εν. Όπως είναι γνωστό, την κοσμική φιλοσοφία ήλθε να θεραπεύσει η Θεολογία η οποία δε μένει αμέτοχη της αριθμολογίας και της συμβολικής των αριθμών. Κατά τη Θεολογία, η κίνηση του όντος προς το Εν είναι η διαρκής και πολυκύμαντη κίνηση του ανθρώπου προς το Θεό. Με την επιτυχή κίνηση του όντος επιτυγχάνεται η αρμονία, η οποία δεν είναι άλλη από την «ἐν χριστῷ Σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου».

Κατά παρόμοιο τρόπο το στοιχείο της αρμονίας και ο αριθμός εννέα περνούν στη λαϊκή παράδοση και θέλουν να υποδηλώσουν ένα σύνολο, ένα μείγμα, μία αρμονία. Μια αρμονία φυσικών συστατικών αποτελεί και το υλικό το οποίο οι Θράκες ονόμασαν «Βαρβάρα» και προσέφεραν σε κατάλληλο χρόνο προς τιμήν της αγίας.

Η βάση για την παρασκευή της Βαρβάρας είναι το σιτάρι. Το συστατικό αυτό έχει ιδιαίτερο συμβολισμό ήδη από τα αρχαία χρόνια. Είναι ο Πύρος της Ομηρικής εποχής. Το παραγόμενο από αυτόν αλεύρι ονομαζόταν «μυελός ἀνδρῶν», είχε μεταφορική σημασία και σημαίνει δυναμωτική τροφή. Στην Κλασική και τη Ρωμαϊκή εποχή αναφέρεται ο «Πύρος τριμηνιαίος» από τον οποίο παρασκευαζόταν ο άρτος, ο οποίος ανέκαθεν αποτελούσε ζωτικό συστατικό. Αυτόν μαζί με άλλα δημητριακά και τροφές όπως μέλι, κρασί, σύκα, τυρί, ελιές κ.α. οι αρχαίοι τα προσέφεραν στους Θεούς, ως αναίμακτες προσφορές. Με την επικράτηση του χριστιανισμού ο άρτος εξυψώθηκε. Ο Χριστός έγινε ο ουράνιος Άρτος και κατά την παράδοση των μυστηρίων ο άρτος έγινε Σώμα Χριστού, ενώ ο οίνος Αίμα Χριστού.

Η ευλαβική συνήθεια της προσφοράς διαφόρων καρπών προς τις θεότητες, την οποία είχαν οι αρχαίοι έλληνες ενσωματώθηκε στη χριστιανική παράδοση και από τότε οι χριστιανοί προσέφεραν στο Θεό και τους Αγίους «τὸν σίτον, τὸν οἶνον καὶ τὸ ἔλαιον» για τις λειτουργικές ανάγκες της εκκλησιαστικής κοινότητας, καθώς επίσης και για αγιασμό των διαφόρων καρπών και συστατικών. Μια τέτοια περίπτωση προσφοράς αποτελεί και η «Βαρβάρα».

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Μαρία Χειμωνοπούλου, αρχαιολόγος – Δρ. αρχαιολογίας

Τα μνημεία της Βέροιας μέσα από το φακό του Γ. Λαμπάκη. Αύγουστος 1901

Οι πρώτες συστηματικές προσπάθειες καταγραφής του μνημειακού πλούτου της πόλης της Βέροιας ξεκινούν από το β' μισό του 19^{ου} αι. με τη συνοπτική καταγραφή της ενοριακής διαίρεσης της πόλης και την αναφορά στις εκκλησίες, τα τζαμιά, τα νεκροταφεία και τα σπίτια της από τον Α. Delacoulonche, που την επισκέφθηκε το 1855. Λίγο πριν την απελευθέρωση, το 1908, οι ναοί της Βέροιας παραδίδονται στον συστηματικό κατάλογο του Α. Struck, ενώ μόλις στη δεκαετία του '70 οι δημοσιεύσεις της Ιστορίας της Βέροιας από το Γ. Χιονίδη και των τοιχογραφιών του Χριστού από στον Στ. Πελεκανίδη ξεκινούν την επιστημονική συζήτηση για τα μνημεία της¹.

Το 1901, η περιοδεία του ιδρυτικού μέλους και πρώτου γραμματέα της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας Γεωργίου Λαμπάκη στη Θεσσαλονίκη, το Άγιον Όρος και τη Βέροια² αποδεικνύεται εξαιρετικά πολύτιμη, καθώς ο φωτογραφικός του φακός αποτυπώνει εικόνες μνημείων που δεν σώθηκαν, ενώ σε άλλες περιπτώσεις παραδίδει πολύτιμη μαρτυρία των αρχών του 20^{ου} αι. για αυτά που σώζονται μέχρι τις μέρες μας.

Ο Γ. Λαμπάκης επισκέφθηκε τη Βέροια στις 15 Αυγούστου του 1901³. Στο φωτογραφικό του αρχείο περιλαμβάνονται έξι λήψεις από την επίσκεψή του στα θρησκευτικά μνημεία της πόλης. Συγκεκριμένα φωτογραφίζει τον μητροπολιτικό ναό των αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου, το ναό του αγίου Νικολάου του Σφραντζή, το ναό του αγίου Σάββα Κυριωτίσης, το ναό των αγίων Κηρύκου και Ιουλίττας και το Βήμα του Αποστόλου Παύλου.

Ο Λαμπάκης φωτογράφησε δύο φορές τον τόπο της προσευχής με τα πολλά κυπαρίσσια, το τζαμί δηλαδή με υπαίθριο μιμπάρ⁴ που διαδέχθηκε τον ιερό τόπο όπου πιθανόν δίδαξε ο απόστολος Παύλος τον χριστιανισμό στην πόλη της Βέροιας. Στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αι. η τοποθεσία εικονογραφείται επίσης στην τοιχογραφημένη παράσταση από

1 Θ. . Παπαζώτος, *Η Βέροια και οι ναοί της (11^{ος} -18^{ος} αι.)*, Ιστορική και αρχαιολογική σπουδή των μνημείων της πόλης, Αθήνα 1994, σ. 30-31.

2 Κατά την περίοδο 1891-1908 ο Γ. Λαμπάκης πραγματοποίησε σειρά περιηγήσεων στην Ελλάδα καθώς και σε άλλα κέντρα του ελληνικού και χριστιανικού κόσμου. Καρπός των ταξιδιών του, που σχετίζονταν με το φιλανθρωπικό έργο της βασίλισσας Όλγας αποτέλεσε η φωτογραφική τεκμηρίωση και καταγραφή σημαντικών χριστιανικών μνημείων και η περισυλλογή αντικειμένων για τον εμπλουτισμό του Μουσείου της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Μερικοί από τους πιο σημαντικούς προορισμούς των περιοδειών του ήταν η Θεσσαλονίκη, το Άγιον Όρος και η Βέροια το 1901, η Μακεδονία, η Θράκη και η Κωνσταντινούπολη το 1902, οι Κυκλάδες το 1904, οι Άγιοι Τόποι το 1905, η Μικρά Ασία το 1906-1907.

3 Γ. Λαμπάκης, «Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του έτους 1901, *Δελτίον Δον περιέχον τας εργασίας της Εταιρείας*, Εν Αθήναις 1904, σ. 73-84, ειδ. 79. Οι έξι φωτογραφικές λήψεις από την επίσκεψη του Γεωργίου Λαμπάκη στη Βέροια προέρχονται από το φωτογραφικό αρχείο της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας, το οποίο ανήκει σήμερα στο Φωτογραφικό και Ιστορικό Αρχείο του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου Αθηνών. Θερμότατες ευχαριστίες οφείλονται στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο για την παραχώρηση των ψηφιοποιημένων φωτογραφιών που αφορούν τη Βέροια, στο αρχείο της 11^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

4 Μιμπάρ – member: αντίστοιχο του άμβωνος, όπου ανεβαίνει εκείνος που θα κηρύξει ή θ' ανακοινώσει κάτι. Αποτελείται από ένα υπερυψωμένο κατά δέκα περίπου βαθμίδες τετράγωνο πλευράς περίπου ενός μέτρου, που καλύπτεται από κιβώριο με τρουλίσκο ή οξεία πολυγωνική απόληξη. Στο κατώτερο τμήμα, εκεί όπου αρχίζει η κλίμακα, υπάρχει πλαίσιο θύρας που σκεπάζεται με παραπέτασμα.

εικ. 1

εικ. 2

τον τρούλλο του Μενδρεσέ τζαμί⁵ και αποτυπώνεται σε φωτογραφία του Αριστοτέλη Ζάχου⁶, γεγονός που αποδίδει την διαχρονική του, ιερότητα, ενώ υποδεικνύει και ένα παράλληλο ενδιαφέρον των δύο θρησκειών για τον χώρο εκείνη την εποχή. Η λήψη της πρώτης φωτογραφίας (εικ. 1) γίνεται υπό γωνία αποτυπώνοντας τον λιθόκτιστο περίβολο, τα κυπαρίσσια, το ξύλινο μισπάκ και τη λίθινη βαθμιδωτή υποδομή του, η οποία αποτελεί σήμερα το κυρίως μνημείο του Βήματος. Η φωτογραφία φέρει στο κάτω περιθώριό της τον τίτλο: *Βέρροια, θέσις Μουσάλα, εν η κατά παράδοσιν εκήρυττεν ο Απ. Παύλος, και την αρίθμηση Λ. 3155*. Τα πληροφοριακά στοιχεία της σώζουν το αρχικό του Λαμπάκη που πραγματοποίησε τη λήψη, και πληροφορούν για την τουρκική ονομασία της περιοχής, αλλά και για την διατήρηση της ορθόδοξης παράδοσης. Δίπλα από το κυπαρίσσι που βρίσκεται δεξιά του Βήματος αντικρίζοντας τη φωτογραφία, στέκεται ένας ιερέας, ενώ ιερείς σε παρόμοιες θέσεις θα δούμε και σε ορισμένες από τις επόμενες λήψεις. Η δεύτερη

φωτογραφία (εικ. 2) δεν έχει το σωστό καδράρισμα της προηγούμενης και στο κάτω δεξιό τμήμα της αποτυπώνει από τη μέση και πάνω τον ίδιο τον Λαμπάκη, γεγονός που πιθανόν εξηγεί την έλλειψη αρτιότητας της λήψης. Ο υπομνηματισμός είναι παρόμοιος με μόνη αλλαγή την αρίθμηση της λήψης, Λ. 3156.

Η επόμενη φωτογραφία (εικ. 3) συνεχίζοντας σε μία νοητή διαδρομή από το Βήμα του Αποστόλου Παύλου προς τον νότιο – νοτιοανατολικό τομέα της Βέροιας, αποτυπώνει την τρι-

5 Β. Καλταπανίδου –Πυροβέτση, Φ. Καραγιάννη, «Ο Μενδρεσές της Βέροιας: Αρχαιολογικές έρευνες και αναστηλωτικές εργασίες», *Μνημείο και Περιβάλλον* 11 (2010), σ. 6, εικ. 11β.

6 Στ. Μαμαλούκος, *Το λεγόμενον «Βήμα του Αποστόλου Παύλου», Ηπειρος –Θεσσαλία –Μακεδονία. Μέσα από το φακό του Αριστοτέλη Ζάχου, 1915-1931*, Αθήνα 2007, σ. 268-270, εικ. 119-120. Β. Καλταπανίδου –Πυροβέτση, Φ. Καραγιάννη, «Ο Μενδρεσές της Βέροιας: Αρχαιολογικές έρευνες και αναστηλωτικές εργασίες», *Μνημείο και Περιβάλλον* 11 (2010), σ. 6, εικ. 12.

εικ. 3

μοτίβο σχηματίζεται από διπλή πλίνθο και το εσωτερικό των ρόμβων φέρει σταυρόσχημο φιαλοστόμιο. Οι επάλληλες αυτές ζώνες επιστέφονται με οδοντωτή ταινία. Η φωτογρα-

εικ. 4

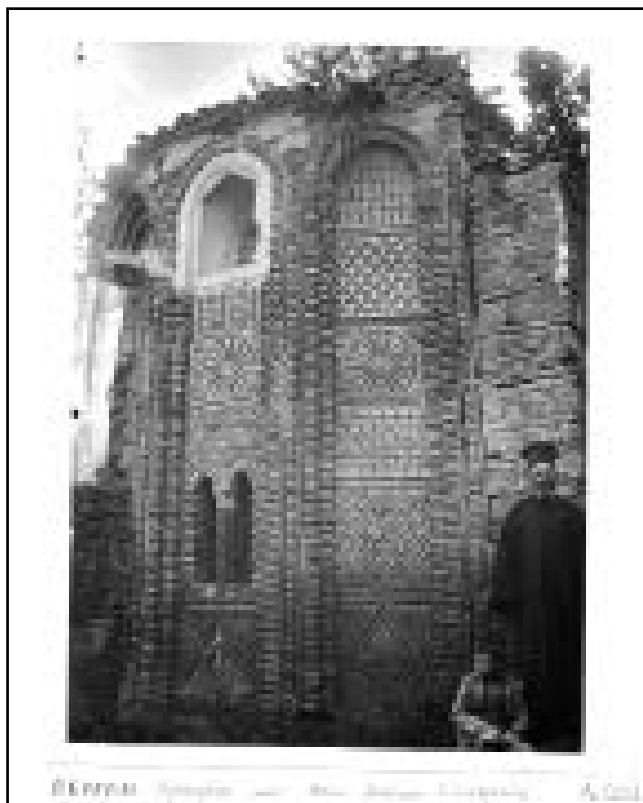
πλευρη κόγχη του σημερινού ναού του αγίου Σάββα Κυριωτίσσης⁷. Η λήψη φέρει τον τίτλο: *Βέρροια. Ναός Κυριωτίσσης. Εξωτερικόν.*, και την αρίθμηση Λ. 3149. Πρόκειται για μία λεπτομέρεια φωτογράφισης της τρίπλευρης κόγχης του ιερού βήματος, όπου φωτογραφίζεται η βόρεια πλευρά της. Η πλευρά αυτή έχει τη μορφή τυφλού αψιδώματος με διπλό ανακουφιστικό τόξο, που περιγράφεται από ταινία με εγχόρηγα σταυρόσχημα φιαλοστόμια⁸. Το αψίδωμα διαιρείται σε τέσσερις οριζόντιες ζώνες με διαφορετικό κεραμοπλαστικό διάκοσμο. Στην κατώτερη σχηματίζονται με οριζόντιες πλίνθους σε σειρά δύο ζώνες από έξι φιαλοστόμια, τα οποία χωρίζονται επίσης μεταξύ τους με κάθετη πλίνθο. Η δεύτερη διακοσμητική ζώνη φέρει συνεχή κοσμήματα επάλληλων ρόμβων, στα οποία ο μικρότερος κεντρικός φέρει επίσης εγχόρηγο σταυρόσχημο φιαλοστόμιο. Οι δύο επόμενες ζώνες κοσμούνται με διαφορετικής μορφής ψαθωτά πλέγματα. Η πρώτη σχηματίζεται από τη συμπλοκή επάλληλων τεθλασμένων γραμμών μονής πλίνθου, που σχηματίζουν ρόμβους με κάθετα εγχόρηγα πλινθία στο εσωτερικό τους, ενώ στη δεύτερη το ψαθωτό φία αποτυπώνει χαρακτηριστικό στιγμιότυπο της πολεοδομικής οργάνωσης της εποχής της όψιμης Τουρκοκρατίας, όπου οι βυζαντινοί και μεταβυζαντινοί ναοί βρίσκονται στο κέντρο των οικιστικών νησίδων, καθώς πάνω ακριβώς στην εκκλησία στερεώνεται το δεύτερο επίπεδο ενός χαγιατιού με ξύλινη κλίμακα ανόδου.

Συνεχίζοντας το οδοιπορικό προς την είσοδο της χριστιανικής συνοικίας της Κυριωτίσσης, ο Λαμπάκης φωτογραφίζει το ανατολικό τμήμα του μητροπολιτικού ναού των αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου⁹ (εικ. 4). Η βλάστηση γύρω από το μνημείο είναι πολύ έντονη και

7 Θ. . Παπαζώτος, *Η Βέρροια και οι ναοί της (11^{ος} -18^{ος} αι.)*, Ιστορική και αρχαιολογική σπουδή των μνημείων της πόλης, Αθήνα 1994, σ. 106, 181-182.

8 Πρόκειται ουσιαστικά για το άνω τμήμα και κυρίως το χείλος μικρών αγγείων που έχει το σχήμα σταυρού. Τα μικρά αυτά αγγεία τοποθετούνται στο πάχος της τοιχοποιίας με τη βοήθεια κονιάματος.

9 Θ. Παπαζώτος, *Η Βέρροια και οι ναοί της (11^{ος} -18^{ος} αι.)*, Ιστορική και αρχαιολογική σπουδή των μνημείων της πόλης, Αθήνα 1994, σ. 147-150, 208-209.

εικ. 5

κολάου. Εξωτερικόν., και τον αριθμό λήψης Λ. 3151. Απεικονίζει το μεγαλύτερο τμήμα πολύπλευρης αψίδας ιερού βήματος ενός ερειπωμένου ναού, στο οποίο απολήγει επίσης τμήμα περιβόλου, ενώ από τη λήψη δεν λείπουν επίσης τα πρόσωπα ενός ιερέα και ενός μικρού παιδιού. Ο ναός του Αγίου Νικολάου της φωτογραφίας, κατεδαφίστηκε, παρά τις προσπάθειες του Λαμπάκη, προκειμένου να ιδρυθεί εκεί το κτίριο του Ελληνικού Γυμνασίου και σημερινού Δημαρχείου της πόλης, ενώ η ανάμνηση της ύπαρξης ναού διατηρείται από το μικρό παρεκκλήσι-προσκυνητάρι κοντά στη συμβολή των οδών Μητροπόλεως και Αγίου Δημητρίου. Ο κατεδαφισμένος ναός ταυτίζεται με το καθολικό του Αγίου Νικολάου του Σφραντζή και συνδέεται με τον γνωστό ιστορικό της άλωσης, ο οποίος όταν στα 1460 έφυγε από την Πελοπόννησο για την Κέρκυρα, θέλησε προς στιγμήν να καταφύγει στην Κρήτη ή στη Βέροια, όπου είχε κληρονομήσει καλλίστην μονήν εις το όνομα του αγίου Νικολάου, την οποία ίδρυσε ο παππούς του από τη μεριά της μητέρας του, ενώ από τον Α. Delacoulonche αναφέρεται ως ναός του Αγίου Νικολάου εις την Μητρόπολιν¹⁰. Μονόχωρος και ξυλόστεγος, με πλούσιο κεραμοπλαστικό διάκοσμο και κοσμήματα ανάλογα με αυτά του ναού των αγίων Αποστόλων Θεσσαλονίκης¹¹, ο ναός αποτελούσε σημαντικό δείγμα υστεροβυζαντινής αρχιτεκτονικής όσον αφορά τη διαμόρφωση των όψεων. Πέρα από τη ζώνη με το απλό φαθωτό πλέγμα, που είδαμε και στον Άγιο Σάββα της Κυριώτισσας, οι κεραμοπλαστικές διακοσμητικές ζώνες εδώ εμπλουτίζονται με επάλληλους ρόμβους, ψαροκόκκαλο, συνεχή σταυρόσχημα κοσμήματα και ήλιους, και τοποθετούν έτσι τη διαμόρφωση των όψεων των βυζαντινών ναών

ανεπτυγμένη. Στο νότιο τμήμα του ανατολικού τοίχου απολήγει κτιστός τοίχος περιβόλου με αμφικλινή επίστεψη με κεραμίδια, ο οποίος φέρει επίσης άνοιγμα επικοινωνίας προς νότο και το ναό της Παναγίας Φανερωμένης, ενώ παρόμοιος περίβολος πρέπει να απολήγει και στη βορειοανατολική γωνία του ναού. Στη φωτογραφία απαντώνται επίσης ένας ιερέας με ένα μικρό παιδί, ένας γέροντας με ανοιχτόχρωμο στιχάριο, ζώνη, κοντό εξωτερικό ένδυμα με μανίκια και φέσι και μία γυναίκα με ανοιχτόχρωμα ρούχα. Η λήψη φέρει στο κάτω οριζόντιο περιθώριο τον τίτλο: Βέρροια. Μητροπολιτικός ναός Αγίων Αποστόλων. Εξωτερικόν και την αρίθμηση ΧΑΕ 3148. Λαμβάνοντας υπόψη τις μεταγενέστερες επεμβάσεις που επιδέχθηκε ο μητροπολιτικός ναός στο β' μισό του 20^{ου} αι., η φωτογραφία αποδεικνύεται εξαιρετικά πολύτιμη, καθώς μπορεί να συμβάλει στην επιβεβαίωση και την καλύτερη τεκμηρίωση των δομικών στοιχείων της ανατολικής όψης του.

Η επόμενη φωτογραφία (εικ. 5) φέρει τον τίτλο: Βέρροια. Ηρειωμένος ναός Αγίου Νι-

10 Θ. Παπαζώτος, *Η Βέροια και οι ναοί της (11^{ος} -18^{ος} αι.)*, Ιστορική και αρχαιολογική σπουδή των μνημείων της πόλης, Αθήνα 1994, σ. 214-215.

11 Η ομοιότητα έχει επίσης επισημανθεί από τον Π. Ανδρούδη, «Παρατηρήσεις στον κατεστραμμένο βυζαντινό ναό του Αγίου Νικολάου του Σφραντζή στη Βέροια», *Βυζαντινά* 26, 2007, σ. 274, ενώ συνολική αναφορά για τις ομοιότητες των κεραμοπλαστικών διαμορφώσεων στα υστεροβυζαντινά μνημεία σε Ν. Μουτσόπουλος, *Ο ναός των αγίων Κηρύκου και Ιουλίτης στη Βέροια*, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 50-59 όπου και βιβλιογραφία. Για τα υψίκορμα αψιδώματα των ναών της Βέροιας βλ. επίσης Γ. Βελένης, *Ερμηνεία του εξωτερικού διακόσμου στη βυζαντινή αρχιτεκτονική*, Α', Θεσσαλονίκη 1984, σ. 124 υποσημ. 3, 125.

εικ. 6

της Βέροιας μεταξύ των σημαντικών δειγμάτων κεραμοπλαστικής διαμόρφωσης της περιόδου.

Η τελευταία λήψη (εικ. 6), με τίτλο: *Βέροια. Ναός Αγίου Κηρύκου. Εξωτερικόν.* και αρίθμηση Λ3153 αποτυπώνει ολόκληρη την ανατολική όψη του ναού των αγίων Κηρύκου και Ιουλίττας, του μονόχωρου δηλαδή πυρήνα και των απολήξεων του περιστώου¹². Ο ανατολικός τοίχος του αρχικού πυρήνα του ναού διαμορφώνεται με τρεις τρίπλευρες αψίδες με τυφλά αψιδώματα, από τις οποίες σημαντικά μεγαλύτερη είναι αυτή της κόγχης του ιερού βήματος. Η διακόσμηση εδώ διαμορφώνεται επίσης σε ζώνες με κεραμοπλαστικά κοσμήματα επάλληλων ρόμβων και ψαθωτών πλεγμάτων, παρόμοια με αυτά των προηγούμενων

μνημείων, ενώ στο θεματολόγιο προστίθεται και το δένδρoσχημο κεραμικό κόσμημα. Πέρα από την αυτονόητη αξία της φωτογραφίας για την τεκμηρίωση του μνημείου στην αρχή του προηγούμενου αιώνα, η εικόνα παρουσιάζει επίσης την μορφή των κτιρίων του περιβάλλοντος χώρου του και σώζει στοιχεία, όπως ο «ηλιακός» από κτίριο στα νότιά του, τα οποία λόγω των αλλαγών που υπέστησαν στο διάστημα που μεσολάβησε, είναι αδύνατον να συναχθούν διαφορετικά¹³.

Αν εξαιρέσουμε το Βήμα του Αποστόλου Παύλου, όλες οι φωτογραφίες του αρχείου Γ. Λαμπάκη που αφορούν τη Βέροια, αποτελούν λήψεις της ανατολικής όψης των κτιρίων. Ο βυζαντινολόγος επικεντρώνει στον κεραμοπλαστικό διάκοσμο των ανατολικών όψεων και το ερώτημα είναι αν η επιλογή αυτή είναι συνειδητή, στοχεύοντας στην τεκμηρίωση μίας χαρακτηριστικής μορφής της υστεροβυζαντινής αρχιτεκτονικής, επιβλήθηκε εκ των πραγμάτων λόγω της πολεοδομικής οργάνωσης των όψιμων οθωμανικών χρόνων και της ευκολότερης δυνατότητας πρόσβασης στο τμήμα αυτό των εκκλησιών, είναι μία τυχαία σκηνοθετική επιλογή ή αποτελεί το συνδυαστικό αποτέλεσμα όλων των παραπάνω. Οι υποθέσεις αυτές δεν πρόκειται να απαντηθούν ποτέ, ωστόσο είναι εντυπωσιακή η επιμονή στον κεραμοπλαστικό διάκοσμο των ανατολικών όψεων και ανεκτίμητη η αξία της τεκμηρίωσης για την κατάσταση διατήρησης των μνημείων της Βέροιας, στις αρχές του περασμένου αιώνα, σχεδόν μία δεκαετία πριν την απελευθέρωση της πόλης και την ένταξη της Μακεδονίας στον κορμό του εθνικού κράτους.

12 Θ. Παπαζώτος, *Η Βέροια και οι ναοί της (11^{ος} -18^{ος} αι.)*, Ιστορική και αρχαιολογική σπουδή των μνημείων της πόλης, Αθήνα 1994, σ. 106-107, 178-180. Ν. Μουτσόπουλος, *Ο ναός των αγίων Κηρύκου και Ιουλίττης στη Βέροια*, Θεσσαλονίκη 2011.

13 Η κατάσταση ωστόσο θα πρέπει να είχε παραμείνει σχεδόν अपαράλλαχτη μέχρι το 1959 και την φωτογράφιση της ανατολικής πλευράς από τον Μουτσόπουλο (Ν. Μουτσόπουλος, *Ο ναός των αγίων Κηρύκου και Ιουλίττης στη Βέροια*, Θεσσαλονίκη 2011, εικ. 42), καθώς στη δική του επίσης λήψη αποτυπώνονται τα ίδια ακριβώς στοιχεία με αυτά της φωτογραφίας του 1901. Το γεγονός είναι ενδεικτικό για την τεράστια αλλαγή που υπέστη ο δομημένος χώρος γύρω από τα μνημεία στο β' μισό του 20^{ου} αι.

ΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Γιώργος Λιόλιος, δικηγόρος – συγγραφέας
Ολυμπία Μπέτσα, φιλόλογος – msc σημειωτικής

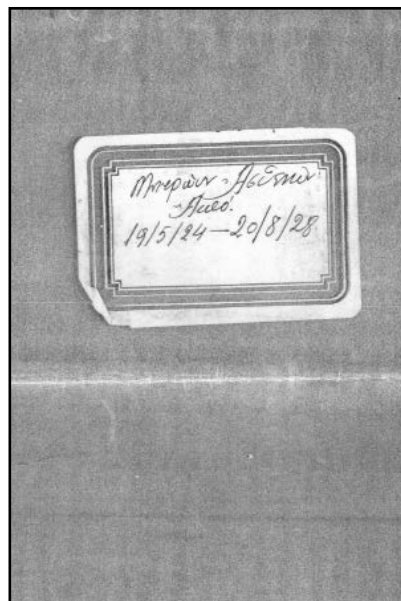
Προσφυγικό - Κρατικό - Γενικό Νοσοκομείο Βέροιας

Οι δρόμοι των προγόνων μας, δικοί μας δρόμοι πλέον, φαίνονται αλλαγμένοι, αλλά είναι πάντα ζωντανοί. Μαρτυρούν σιωπηρά το παρελθόν, τότε υπαινικτικά και τότε δηλωτικά. Το νοσοκομείο της πόλης κάποτε στεγαζόταν σε τρία διαφορετικά κτήρια μέσα στη Βέροια, σε δρόμους που διαβαίνουμε συχνά.

Πρόσφατα περιήλθε στην κατοχή του συνυπογράφοντα το κείμενο Γ. Λιόλιο, ένα άγνωστο και πολύτιμο ντοκουμέντο. Πρόκειται για αντίγραφο του μητρώου ασθενών του πρώτου νοσοκομείου που ιδρύθηκε στη Βέροια το 1924¹, και με αυτή την αφορμή γίνεται μια λιτή παρουσίαση της ιστορικής διαδρομής της κρατικής νοσοκομειακής περίθαλψης στη Βέροια του Μεσοπολέμου και των μεταπολεμικών χρόνων.

Το πρώτο Νοσοκομείο στην πόλη γεννήθηκε στις στάχτες της εθνικής τραγωδίας της μικρασιατικής καταστροφής και κλήθηκε να υπηρετήσει υπερεπείγουσες ανάγκες ενός πολύ μεγάλου αριθμού προσφύγων που κατέκλυσαν την Βέροια και την ευρύτερη περιοχή.

Το νοσοκομείο λειτούργησε αρχικά υπό την επωνυμία «Προσφυγικόν Νοσοκομείον Βερούιας» και στεγάστηκε σε ανταλλάξιμο τουρκικό οίκημα της τράπεζας της Ελλάδος που αγοράστηκε αργότερα από το Διοικητικό Συμβούλιο του νοσοκομείου. Το οίκημα βρισκόταν απέναντι από τη θέση που βρίσκεται σήμερα η Λέσχη Αξιωματικών². Αρχικά λειτούργησε με μια παθολογική κλινική μόνο, ενώ ο αριθμός των κλινών ανερχόταν στις εικοσιπέντε. Εξυπηρέτησε χιλιάδες ασθενών σε μια εποχή δύσκολη, όταν σε πολύ λίγες πόλεις της Ελλάδας λειτουργούσαν τέτοια ιδρύματα³.

εικ. 1

Πρώτος ιατρός Διευθυντής ήταν ο Σταύρος Μουράτογλου (βλ. εικ. 1)⁴. Η νοσοκομειακή περίθαλψη γινόταν από ένα και μόνο νοσοκόμο, τον Βόρι Γκριζανόφσκι, πρόσφυγα από τη Ρωσία. Το 1927 το νοσοκομείο μετονομάστηκε σε Δημοτικό και το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο διορίστηκε το 1929 με πρώτο πρόεδρό του το Μητροπολίτη Βερούιας και Ναούσης Πολύκαρπο (βλ. εικ. 2)⁵.

εικ. 2

Από την περίοδο αυτή προέρχεται το μοναδικό ντοκουμέντο του Μητρώου Ασθενών του Νοσοκομείου και το οποίο καλύπτει την περίοδο από 19.05.1924 έως 20.08.1928.

Το αντίγραφο αυτό, που αποτελεί απόσπασμα του πρωτότυπου μητρώου, δεν περιέχει όλες

1 Το αντίγραφο παρέδωσε στον Γ.Λ. ο συνταξιούχος ιατρός Ορέστης Σιδηρόπουλος, τον οποίο ευχαριστούμε από καρδιάς για την εμπιστοσύνη του.

τις καταχωρήσεις της περιόδου αυτής, παρά μόνον τις πρώτες είκοσι επτά εισαγωγές ασθενών. Ωστόσο και παρά την αποσπασματικότητά του αντλεί κανείς ενδιαφέρουσες πληροφορίες και ιχνογραφεί την ανθρωπογεωγραφία των πρώτων ασθενών του Νοσοκομείου.

Η καταχώριση γίνεται αριθμητικά και σε έντεκα στήλες πληροφοριακών στοιχείων (αντιγράφουμε αυτολεξεί): «Ονοματεπώνυμον», «Ημερομηνία εισόδου», «Θρησκευμα», «Πατρίς», «Ηλικία», «Επάγγελμα», «Έγγαμος ή ου», «Διαμονή», «Διάγνωσης», «Παρατηρήσεις-απεβίωσαν» και «Εξήλθον».

Από τους είκοσι επτά ασθενείς, δεκαέξι είναι γυναίκες και έντεκα άνδρες. Από το σύνολο των ασθενών μόνον ένας κατάγεται από τη Βέροια, ενώ από την ευρύτερη περιοχή εντοπίζεται μία ασθενής η οποία κατάγεται από το Νεοχώρι (προφανώς του Γιδά). Οι υπόλοιποι ασθενείς είναι πρόσφυγες από τον Πόντο, τη Μικρά Ασία, τον Καύκασο και την Ανατολική Θράκη, όπως υποδηλώνουν οι τόποι καταγωγής τους: πέντε ασθενείς αναφέρονται από τον Πόντο, ένας από την Τραπεζούντα, ένας από τον Καύκασο, τρεις από τη Νικομήδεια, έξη από το Βουρδούριον της Μ. Ασίας, ένας από την Προύσα, ένας από το Δορύλαιο, δύο από το Χαροσκίοι, ένας από το Εσκή-Σεχέρ, ένας από τη Βιζύη της Α. Θράκης και τρεις από την Κιουτάχεια.

εικ. 3

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η στήλη της αναγραφής του θρησκευματος των ασθενών, διότι ενώ όλοι τους αναφέρονται ως ορθόδοξοι, ένας Αρμένιος ασθενής, που δήλωσε ως πατρίδα του το Εσκή-Σεχέρ, καταχωρίζεται στη στήλη του θρησκευματος ως Αρμένιος, δηλ. με βάση την εθνική του καταγωγή και όχι την θρησκευτική του κατάσταση. Ο ασθενής αυτός είναι ο μόνος που δεν διαμένει στη Βέροια ή στην ευρύτερη περιοχή. Κατοικεί στην Κοζάνη και εισήχθη στο Νοσοκομείο ύστερα από τραυματισμό του (προφανώς διερχόμενος την περιοχή).

Οι ηλικίες των ασθενών ποικίλουν: πέντε ασθενείς είναι ηλικίας από εννέα έως δέκα ετών, έξι ασθενείς ηλικίας από δώδεκα έως δεκαοκτώ ετών, τέσσερις ασθενείς ηλικίας από είκοσι τρία έως τριάντα ετών, έξι ασθενείς ηλικίας από τριάντα δύο έως τριάντα επτά ετών, δύο ασθενείς ηλικίας από σαράντα πέντε έως σαράντα έξι ετών, τρεις ασθενείς ηλικίας από πενήντα έως πενήντα δύο ετών και ένας ασθενής ηλικίας εβδομήντα ετών, ο οποίος είναι και ο γηραιότερος.

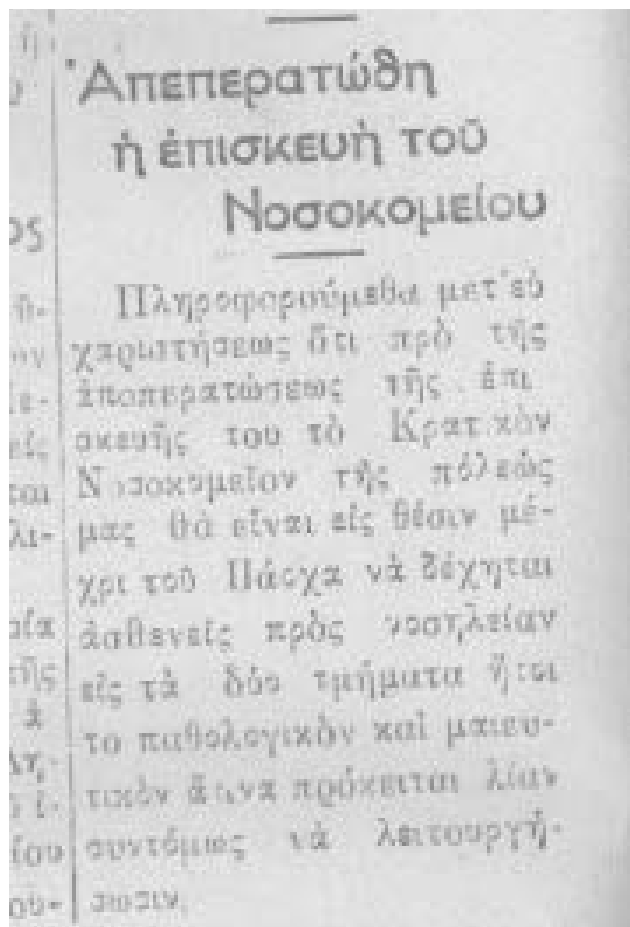
Το στατιστικό αυτό δείγμα είναι ασφαλώς ισχύ για να μας επιτρέψει κάποια συμπεράσματα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η στήλη των ασχολιών των ασθενών. Αναφέρονται έντεκα ασθενείς που ασχολούνται με οικιακά, τρεις διδάσκαλοι, πέντε γεωργοί, ένας αμπελουργός, δύο ράπτες, ένας ταπητουργός, δύο υπηρέτριες και δύο εργάτες.

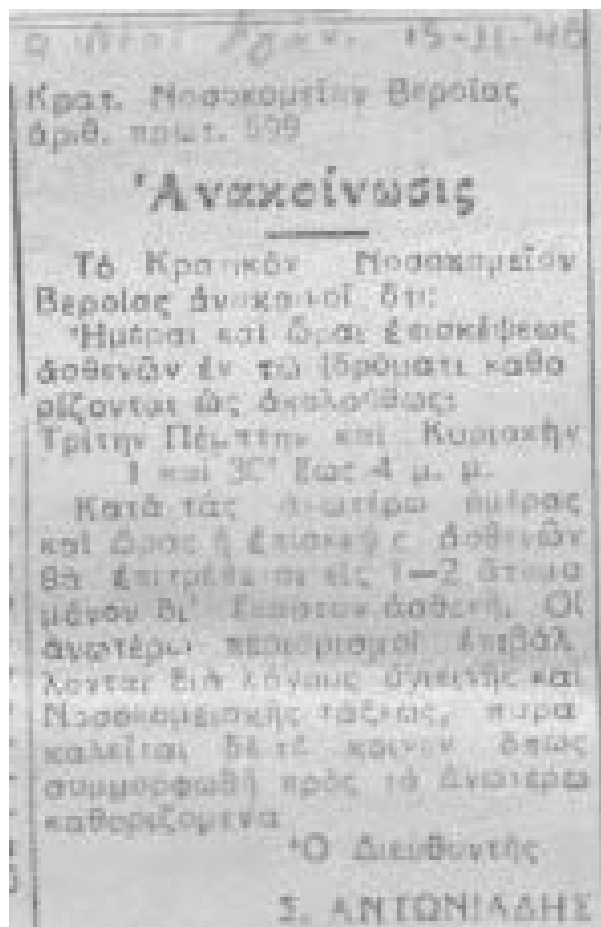
Από τις γυναίκες που δεν απασχολούνται σε οικιακές εργασίες, αναφέρονται ως εργαζόμενες: δύο δασκάλες, δύο υπηρέτριες, μία αγρότισσα, μία ράπτρια και μία ταπητουργός.

Σε ό,τι αφορά στην οικογενειακή κατάσταση των ασθενών (έγγαμος ή ου) αναφέρονται δεκατρείς έγγαμοι, δεκατρείς άγαμοι και μία χήρα. Από τις γυναίκες ασθενείς έξι είναι έγγαμες, εννέα άγαμες και μία χήρα, ενώ από τους άντρες επτά είναι έγγαμοι και τέσσερις άγαμοι. Θα πρέπει εδώ να συνεκτιμηθεί ωστόσο ότι έντεκα από τους είκοσι επτά ασθενείς είναι ανήλικοι.

Από τους μεγαλύτερους σε ηλικία άγαμους ασθενείς είναι ένας άντρας ηλικίας τριάντα δύο ετών, κι αμέσως ακολουθεί μια γυναίκα, ηλικίας είκοσι τριών ετών, ενώ ο μικρότερος σε ηλικία έγγαμος ασθενής είναι μια γυναίκα ηλικίας είκοσι οκτώ ετών.

εικ. 4

εικ. 5

Οι τόποι διαμονῆς των ασθενῶν ποικίλουν: οι περισσότεροι αὐτῶν (πέντε) διαμένουν στη συνοικία του Σινάν Μπέη, τέσσερις στο Μικρογούζι (Μακροχώρι), τρεις στη συνοικία Τσερμέν, δύο στη συνοικία Κεμάλ Μπέη και ἴδιος ἀριθμὸς στο Ζερβοχώρι και στην Τόπλιανη (Γεωργιανοί) και ἀπὸ ἑνὸς στη Βέτσιστα (Αγγελοχώρι), στο Ράχοβο (Ραχιά), στην Κοζάνη, στο Τουρκοχώρι (Πατρίδα), στη συνοικία Μπαμπά Τεκέ, στη συνοικία Μπαϊρ, ἑνὸς ἀναφέρεται δίχως τόπο διαμονῆς, ὑπάρχει ἐπίσης μιὰ δυσανάγνωστη καταχώριση και μόνον δύο ἀναφέρονται ὡς κάτοικοι Βέροιας. Προφανῶς το 1924 οἱ προσφυγικὲς συνοικίες τῆς Βέροιας (Τσερμέν, Σινάν Μπέη, Κεμάλ Μπέη, Μπαϊρ και Μπαμπά Τεκέ) θεωροῦνταν ἀκόμα «ξένο» σῶμα στον πολεοδομικὸ ἰστό τῆς πόλης.

Ιατρικὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ στήλη τῆς διάγνωσης των ασθενειῶν. Αναφέρονται ἐπτὰ ασθενεῖς με ἐλονοσία, ἕξι με ἐλώδη καχεξία, δύο με πνευμονία, και ἀπὸ ἑνὸς με ἀνεπάρκεια καρδιάς, νεφρίτιδα, φυματίωση, πλευρίτιδα, ὀξεία ἐντερογαστρίτιδα, δυσεντερία, τυφοειδὴ πυρετό, βρογχοπνευμονία και τραυματισμό, ἐνῶ δύο εἶναι δυσανάγνωστες.

Απὸ τους εἴκοσι ἐπτὰ ασθενεῖς που εἰσήχθησαν στο Νοσοκομεῖο πέντε ἀπεβίωσαν (τρεις γυναῖκες και δύο ἄνδρες), ἐνῶ ἀπὸ τους ὑπόλοιπους, ἐντεκα ἀναφέρονται ὡς ἰαθέντες, ἐπτὰ ὡς βελτιωθέντες, τρεις ἀναρρώσαντες και μόλις ἑνὸς ἀναφέρεται ὅτι ἐξήλθε.

d

Το 1937 τὸ νοσοκομεῖο ὑπῆχθη στις διατάξεις του νόμου 965/37 και μετονομάστηκε σε Κρατικὸ Νοσοκομεῖο Βεροίας, ἐνῶ το 1939 τιμήθηκε ἀπὸ τὸ Υπουργεῖο Υγιεινῆς με ἀργυρὸ μέτάλλιο. Με τὴν ἀποχώρηση των Γερμανῶν τον Οκτώβριο του 1944 τὸ νοσοκομεῖο μεταφέρ-

θηκε σε κτήριο που επιτάχθηκε για αυτόν τον σκοπό επί της συμβολής Ελιάς και Βενιζέλου. Πρόκειται για το κτήριο Χατζημάμογλου (βλ. εικ. 3), στο οποίο συνέχισε να στεγάζεται για μεγάλο χρονικό διάστημα με καταβολή μισθώματος. Το 1946 με βασιλικό διάταγμα (18.4.46 Φ.Ε.Κ. 230/31.7.46) προστέθηκαν Χειρουργική κλινική εικοσιπέντε κλινών και Μαιευτικογυναικολογική κλινική δέκα κλινών, οπότε συνολικά διέθετε εξήντα κλίνες και εξυπηρετούσε το 90% των αναγκών του πληθυσμού της Βέροιας και της περιφέρειας (βλ. εικ. 4 & 5).

 ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΡΑΤΙΚΟΝ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ
ΒΕΡΡΟΙΑΣ

Έν Βερροίᾳ τῇ..... 195

Άριθ. Πρωτ.....

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Ὑπαφάνουσα τοὺς εἰσαχθέντας καὶ νοσηλευθέντας
 ἐν τῷ Κρατικῷ Νοσ/μείῳ Βεροίας ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν
 1952, 1953, 1954 καὶ 1955.

Χρόν.	Τ Μ Η Μ Α Τ Α				
	ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΟΝ	ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΟΝ	ΠΑΙΔΥΤΙΚΟΝ	ΓΥΝΑΙΚΟΛΟΓΙΚΟΝ	ΣΥΝΘΑΦΟΝ
1952	520	517	315	83	1438
1953	554	650	318	110	1632
1954	580	525	378	100	1583
1955	588	618	406	109	1721

ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΕΙΣ ΣΠΗΤΗΡΙΚΑ ΙΑΤΡΕΙΑ					
1952	950	293I	-	-	388I
1953	193I	2493	-	-	4424
1954	133I	146I	537		3349
1955	1135	936	476	Ἀλλοθού Χειμ. 198I	4428

εικ. 6

Σύμφωνα με έκθεση που υποβλήθηκε στο Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας το 1952 νοσηλεύθηκαν και στα τρία τμήματα 1.438 άτομα, ενώ υποβλήθηκαν σε εξετάσεις 3.881 άτομα, το 1953 νοσηλεύτηκαν 1.632 και εξετάστηκαν 4.424, το 1954 το σύνολο των νοσηλευθέντων ήταν 1.583 και των εξετασθέντων 3.349 και το 1955 νοσηλεύθηκαν 1.721 και εξετάσθηκαν 4.428 (βλ. εικ. 6).

Το 1955 προστέθηκαν δύο εργαστήρια: το ακτινολογικό και το μικροβιολογικό⁶.

Ωστόσο, το νοσοκομείο κατατασσόταν τότε ακόμα στην τρίτη κατηγορία των Νοσηλευτικών Ιδρυμάτων της χώρας.

Το 1968 μεταφέρθηκε σε κτήριο επί της οδού 16^{ης} Οκτωβρίου απέναντι από το εξοχικό κέντρο ΣΚΡΕΤ, όπου καταβλήθηκε αρχικά μίσθωμα 35.000 δρχ. και μετά το 1973 50.000 δρχ.

Το 1973 προστέθηκαν άλλες 15 κλίνες, οπότε ξεκίνησε και η ανέγερση του νέου συγκροτήματος

του νοσοκομείου Βέροιας που ολοκληρώθηκε το 1981. Το νέο συγκρότημα εγκαινιάστηκε από τον τότε πρωθυπουργό Γεώργιο Ράλλη.

2 Αλεξιάδης Γ. Παλιές Θύμησες – ΛΑΟΣ, 3 – 9 -1991

³ Τα στοιχεία αντλούνται από την ιστορική έκθεση Γενικού Νοσοκομείου Βέροιας που υπέβαλε ο τότε διοικητής Σωτήριος Σταυρόπουλος στο Υπουργείο Κοινωνικής πρόνοιας, 1965, *αρχείο Γενικού Νοσοκομείου Βέροιας*, ABE: 292 (ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Ημαθίας)

4 Από το αρχείο οπτικού υλικού που φυλάσσεται στο Γενικό Νοσοκομείο Βέροιας

5 <http://www.verhospi.gr>, ανακτήθηκε στις 6 – 12 - 2012

6 Ιστορική έκθεση Π. Καμπύτογλου 1956, *αρχείο Γενικού Νοσοκομείου Βέροιας*, ABE: 292 (ΓΑΚ – Αρχεία Ν. Ημαθίας)

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

π. Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, Μέλος Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Το μετόχι της Μονής Παναγίας Μακρυράχης στη Βέροια και η Ιερά Μονή της Αγίας Παρασκευής

Στον Δημήτριο Αγγ. Παπάζη

1. Εισαγωγικά – Το μοναστήρι της Παναγίας Μακρυράχης

Ένα από τα σημαντικότερα μοναστήρια της επισκοπής Κίτρους, που εμφανίζουν δραστηριότητα κατά τους τελευταίους αιώνες της Οθωμανικής περιόδου, αποτελεί και η ανδρική μονή της Παναγίας Μακρυράχης. Η βιβλιογραφική παραγωγή, μέχρι πριν από λίγο καιρό, ελάχιστα στοιχεία μπορούσε να μας προσφέρει για την ιστορική πορεία του συγκεκριμένου μοναστηριού. Ωστόσο, σήμερα, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι νεότερες έρευνες μας έχουν δώσει τη δυνατότητα να γνωρίσουμε, σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό, σημαντικές πτυχές της ιστορικής του πορείας, από τον 18^ο μέχρι και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες πληροφορίες για την ιστορία του μοναστηριού έχουν δημοσιευτεί στο πρόσφατο παρελθόν (1998) από τον καθηγητή Δημήτριο Αγγ. Παπάζη,¹ ο οποίος, όπως έχουμε αναφέρει και άλλες φορές, αποτελεί έναν από τους αξιολογότερους ερευνητές της εκκλησιαστικής ιστορίας της Βέροιας και της ευρύτερης περιοχής της, αλλά και έναν από τους συνεπέστερους σύγχρονους θεράποντες της γενικότερης εκκλησιαστικής ιστορίας. Η αφιέρωση του παρόντος σημειώματος, στο πρόσωπο του Δ. Παπάζη, αποτελεί ένα ελάχιστο δείγμα εκτίμησης και αναγνώρισης (από τον γράφοντα), της προσφοράς και του έργου του, το οποίο, πράγματι, αποτελεί ουσιαστική συμβολή στην ιστορική έρευνα των τελευταίων ετών.

Το μοναστήρι της Παναγίας Μακρυράχης, το οποίο τιμάται στην Κοίμηση της Θεοτόκου, βρίσκεται κοντά στο χωριό Ρυάκια Πιερίας. Οι παλαιότερες, μέχρι στιγμής, γνωστές πληροφορίες για την ύπαρξη του μοναστηριού ανάγονται στις αρχές του 18^{ου} αιώνα (1728), σύμφωνα με μία χειρόγραφη ενθύμηση του διακόνου Μόσχου, που σώζεται σε παλαιύπο Τριώδιο (του 1522), το οποίο σήμερα φυλάσσεται στο ναό του αγίου Γεωργίου Κολινδρού.²

Κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής περιόδου, το μοναστήρι κατόρθωσε να αποκτήσει μετοχικές κτήσεις σε πολλές γειτονικές περιοχές, όπως στα χωριά Συκιά, Σπουρλίτα (Ελαφίνα), Μουρτσάνη, Μηλιά, Κολινδρό, Λιμπάνοβο (Αιγίνιο), χωριά των σημερινών νομών Ημαθίας και Πιερίας, καθώς και στις πόλεις Βέροια και Θεσσαλονίκη, γεγονός που αποτυπώνει την οικονομική ευρωστία του μοναστηριού, κατά την περίοδο αυτή.³

2. Το μετόχι της Μακρυράχης στη Βέροια

Όπως πληροφορούμαστε από μία διαθήκη του 1802, το μοναστήρι της Παναγίας Μακρυράχης φαίνεται ότι απέκτησε, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, το μετόχι που συνέχισε να διατηρεί στη Βέροια μέχρι και τα μέσα, περίπου, του 20^{ου} αιώνα. Το μετόχι αυτό, υπήρξε ένα από τα

1 Δημήτριος Αγγ. Παπάζης, "Νέα στοιχεία για την ιστορία της ιεράς μονής Παναγίας Μακρυράχης μέχρι τις αρχές του 20^{ου} αιώνα", *Ορθοδοξία* (Ιανουάριος – Μάρτιος 1998) 313 – 330.

2 Παπάζης, "Νέα στοιχεία για την ιστορία της ιεράς μονής Παναγίας Μακρυράχης", ό.π., 313 – 314.

3 Παπάζης, "Νέα στοιχεία για την ιστορία της ιεράς μονής Παναγίας Μακρυράχης", ό.π., 319 – 321. Βλ. και Πορφύριος Μοναχός, "Μοναχισμός στα Πιέρια Ημαθίας", *Ιστοριογεωγραφικά* 7 (2000) 163.

θύματα του νέου ρυμοτομικού σχεδίου της πόλης, όπως και αρκετοί, ακόμη, από τους ναούς και τα παραδοσιακά λαϊκά και αρχοντικά της σπίτια.

Πρώτος εντόπισε και παρουσίασε (συνοπτικά) το περιεχόμενο της προαναφερόμενης διαθήκης ο Δ. Παπάζης, σε σχετικό άρθρο του για την ιστορία του μοναστηριού. Συγκεκριμένα, ο παραπάνω ερευνητής μας διασώζει τις εξής πληροφορίες: «Ενδιαφέρον επίσης για την ιστορία της μονής παρουσιάζει το έγγραφο που βρέθηκε στον χειρόγραφο κώδικα της Ιεράς Μητροπόλεως Βεροίας και Ναούσης, το οποίο φέρει ημερομηνία 9 Ιουλίου 1802. Σ' αυτό αναφέρεται ότι το μοναστήρι, ηγουμενεύοντος του παπά Ανθίτζη, ήδη στα 1782 είχε αγοράσει για 250 γρόσια, ως μετόχι, οικία στην περιοχή της ενορίας – συνοικίας Περιβλέπτου από τον ηγούμενο της Αγίας Παρασκευής Χατζή Ανανία και από μία γυναίκα ονόματι Κρυστάλλω και τις θυγατέρες αυτής. Το έγγραφο που επιβεβαιώνει ο επίτροπος του Μητροπολίτη Βεροίας Χρυσάνθου, Κωνστάντιος και δέκα μάρτυρες, συντάχτηκε, μετά από απώλεια του πωλητηρίου γράμματος και προς αποσαφήνιση της ιδιοκτησίας του μετοχίου, επειδή διεκδίκησαν με αγωγή το μισό οι κληρονόμοι της γυναίκας. Τελικά το μετόχι παρέμεινε στο μοναστήρι, αφού παρουσιάστηκαν και επιβεβαίωσαν που ανήκε ο Χατζή Ανανίας και άλλοι πατέρες που ζούσαν».⁴

Η διαθήκη αυτή αποτελεί, όντως, μία από τις ουσιαστικότερες πηγές πληροφόρησης για την ιστορία του μετοχίου της Μακρυράχης στη Βέροια. Για τον λόγο αυτό, θεωρούμε απαραίτητη την ολοκληρωμένη δημοσίευση του κειμένου της, προκειμένου να είμαστε σε θέση να προσεγγίσουμε, με ασφαλέστερο τρόπο, τις πληροφορίες που πηγάζουν από αυτή. Το κείμενο, λοιπόν, της διαθήκης αναφέρει τα εξής:

† ενώπιον των εντιμοτάτων κληρικών, και χρησίμων αρχόντων της πολιτείας ταύτης, παρέστη ο χατζή Ανα: | νίας ηγούμενος της αγίας παρασκευής, και ωμολόγησεν ιδίοις χείλεσι, και έτεροι αξιόπιστοι μάρτυρες, και ε: | μαρτύρησαν εν καθαρώ τω συνειδότη, ότι το οσπήτιον το ένα μετόχιον του μοναστηριού της παναγίας | μακρυράχης επωλήθη προ δέκα εννέα χρόνων, ο τόπος αυτού μόνον (το δε γιαπί εκάμαν οι π[ατέ]ρες | αφού το ηγόρασαν) ο μεν ήμισυς υπό του χατζή Ανανία ως πατριών του κτήμα, ο δε άλλος ήμισυς τό | πος του οσπητίου υπό της γυναίκος του νάννου κρυστάλλου μετά των θυγατέρων αυτής προς το ειρημένον | μοναστήριον της παναγίας μακρυράχης, ηγουμενεύοντος τότε του εν ιερομονάχοις παπά ανθίτζη | διά γρ: 250 — ήτοι γρόσια διακόσια πενήντα, τα οποία έλαβον ο τε ειρημένος χατζή ανανίας, | και η ειρημένη κρυστάλλω μετά των θυγατέρων αυτής παρὰ του ειρημένου ηγουμένου σώα και ανελλιπή | μέχρι οβολού. το οποίον κείται εις τον μαχαλάν της περιβλέπτου, γειτνιαζόμενον από μεν | του ενός μέρους με το οσπήτιον του βακουφίου γιολά γκελντί, από δε του άλλου με το οσπήτιον του καρά | μανόλη μποϊατζή, από δε του τρίτου με το οσπήτιον της περιβλέπτου, και από του τετάρτου με τον | κοινόν δρόμον. επειδή δε διά την πολυκαιρίαν το πωλητικόν γράμμα εχάθη, είνησεν | ήδη σφέποτε αγωγήν η γουρδούπινα, ζητούσα το ήμισυ μετόχι ως συγγενής και κληρονόμος δήθεν | των προ δέκα και εννέα χρόνων πωλησασών ειρημένων γυναικών τον ήμισυ τόπον του οσπητίου ως | είρηται. επήγε δε και εις την βασιλικήν κρίσιν, δεν ημπόρεσεν όμως να οικειοποιηθεί το | ξένον κτήμα. επειδή ο πωλήσας τον ήμισυ τόπον ειρημένος χατζή ανανίας, και οι τότε παρευρε | θέντες μάρτυρες ζώσι, και εμαρτύρησαν εις την βασιλικήν κρίσιν, και ενώπιον πάντων | των υπογεγραμμένων, ότι ο ειρημένος τόπος του μετοχίου επωλήθη προ δέκα και εννέα χρόνων, | ως είρηται, διά τα ειρημένα διακόσια πενήντα γρόσια προς το ειρημένον μοναστήριον, και | λοιπόν καθώς έμενε, μένει πάλιν από της σήμερον και εις το εξής κτήμα αναπόσπαστον του ειρη | μένου μοναστηριού της μακρυράχης, και ουδενός άλλου. μηδενός το παράπαν ενάντιου μένοντος | ή αντιλέγοντος. όθεν εις την περί τούτου δήλωσιν εγένετο και το παρόν αυλικόν γράμμα | τη τε υποβεβαιώσει του επιτρόπου του πανιερωτάτου ημών Δεσπότης αγίου Βερροίας κυρίου Χρυσάνθου, και | ταις μαρτυρίαις των εντιμοτάτων κληρικών και χρησίμων αρχόντων της πολιτείας ταύτης, και εδόθη | τοις πατράσι του ειρημένου μοναστηριού εις διηνεκή αυτών ασφάλειαν.

αωβ' Ιουλίου θ'

4 Παπάζης, “Νέα στοιχεία για την ιστορία της ιεράς μονής Παναγίας Μακρυράχης”, ό.π., 314.

ο του αγίου Βερροίας επιτροπος Κωνσταντίνος βεβαιοί.

- » ο χαρτοφύλαξ μιχαήλ μάρτυς
- » μανόλης κωνσταντίνου μάρτυς
- » μανόλης τιμοθέου μάρτυς
- » θωμάς μανουήλ μάρτυς
- » κωνσταντίνος στεφάνου μάρτυς
- » δήμος γεωργίου μάρτυς
- » μανουήλ θωμά μάρτυς
- » ο Χ΄: θωμάς μανουήλ μάρτυς
- » ο γιάννος λάσκου μάρτυς
- » ιωάννης μούμου μάρτυς

Μπορούμε, συνεπώς, να συμπεράνουμε ότι το μοναστήρι της Μακρουράχης, κατά την περίοδο που ηγούμενός του ήταν ο ιερομόναχος παπά – Ανθίτζης (Ανθίτσης), αγόρασε, στο διάστημα μεταξύ των ετών 1782 – 1783, ένα οικοπέδο στη συνοικία (μαχαλά) της Περιβλέπτου της Βέροιας, το οποίο αποτελούσε προηγούμενως συνιδιοκτησία του ηγουμένου της αγίας Παρασκευής Χατζή – Ανανία (ως μέρος της πατρικής του περιουσίας) και της Κρυστάλλους, συζύγου (προφανώς χήρας) του Βεροιώτη χριστιανού Νάννου, μαζί με τις κόρες της.

Το οικοπέδο αυτό πουλήθηκε στο μοναστήρι της Μακρουράχης, έναντι του ποσού των 250 γροσιών, χωρίς να υπάρχει σε αυτό κάποιο υφιστάμενο οίκημα, καθώς, όπως αναφέρει με σαφήνεια η διαθήκη, το κτίριο του μετοχιού («γιαπί») χτίστηκε μετά από την αγορά του οικοπέδου, από τους πατέρες του μοναστηριού. Οπότε, μας δίνεται η δυνατότητα να θεωρήσουμε, με ασφάλεια, ότι το έτος 1782/83 αποτελεί ορόσημο της απαρχής της ιστορικής πορείας του μετοχιού.

Η διαθήκη του 1802, συντάχθηκε, όπως ήδη έχει παρατηρήσει και ο Παπάζης, λόγω απώλειας του προηγούμενου πωλητήριου εγγράφου, που πιστοποιούσε την αγορά του οικοπέδου από το μοναστήρι. Αφορμή της παραπάνω ενέργειας, υπήρξε το γεγονός ότι μία από τις φερόμενες ως κληρονόμους της Κρυστάλλους του Νάννου, η Γουρδούπινα⁵, διεκδίκησε κληρονομικά δικαιώματα επί του συγκεκριμένου ακινήτου, προσφεύγοντας μάλιστα στο οθωμανικό ιεροδικείο της πόλης («βασιλική κρίση»), χωρίς ωστόσο να επιτύχει την έκδοση δικαιοδικής απόφασης υπέρ της.

Τελικά, ύστερα από εμμέριτες καταθέσεις τόσο του ιερομόναχου Χατζή – Ανανία όσο και άλλων μαρτύρων που είχαν εμπλακεί στην προηγούμενη πράξη αγοραπωλησίας (του 1782/83), το ιεροδικείο της Βέροιας εξέδωσε απόφαση υπέρ του μοναστηριού της Μακρουράχης, γεγονός που οδήγησε και στην επακόλουθη σύνταξη της διαθήκης του 1802. Η επικύρωση της διαθήκης πραγματοποιείται από τον αρχιερατικό επιτροπο του μητροπολίτη Βεροίας Χρυσάνθου, Κωνσταντίνου⁶, καθώς και από δέκα προκρίτους της Βέροιας.

Η διαθήκη προσδιορίζει, επίσης, τα σύνορα του μετοχιού, το οποία, ωστόσο, είναι δύσκολο να ταυτιστούν με ακρίβεια, σύμφωνα με τα σημερινά ρυμοτομικά δεδομένα της Βέροιας. Με βάση τις διαθέσιμες πληροφορίες, έχουμε τη γνώμη ότι θα μπορούσαμε να τοποθετήσουμε τη θέση του στη συμβολή των σημερινών οδών Ήρας, Μπιζανίου και Κωτουνίου (βλ. χάρτη).

Ορισμένες ενδιαφέρουσες πληροφορίες, σχετικά με τη θέση στην οποία βρισκόταν το μετόχι, για τους τελευταίους οικιστές του, καθώς και για μία σειρά θρύλων και λαϊκών παραδόσεων που σχετίζονται με την περίοδο της λειτουργίας του, κατέγραψε, πριν από μερικά χρόνια, ο Θωμάς Γαβριηλίδης, στο έργο του «Προσκύνημα στα ιερά της θεοσώστου πόλεως Βεροίας».

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που παραθέτει ο Γαβριηλίδης, το μετόχι βρισκόταν σε κά-

5 Το όνομα αυτό αποτελεί στην πραγματικότητα ανδρωνυμικό επίθετο. Γουρδούπινα = η σύζυγος του Γουρδούπη.

6 Ο Δ. Παπάζης εσφαλμένα αναφέρει ότι το όνομα του αρχιερατικού επιτρόπου ήταν Κωνσταντίνος.

ποιο σημείο της σημερινής οδού Ήρας, «σ' ένα οικόπεδο εφτακοσίων περίπου τετραγωνικών μέτρων με δέντρα, λουλούδια, πηγάδι και μαντρότοιχο». Ο ίδιος, βασιζόμενος σε πληροφορίες μίας από τις τελευταίες οικίστριές του, της Δήμητρας Χατζηκώστα – Ζήση, περιγράφει το μετόχι ως «ένα παλιό γραφικό διώροφο σπίτι του οποίου το ένα δωμάτιο στο ανώι ήταν διαμορφωμένο σε παρεκκλήσι». Στο παρεκκλήσι αυτό, βρισκόταν και μία θαυματουργή εικόνα της «Παναγίας της Μακρυράχης». Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η πληροφορία ότι τα υπάρχοντα του μετοχιού, αποδόθηκαν, πριν από την κατεδάφισή του, από την Μαρία Χατζηκώστα – Καρανάτσιου στον μητροπολίτη Βεροίας Αλέξανδρο Δηλανά, προκειμένου να φυλαχθούν σε κάποιον από τους ναούς της μητρόπολης.⁷

3. Το μοναστήρι της αγίας Παρασκευής

Όπως παρατηρούμε στην παραπάνω διαθήκη, ως ένας από τους ιδιοκτήτες του οικοπέδου στο μαχαλά της Περιβλέπτου, που αγοράστηκε από το μοναστήρι της Μακρυράχης, προκειμένου να οικοδομηθεί στη θέση αυτή το μετόχι της μονής στη Βέροια, υπήρξε ο ηγούμενος του μοναστηριού της αγίας Παρασκευής, ιερομόναχος Χατζή – Ανανίας. Μάλιστα, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο συγκεκριμένος ιερομόναχος καταγόταν από τη Βέροια, καθώς το μερίδιο του ιδιοκτήτου οικοπέδου του εμφανίζεται ως τμήμα της πατρικής του περιουσίας.

Με βάση την πληροφορία αυτή δημιουργείται το εξής ερώτημα: ποιο είναι το μοναστήρι της αγίας Παρασκευής, στο οποίο ο Χατζή – Ανανίας εμφανίζεται ως ηγούμενος, στα τέλη του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα; Με δεδομένο ότι δεν έχουν, μέχρι στιγμής, διασωθεί πληροφορίες για την ύπαρξη μοναστηριού στη μητρόπολη της Βέροιας της Οθωμανικής περιόδου, το οποίο ήταν αφιερωμένο στην αγία Παρασκευή, θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα, εξετάζοντας μία σειρά επιπρόσθετων πηγών της ίδιας περιόδου.

Είναι ήδη γνωστό, μέσω μίας σειράς πατριαρχικών εγγράφων (τα οποία ωστόσο θεωρούνται ως ψευδεπίγραφα⁸) ότι κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του 18^{ου} αιώνα, ο ναός της αγίας Παρασκευής του Λιτοχώρου Πιερίας λειτούργησε ως γυναικεία μονή, εμφανιζόμενη, μαζί με το μοναστήρι της Αγίας Τριάδος Ολύμπου και άλλα εξαρτήματά του, ως σταυροπηγιο. Κατά το έτος 1767, η εκκλησία της αγίας Παρασκευής χάνει τα σταυροπηγιακά της δικαιώματα και περιέρχεται στη δικαιοδοσία του επισκόπου Πλαταμώνος ως ενοριακός ναός. Εντούτοις, μεταγενέστερα πατριαρχικά έγγραφα (επίσης ψευδεπίγραφα) επαναφέρουν το ναό στο σταυροπηγιακό καθεστώς του, ως γυναικεία μονή.

Θα μπορούσαμε, μήπως, να θεωρήσουμε ότι το μοναστήρι που αναφέρεται στη διαθήκη του 1802 είναι εφικτό να ταυτιστεί με την αγία Παρασκευή του Λιτοχώρου και ότι ο Χατζή – Ανανίας υπήρξε ηγούμενος αυτού του μοναστηριού; Το γεγονός ότι η πώληση του προαναφερόμενου οικοπέδου, στο μαχαλά της Περιβλέπτου, πραγματοποιήθηκε προς το μοναστήρι της Μακρυράχης, το οποίο αποτελεί πλησιόχωρο, με το Λιτόχωρο, μοναστήρι, ενδεχομένως, θα μπορούσε να μας οδηγήσει στη σκέψη, ότι κάτι τέτοιο είναι λογικό να θεωρηθεί ως πιθανό. Εντούτοις, το γεγονός ότι η αγία Παρασκευή Λιτοχώρου εμφανίζεται ως κοινοβιακή γυναικεία σταυροπηγιακή μονή, άμεσα, μάλιστα, εξαρτώμενη από το μοναστήρι της Αγίας Τριάδος Ολύμπου, αποτελώντας μέρος της «Νέας Λαύρας του Ολύμπου»,⁹ έχουμε την άποψη ότι δεν μπορεί να δικαιολογήσει την ύπαρξη άνδρα ηγούμενου.

Επιπρόσθετα, γνωρίζουμε ότι κατά την περίοδο της αγοράς του οικοπέδου στο μαχαλά της Περιβλέπτου, όπου δημιουργήθηκε στη συνέχεια το μετόχι της Μακρυράχης (1782/83), φαίνεται ότι ο ναός της αγίας Παρασκευής είχε περιέλθει στη δικαιοδοσία της επισκοπής

7 Θωμάς Γαβριηλίδης, Προσκύνημα στα ιερά της Θεοσώστου πόλεως Βεροίας, Βέροια 1996, 105 – 108.

8 Βλ. σχετικά Απόστολος Αθ. Γλαβίνας, “Η εν Ολύμπω ιερά πατριαρχική και σταυροπηγιακή μονή του αγίου Διονυσίου κατά το δεύτερον ήμισυ του ΙΗ' αιώνα”, Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ. 26 (1981) 175 – 201 (όπου και παλαιότερη βιβλιογραφία)

9 Πορφύριος Σιμωνοπετρίτης, “Όσιος Διονύσιος και γυναικείος μοναχισμός”, Διονύσιος ο εν Ολύμπω. Η ζωή και η δράση του οσίου – Πρακτικά επιστημονικής διημερίδας, Κατερίνη 2000, 195 – 204.

Πλαταμώνος, ως ενοριακός ναός, γεγονός που αποκλείει την ύπαρξη ηγούμενου σε αυτόν.

Εκφράζουμε, λοιπόν, την άποψη ότι, με βάση τα δεδομένα που έχουμε στη διάθεσή μας, το ενδεχόμενο ταύτισης του μοναστηριού της αγίας Παρασκευής (της διαθήκης του 1802) με το γυναικείο μοναστήρι του Λιτοχώρου, θα πρέπει να θεωρηθεί ως ελάχιστα πιθανό. Επιπρόσθετα, πιστεύουμε ότι η απουσία, στο κείμενο της διαθήκης, κάποιου προσδιοριστικού στοιχείου, που θα επέτρεπε τη γεωγραφική τοποθέτηση του μοναστηριού αυτού έξω από τα όρια της επαρχίας της Βέροιας, υποδηλώνει ότι πρόκειται για κάποιο από τα γνωστά μοναστήρια της επαρχίας, η θέση του οποίου δεν υπήρχε λόγος να διευκρινιστεί. Εξάλλου, έχουμε τη γνώμη ότι δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι, μέχρι πρόσφατα, αγνοούσαμε την ύπαρξη και άλλων μοναστηριών στην επαρχία της Βέροιας, τα οποία ωστόσο ανέπτυξαν σημαντική δράση κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής περιόδου, όπως υπήρξαν, για παράδειγμα, τα μοναστήρια του αγίου Αθανασίου¹⁰ και της Παναγίας του Μελισίου, κοντά στο χωριό Κωστοχώρι ή Κουστοχώρι Ημαθίας.¹¹

Θα αναζητήσουμε ορισμένες πιθανές απαντήσεις στο εξεταζόμενο ζήτημα επιχειρώντας μία προσωπογραφική ανασκόπηση της περιόδου αυτής. Από μία επιστολή του ιερομόναχου της Βέροιας Κοσμά, του 1782, πληροφορούμαστε ότι στο μοναστήρι του αγίου Διονυσίου (Αγίας Τριάδος) του Ολύμπου υπήρχε κάποιος ιερομόναχος και πνευματικός με το όνομα Ανανίας. Λίγα χρόνια αργότερα, κατά το 1785, ο συγκεκριμένος Ανανίας εμφανίζεται ως απεσταλμένος του μοναστηριού προς τη μητρόπολη Βεροίας, προκειμένου να συγκεντρώσει εράνους, υπέρ του μοναστηριού του, από κατοίκους της επαρχίας.¹² Κατά συνέπεια, σύμφωνα με τα χρονολογικά δεδομένα που μας διασώζονται, ο ιερομόναχος αυτός, πιστεύουμε, ότι δεν μπορεί να ταυτιστεί με τον ηγούμενο της αγίας Παρασκευής, ο οποίος πούλησε κατά το 1782/83 το πατρικό του οικόπεδο στο μαχαλά της Περιβλέπτου, προς το μοναστήρι της Μακρυράχης.

Μερικά χρόνια αργότερα, κατά το έτος 1807, συναντάμε στη Βέροια τον «Πρωτοσύγκελλο του Παναγίου Τάφου Ανανία», ο οποίος εμφανίζεται ως πωλητής μίας οικίας, που βρισκόταν στη συνοικία – τμήμα της Κυριώτισσας, προς κάποιον χριστιανό της πόλης.¹³ Με βάση το δεδομένο αυτό, και έχοντας, παράλληλα, υπόψη μας το γεγονός ότι ο προαναφερόμενος ηγούμενος της αγίας Παρασκευής φέρει το προσωνύμιο «Χατζής» (Χατζή – Ανανίας), χαρακτηριστικό που δηλώνει κάποια σχέση του συγκεκριμένου προσώπου με τα Ιεροσόλυμα, οδηγούμαστε στη σκέψη ότι ενδεχομένως, τα δύο αυτά πρόσωπα θα μπορούσαν να ταυτιστούν.

Ήδη, σε προηγούμενο δημοσίευσμά μας (σε συνεργασία με τους Εμμ. Ξυνάδα και Στ. Λιούλια), παρουσιάσαμε ορισμένες πληροφορίες αναφορικά με τις σχέσεις που αναπτύσσονται, κατά τη διάρκεια του 18^{ου} αιώνα, μεταξύ της επαρχίας της Βέροιας και των Ιεροσολύμων.¹⁴ Ιδιαίτερα ενδεικτικό σημείο, των σχέσεων αυτών, αποτελεί η ύπαρξη ενός μετοχίου του Παναγίου Τάφου στη Βέροια, το οποίο χαρακτηρίζεται ως «μία οίκια ἐν καλῇ καταστάσει».¹⁵ Δυστυχώς, οι πληροφορίες που διαθέτουμε μέχρι στιγμής για τη λειτουργία αυτού του μετοχίου είναι ελάχιστες.

Είναι εφικτό, άραγε, να ταυτίσουμε το μετόχι του Παναγίου Τάφου με το μοναστήρι της αγίας Παρασκευής που αναφέρεται στη διαθήκη του 1802; Η πιθανότητα ταύτισης του ηγούμενου του μοναστηριού Χατζή – Ανανία και του πρωτοσυγκέλλου του Παναγίου Τάφου, θα μπορούσε, ασφαλώς να φωτίσει, σε αρκετά μεγάλο βαθμό, το ζήτημα. Ωστόσο, τα στοιχεία

10 Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, «Πληροφορίες για μοναστικά συγκροτήματα στο Βέρμιο κατά την περίοδο της Οθωμανοκρατίας», *Πολιτιστικά Δρώμενα* 53 (Σεπτέμβριος – Νοέμβριος 2009) 48 – 51.

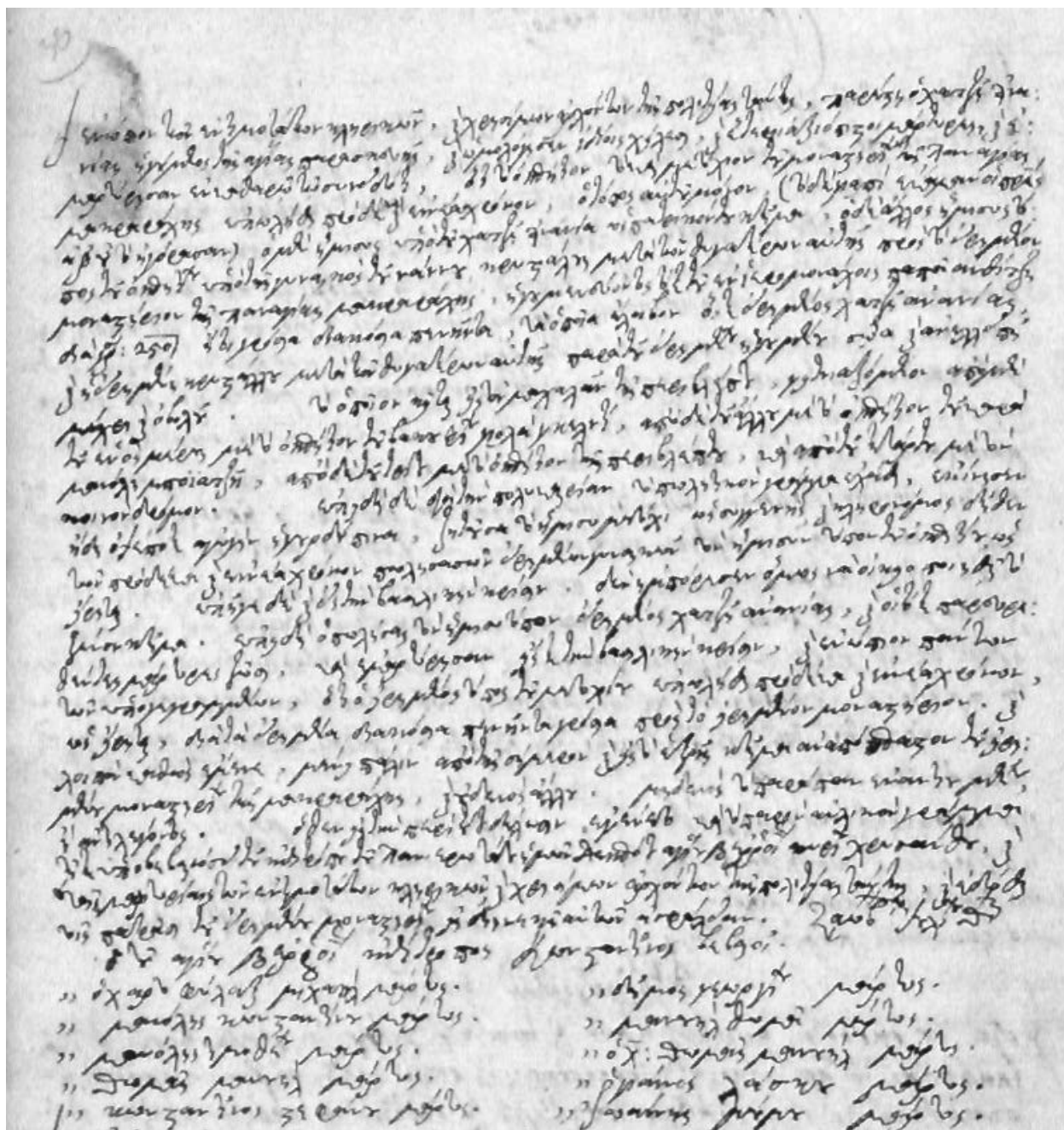
11 Αθανάσιος Γ. Βουδούρης, «Πληροφορίες για δύο μοναστήρια στο Βέρμιο και τον κάμπο της Ημαθίας, κατά την Οθωμανική περίοδο», *Μελετήματα Ημαθίας* 3 (2011) 175 – 210.

12 Γλαβίνας, «Η εν Ολύμπω», ό.π., 184 – 185.

13 Αρχείο Ιεράς Μητροπόλεως Βεροίας, Ναούσης και Καμπανίας, *Κώδικας Δανιήλ – Χρυσάνθου* (παλαιός), 85.

14 Αθανάσιος Βουδούρης, Στέργιος Λιούλιας, Εμμανουήλ Ξυνάδας, «Όψεις της πνευματικής και κοινωνικής ζωής στο Ρουμλούκι μέσα από τη συλλογή παλαιotypών του Ιερού Μητροπολιτικού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Αλεξάνδρειας», *Ο Θεσμός της Εκκλησίας στο Ρουμλούκι*, Αλεξάνδρεια 2010, 121 – 122.

15 Αθανάσιος Γ. Ηλία, *Τα μετόχια του Παναγίου Τάφου και της μονής Σινά στην Ελλάδα*, Αθήνα 2003, 105.

Διαθήκη του μετοχιού της Παναγίας Μακρυράχης στη Βέροια
(9 Ιουλίου 1802)

που μας έχουν διασωθεί δεν μπορούν, ακόμη, να συμπληρώσουν το παζλ της ιστορικής πραγματικότητας.

Ωστόσο, το γεγονός ότι το μοναστήρι της αγίας Παρασκευής εξακολουθεί και στα επόμενα χρόνια, τουλάχιστον κατά τις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, να βρίσκεται σε λειτουργία, αποτελώντας, παράλληλα, ένα από τα μοναστήρια που προσελκύουν κληροδοτήματα και εισφορές από χριστιανούς της επαρχίας Βεροίας,¹⁶ μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι πρόκειται για ένα από τα θρησκευτικά ιδρύματα που απολάμβαναν ιδιαίτερη εκτίμηση από τους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής.

16 Η χριστιανή της Βέροιας Μαρία του Πανταζή, η επονομαζόμενη Ανδρούδα, περιλαμβάνει, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, την αγία Παρασκευή μεταξύ των μοναστηριών στα οποία κληροδοτούσε, με διαθήκη, την περιουσία της. Βλ. Βουδούρης, "Πληροφορίες για δύο μοναστήρια", ό.π., 188 – 189.

Κλείνοντας, θεωρούμε υποχρέωσή μας να παραδεχθούμε ότι οι παραπάνω σκέψεις σχετικά με την ύπαρξη και λειτουργία του μοναστηριού της αγίας Παρασκευής, κατά τη διάρκεια του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα, τίθενται στη διάθεση της έρευνας για περαιτέρω διερεύνηση, καθώς η διατύπωση συγκεκριμένων και αξιόπιστων τελικών συμπερασμάτων δεν είναι, μέχρι στιγμής, δυνατό να επιτευχθεί. Αν και οι διαθέσιμες πηγές συντείνουν προς την κατεύθυνση ταύτισης της αγίας Παρασκευής με το μετόχι του Παναγίου Τάφου, το οποίο υπήρχε μέσα στην πόλη της Βέροιας,¹⁷ ωστόσο, αδυνατούν να μας προσφέρουν ξεκάθαρες και κατηγορηματικές απαντήσεις, γεγονός που εξακολουθεί να αφήνει το ζήτημα της έρευνας ανοιχτό.

Τοπογραφική θέση του μετοχιού της Παναγίας Μακρυράχης στη Βέροια

17 Για το μετόχι του Παναγίου Τάφου στη Βέροια ευελπιστούμε να παρουσιάσουμε νεότερες πληροφορίες σε μελλοντικό μας δημοσίευμα.

ΤΑ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙΩΤΙΚΑ

Ιωάννης Μοσχόπουλος, δικηγόρος - ερευνητής

Αρματολοί (ρουγκάτσια) στο Ρουμλούκι

Μετά την κατάκτηση της περιοχής από τους Οθωμανούς Τούρκους, με την πάροδο των χρόνων οι κλέφτες άρχισαν να γίνονταν ιδιαίτερα ενοχλητικοί στους κατακτητές Οθωμανούς γαιοκτήμονες του κάμπου. Οι τιμαριούχοι ως ελάχιστο μέτρο ατομικής προστασίας αναγκάστηκαν να οικοδομήσουν ισχυρά και ασφαλή καταλύματα – κονάκια και πυργόσπιτα, για να εξασφαλίσουν την ασφαλή διαμονή των ιδίων ή του προσωπικού τους στον κάμπο, καθώς και επαρκών εγκαταστάσεων για τη φύλαξη των ζώων και της παραγωγής τους. Αρκετοί βέβαια από τους οθωμανούς ιδιοκτήτες προτιμούσαν να κατοικούν στην ασφάλεια των τειχών των γειτονικών πόλεων, Βέροιας, Θεσσαλονίκης και να μεταβαίνουν στα κτήματά τους μόνο σε περιόδους που ήταν απαραίτητη η εκεί φυσική τους παρουσία. Στα κτήματά τους στον κάμπο παρέμεναν οι τοποτηρητές τους, οι οποίοι, επίσης, έπρεπε να διαβιούν σε συνθήκες ασφάλειας.¹

Με την πάροδο των χρόνων η αυξανόμενη ανταρσία στα μακεδονικά βουνά, ιδίως στα γειτονικά Πιέρια και στο Βέρμιο και η συνεχής δράση των κλεφτών, άρχισε να δημιουργεί σαφέστατο αίσθημα ανασφάλειας στους τιμαριούχους και σπαχήδες της πεδιάδας, αλλά και στα πλούσια μοναστήρια. Παράλληλα, η τουρκική διοίκηση δεν μπορούσε να επιβάλει αποτελεσματικά την τάξη και την ασφάλεια στο εσωτερικό, αφού ήταν υποχρεωμένη παράλληλα να αντιμετωπίζει εξωτερικούς κινδύνους και πολέμους. Οι ένοπλες επιθέσεις των κλεφτών με σκοπό τη ληστεία και οι απαγωγές ατόμων με σκοπό την είσπραξη λύτρων ήταν το σύνηθες μέσο πίεσης, ώστε να αποσπάσουν χρήματα από τους οικονομικά ισχυρούς Οθωμανούς ιδιοκτήτες, αλλά και από ορισμένους εύπορους χριστιανούς. Όμως η Ελ. Γκαρά γράφει ότι στα έγγραφα του ιεροδικείου της Βέροιας γίνεται βέβαια λόγος για ληστές, αλλά τίποτα δεν δείχνει ότι η κατάσταση ήταν κρίσιμη.²

Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση αναγκάστηκαν οι Τούρκοι να προσλάβουν τους πλέον επιφανείς καπετάνιους από τις κλέφτικες ομάδες, αλλά και άλλους χριστιανούς που διέθεταν κάποια αίγλη και επιβολή στις ορεινές περιοχές και μ' αυτούς οργάνωσαν ειδικά σώματα ενόπλων. Τους μίσθωναν και τους ανέθεσαν την υπηρεσία δίωξης της ληστείας και φύλαξης των ντερβενίων και γενικότερα της υπαίθρου, παραχωρώντας τους και διάφορα προνόμια. Ανέθεσαν, λοιπόν, οι Οθωμανοί τη διατήρηση της τάξεως και της δημόσιας ασφάλειας της υπαίθρου και την πάταξη των κρουσμάτων της ληστείας σε ορισμένους από τους ανυπότακτους Ρωμιούς.³ Ως αντιστάθμισμα λοιπόν της δράσης των κλεφτών και για να αντιμετωπίσουν τη δράση των ληστών και των ανυπότακτων νέων που αντιστέκονταν στη βία, με τη βία οι Τούρκοι θέσπισαν το θεσμό του αρματολισμού, που ήταν γνωστός και από την εποχή του Βυζαντίου.⁴

Οι αρματολοί (martoloslar) ήταν ένοπλα σώματα από εξέχουσες κλέφτικες ομάδες, που

1 Βακαλόπουλος 1992^α, σ. 25.

2 Gara 2000, σ. 8.

3 Βασδραβέλης 1967, σ. 38 επ.

4 βλ. Αραβαντινός 1856, σ. 194, όπου αναφέρει ότι από την εποχή του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου υπήρχε σύστημα κατά το οποίο κάθε επαρχία του βασιλείου είχε ξεχωριστούς διοικητές, οι οποίοι ακολουθούνταν «εξ ανδρών πολεμικών, οίτινες εκαλούντο άνθρωποι των αρμάτων, εξού και η λέξις αρματολοί εξήχθη».

προσλαμβάνονταν αντί ετήσιου μισθού από την οθωμανική διοίκηση για ορισμένη χρονική περίοδο, με δικαίωμα επαναδιορισμού, οι οποίοι ήταν οιονεί σώματα στρατοχωροφυλάκων που καταδίωκαν τους κλέφτες και ήταν επιφορτισμένα με την τήρηση της τάξης και της ασφάλειας σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Οι αρματολοί πολλές φορές συγκρούστηκαν με τους κλέφτες. Στον 15ο αι. αναφέρονται επικουρικά αρματολικά στρατεύματα στο πλευρό του τουρκικού στρατού που φρουρούσαν τα σύνορα, φύλαγαν περάσματα και δημιουργούσαν τα λεγόμενα αρματολίκια. Πρώτο αρματολίκι καταγράφεται στα Άγραφα, δεύτερο στον Όλυμπο, τρίτο στα Μέγαρα. Οι αρματολοί, βέβαια, δεν έπαυαν να έχουν στενή σχέση με την κλεφτουριά. Ακόμη υπήρχε πάντοτε η ενδόμυχη διάθεση στον αρματολό να αρπάξει το αρματολίκι άλλου λιγότερου ισχυρού, επεκτείνοντας κατ' αυτό τον τρόπο τα όρια της δικαιοδοσίας του, ώστε να αυξήσει το γόητρό του και να μεγιστοποιήσει τα οικονομικά του οφέλη, αφού όσο μεγάλωνε η περιοχή της δικαιοδοσίας του τόσο αυξανόταν και η ετήσια ρόγα (μισθός) που εισέπραττε. Αποτέλεσμα τέτοιων τάσεων και διαθέσεων ήταν να δημιουργηθούν τάξεις αντιπάλων αρματολών με επακόλουθο πολλές αιματηρές συρράξεις μεταξύ τους, αλλά και με ισχυρές ομάδες κλεφτών. Είναι βεβαιωμένο από τα αρχαιακά κείμενα ότι η μισθοδοσία των διοριζόμενων Ελλήνων αρματολών επιβάρυνε τους κατοίκους της περιοχής την οποία προστάτευαν. Ουσιαστικά, δηλαδή, τα χριστιανικά χωριά πλήρωναν αδρά, ώστε να αναλάβουν οι ίδιοι την τοπική αστυνόμευση και προστασία. Φαίνεται όμως, ότι πολλοί από τους αρματολούς εκμεταλλευόμενοι τη δύναμη των όπλων τους και τη θέση τους στο οθωμανικό καθεστώς, εισέπρατταν παράνομα πρόσθετα χρηματικά ποσά είτε από τους κατοίκους είτε από τους διερχόμενους από τα ντερβένια και τις γέφυρες που φύλαγαν.⁵

Οι αρματολοί συχνά εισέρχονταν στα χωριά ως ομάδα σαράντα συνήθως ανδρών και στρατολογούσαν άνδρες από τους χωρικούς, αναμιγνύονταν στις δικαστικές και αστυνομικές υποθέσεις των ραγιάδων και τιμωρούσαν όσους έκριναν ένοχους ή υπόχρεους καταβολής αποζημιώσεως, έπαιρναν χρήματα ως «τυχηρά» από τους περιφερόμενους μέσα στον καζά κτίστες ή από οδοιπόρους και μετακινούμενους εμπόρους. Υπεράσπιζαν τους ραγιάδες και επενέβαιναν σε υποθέσεις των οθωμανών μπέηδων τσιφλικούχων, τιμαριούχων και των επιστατών (σουμπασήδων) τους, όταν μάθαιναν ότι αυτοί καταπίεζαν τους καλλιεργητές των αγρών τους ή όταν τιμωρούσαν τους ραγιάδες. Παράλληλα όμως, οι αρματολοί διεκδικούσαν από τους ραγιάδες αποζημίωση για όσα ζώα, κινητά ή χρήματα έχαναν σε αιψιμαχίες για να τους υπερασπισθούν. Είχαν υποχρέωση να επιτηρούν τους ραγιάδες να μην εγκαταλείπουν τα τιμάρια ή τσιφλίκια στα οποία εργάζονταν και να τους ελέγχουν να μην κάνουν λαθρεμπόριο βουτύρου, προβάτων, δημητριακών καρπών και άλλων τροφίμων δια ξηράς ή δια θαλάσσης και να μην επιτρέπουν την αγορά αυτών των αγαθών δια χρημάτων. Φορολογούσαν με ένα συμφωνημένο ποσό τους ανθρακείς και εισέπρατταν ένα συμφωνημένο ποσοστό μαλλιού από τους βοσκούς. Όταν άνδρες τους πήγαιναν για περιπολία στα χωριά, έπρεπε να διανυκτερεύουν μόνο μία νύκτα, συνεχίζοντας δε την επομένη την περιπολία τους, δεν έπρεπε να αφήνουν κανέναν από τους άνδρες τους στα χωριά αυτά, αφού κάθε παράταση της εκεί παραμονής τους ήταν ένδειξη καταπίεσης των κατοίκων. Αναμιγνύονταν και σε φορολογικές υποθέσεις των ραγιάδων, αλλά και υποχρέωναν τους χωρικούς να σπέρνουν τα χωράφια τους κρυφά ή φανερά με το σύστημα του παράσπορου, δηλαδή τους εξανάγκαζαν, πέρα από την κανονική εργασία τους, ένα μέρος της γης να το σπείρουν ειδικά για τις προσωπικές ανάγκες του αρματολού.⁶

Σε περίπτωση που θα παρουσιαζόταν δράση κλεφτών, οι αρματολοί έπρεπε χωρίς προφάσεις να αναλάβουν δράση για την εξασφάλιση της τάξης. Αρκετές φορές όμως ήταν γνωστή η συνεργασία, συνεννόηση ή ανοχή μεταξύ των ομάδων των αρματολών – φυλάκων και των κλεφτών, οπότε δεν έμενε αλώβητη η «φυλασσόμενη» περιοχή και τις περισσότερες

5 Βασδραβέλης 1948, σ. 3-5, 12 - Βασδραβέλης 1967, σ. 33 επ., Βακαλόπουλος 1977, σ. 23 επ. - Σπέντζας 1988, σ. 48 - Σαρής 1990, σ. 301 επ. - Χατζηφώτης 2002, σ. 159 επ.

6 Βουρνάς 1974, σ. 13 επ.

φορές οι οικονομικά επιφανείς (οθωμανοί, κοτζαμπάσηδες, μονές κλπ) υποχρεώνονταν σε καταβολές δώρων ή λύτρων. Οι μισθοί τους ορίζονταν από το ιεροδικείο με σφραγισμένους καταλόγους και εισπράττονταν δια των αξιωματικών από τους ραγιάδες, αλλά συνήθως επενέβαιναν και οι καπετάνιοι προσπαθώντας να εισπράξουν περισσότερα από τους κατοίκους που προστάτευαν.⁷ Δεν έλειπαν βέβαια και οι ανταγωνισμοί μεταξύ των αρματολών. Εάν κάποιος αρματολός εισέβαλε στο αρματολίκι άλλου για να επεκτείνει το χώρο δικαιοδοσίας του ή επιχειρούσε να το φορολογήσει για δικό του λογαριασμό, τότε οι αντίπαλες ομάδες συμπλέκονταν μέχρι θανάτου, ώστε η πιο ισχυρή να λάβει υπό τον έλεγχό της την διαφιλονικούμενη περιοχή.

Κατά τη γνώμη μου οι αρματολοί μία φορά το χρόνο κατέβαιναν στα χωριά του κάμπου και τα περιέτρεχαν σπίτι – σπίτι προκειμένου να «ρουγκατσέψουν», δηλαδή να απαιτήσουν τον ετήσιο μισθό τους για τη φύλαξη της περιοχής. Αυτή η ετήσια «επίσκεψή τους» γινόταν κατά το Δωδεκαήμερο των Χριστουγέννων, επειδή τότε, λόγω και του χειμώνα, η κάθε οικογένεια είχε συγκεντρωμένα στο σπίτι της όλα τα υπάρχοντα, ζώα και γεννήματα, οπότε μπορούσε εύκολα να αποτιμηθεί η φοροδοτική της ικανότητα. Ουσιαστικά, οι αρματολοί με την δύναμη των όπλων τους φορολογούσαν τους κατοίκους των χωριών του Ρουμλουκιού, συνήθως με όσα προέβλεπαν οι επίσημοι κατάλογοι, αλλά πολλές φορές με βίαιο τρόπο. Συνήθως όμως, οι ρουμλουκιώτες δέχονταν με χαρά την επίσκεψη των αρματολών, κυρίως όταν επρόκειτο για χρονιά που τους είχαν προστατέψει αποτελεσματικά από ληστείες και αυθαιρεσίες κακοποιών ή άτακτων στρατιωτών. Οι κάτοικοι των πεδινών χωριών σ' αυτούς προσέτρεχαν σε κάθε περίπτωση κινδύνου και από αυτούς έβρισκαν προστασία, διότι συνήθως οι Οθωμανοί αρκούμενοι στην κάρπωση των φόρων σπανίως διακινδύνευαν την ησυχία τους για να επιχειρήσουν καταδίωξη εναντίον των αυτόνομων ομάδων κλεφτών, ληστών, αυθαιρετούντων ομάδων τουρκικών στρατευμάτων. Για τους χωρικούς οι αρματολοί ήταν τα δικά τους χριστιανικά ένοπλα σώματα, στα οποία συχνά συμμετείχαν ομοχώριοί τους, που αποτελούσαν το αντίπαλο δέος στις αυθαιρεσίες των κατακτητών ή των ληστών, οπότε τις περισσότερες φορές οι ρουμλουκιώτες ήταν περήφανοι γι' αυτούς. Στην εξαγωγή αυτού του συμπεράσματος συνηγορεί, το γεγονός, ότι, από τότε που σταμάτησε η δράση των αρματολών (περί τα μέσα του 19^{ου} αι.), τελούνταν κατά τον ίδιο χρόνο του δωδεκαήμερου το ρουμλουκιώτικο δρώμενο - έθιμο «ρουγκάτσια», που αναπαριστά την «επίσκεψη» στα χωριά της ομάδας αρματολών με τον καπετάνιο της, η οποία ζητούσε – «απαιτούσε» να εισπράξει σε είδος (κούτλες σιταριού, καλαμποκιού ή άλλων δημητριακών) την ετήσια εισφορά - έρανο για εκτέλεση φιλανθρωπικών έργων των κοινοτήτων των χωριών.⁸

Τα ελληνικά αρματολικά σώματα και οι φύλακες, φαίνεται πως σε πολλές περιπτώσεις δεν απείχαν από το να εφαρμόζουν σκληρές και καταπιεστικές μεθόδους άσκησης εξουσίας και εκμετάλλευσης σε βάρος των χωρικών, όπως μας λέει το δημοτικό τραγούδι:

*Ο Σύρος από τη Σερβιά κι ο Νάννος από τη Βέργια,
κονάκια' χουν στην Τσαπουρνιά, κονάκια στα κανάλια.
-Παπά ψωμί, παπά κρασί, παπά ταγή τ' αλόγου,
παπά φέρε την κόρη σου, τη θέλει ο καπετάνιος.
Εγώ πασά δεν σκιάζομαι, βεζίρη δεν φοβούμαι
Πασά 'χω το τουφέκι μου, βεζίρη το σπαθί μου.
Τρείς μέρες κάνω πόλεμο στη Νιάουστ' από πάνω.⁹*

Λόγω των προαναφερθεισών καταχρήσεων ο σουλτάνος Μουσταφά Β' (1695 – 1703) επανέλαβε την αποτυχημένη απόπειρα του Μουράτ Δ' (το 1637) και ανέθεσε τον αρματολισμό σε Τούρκους τοπάρχες με φρουρές από μουσουλμάνους, σε διάφορες γεωγραφικές περιφέρειες της Μακεδονίας, όπως της Θεσσαλονίκης, της Βέροιας, των Γιαννιτών κ.ά.. Όμως και η δική του προσπάθεια είχε ανεπιτυχή αποτελέσματα.¹⁰

7 Βασδραβέλης 1954, σ. 323-324.

8 Μοσχόπουλος 1989, σ. 15 – Μοσχόπουλος 2004, σ. 240 επ. - Anastasopoulos 1999, σ. 140.

9 Συλλογή Passow, Ρωμαϊκά τραγούδια XXX α, σελ. 26 - Berard 1892, σ. 372.

10 Βακαλόπουλος Κ. 1987, σ. 49 επ.

Από ένα χειρόγραφο (1811;) που μας δίνει τον πρώτο κατάλογο των αρματολικιών των ελληνικών χωρών, πληροφορούμαστε ότι στη νότια Μακεδονία έως και τα όρια με τη Θεσσαλία υπήρχαν τα εξής αρματολίκια με τους αντίστοιχους καπετάνιους: Βέροια – Σύρος (ή Συρόπουλος, που πρέπει να είναι γιός του Σύρου από τα Σέρβια, δηλαδή ο Γιώργος Σύρος,¹¹ που πληγώθηκε στο πόδι στην επανάσταση του Ολύμπου στα 1822), Βέροια – Τάτσος [ή Τάσος ο γνωστός Καρατάσιος - (Αναστάσιος) Γερο – Καρατάσιος].¹² Στα Σέρβια μνημονεύει τον Μπζιώτα.¹³ Συμπληρωματικά και διασαφηνιστικά στοιχεία μας δίνει ένα άλλο σημείωμα αναφερόμενο στην εποχή αυτή, αλλά γραμμένο το 1835 από τον Ιγνάτιο Σταγών. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτού του κειμένου βρίσκονταν στη Μακεδονία τα εξής αρματολίκια: Στον Όλυμπο οι Γιωταίοι με πενήντα άνδρες, ... ο Πιτζάβας με εβδομήντα.¹⁴ Τότε έδρασε και ο κλεφταρματολός Θύμιος Μπλαχάβας.¹⁵

Μεταξύ όλων αυτών σημαντική δράση στην ερευνούμενη περιοχή ανέπτυξε ο Αναστάσιος Καρατάσιος, για τον οποίο λεγόταν ότι: «... Ο ... Καρατάσιος, είς των πρωτίστων αρματολών της Μακεδονίας, πολύ προ του αγώνος οπλισθείς κατά των τυράννων, ου μόνον υπήρξε, ... το φόβητρον της δυνάμεώς των και ήνοιξε τους τάφους χιλιάδων εχθρών, αλλά και επί τεσσαράκοντα έτη εξέτεινε την κυριαρχίαν του επί των επαρχιών, της Βερροίας, των Γιαννιτσών, και του Βαρδαρίου, όπου μόνο ηκούετο των όπλων του η κλαγγή και μόνος ήταν νόμος η θέλησίς του. ...».¹⁶

Απόσπασμα από το υπό έκδοση βιβλίο του με τίτλο: Μοσχόπουλος Γ., «ΤΟ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ (ΚΑΜΠΑΝΙΑ) κατά την πρωίμη και μέση Οθωμανοκρατία [14^{ος} αιώνας – 1830]» Δεκέμβριος 2012

r

11 Πετρώφ 1972, σ. 76-78.

12 Πετρώφ 1972, σ. 82-97.

13 Πετρώφ 1972, σ. 99 - Βασδραβέλης 1963, σ. 348 - Στο Γιδά υπήρχε οικογένεια με το επίθετο Μπζιώτας, που μετά άλλαξε σε Γεωργόπουλος, βλ. Κυρόπουλος 2008, σ. 127.

14 Το επίθετο συναντιέται στις Μπάρμπες Κούλτες (Βεργίνα) και στο Γιδά - Βακαλόπουλος 1988, σ. 535 - Βασδραβέλης 1948, σ. 44-45.

15 Το επίθετο επιχωριάζει στο Λουτρό - Βακαλόπουλος 1988, σ. 523 επ., 530 επ.

16 Χιονίδης 1969, 299.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ

Αρίστη Κουκουρίκου, Διευθύντρια 4ου Δ.Σ. Βέροιας - MSc στις επιστήμες της Αγωγής -υποψήφια Δρ. Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χρησιμοποιώντας κειμήλια

Τι είναι το κειμήλιο

Κάθε διασωθέν αντικείμενο που έχει χρησιμοποιηθεί από τους ανθρώπους στο παρελθόν για πρακτικούς και/ή αισθητικούς σκοπούς αποτελεί ιστορικό κειμήλιο (αντικείμενο). Ένα παιδικό καλαθάκι της δεκαετίας του 1980, μία παραδοσιακή ενδυμασία του 1900, μία λάμπα πετρελαίου και ένα παλιό σίδερο ρούχων του 19^{ου} αιώνα, μία λόγχη της Λίθινης Εποχής είναι όλα ιστορικά κειμήλια, το καθένα ενδεικτικό των πτυχών της ζωής των ανθρώπων που τα έφτιαξαν και τα χρησιμοποίησαν.

Ο ρόλος των κειμηλίων

Τα ιστορικά αντικείμενα μπορούν να συμβάλλουν ξεχωριστά στην ιστορική κατανόηση του παιδιού και στην ανάπτυξη των ιστορικών δεξιοτήτων:

- ο χειρισμός και η διερεύνηση των ιστορικών αντικειμένων είναι από τη φύση του δραστηριότητα που βασίζεται και μπορεί να έχει μια ισχυρή κινητήρια επιρροή στη διδασκαλία και την εκμάθηση της ιστορίας
- τα παιδιά που έχουν αναγνωστικές ή άλλες μαθησιακές δυσκολίες μπορούν να είναι τουλάχιστον τόσο αποτελεσματικά όσο οι συμμαθητές τους στην ανάλυση και πραγματοποίηση συμπερασμάτων από τα στοιχεία των αντικειμένων
- η χρήση των αντικειμένων ως ιστορικής απόδειξης αποτελεί μια σημαντική συμβολή στην επίτευξη της ευρείας και ισορροπημένης κατανόησης της ιστορίας
- η γραφή έχει υπάρξει για ένα συγκριτικά σύντομο μέρος της ανθρώπινης ιστορίας και ακόμη και όταν χρησιμοποιήθηκε έτεινε να είναι προνόμιο των πλουσίων, ισχυρών και καλά εκπαιδευμένων. Τα αντικείμενα, από την άλλη πλευρά, έχουν χρησιμοποιηθεί και ανήκαν σε όλες τις κατηγορίες των ανθρώπων και σε γυναίκες όσο και σε άνδρες.
- εξετάζοντας τα αντικείμενα, μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να εκτιμήσουν την εφευρετικότητα των ανθρώπων στο παρελθόν. Επειδή οι τεχνολογίες που έχουμε στη διάθεσή μας σήμερα ποικίλλουν τόσο πολύ και είναι εκλεπτυσμένες, οι συσκευές, τα εργαλεία και τα αντικείμενα που παράγουμε και χρησιμοποιούμε φαίνεται να είναι πολύ «καλύτερα» από εκείνα που χρησιμοποιήθηκαν από τους ανθρώπους στο παρελθόν. Με την εξέταση των ιστορικών αντικειμένων τα παιδιά μπορούν να εκτιμήσουν ότι οι άνθρωποι στο παρελθόν ήταν εξίσου δημιουργικοί στην επίλυση πρακτικών προβλημάτων, δεδομένων των περιορισμών των τεχνολογιών που είχαν στη διάθεσή τους
- Τα αντικείμενα παρέχουν ιδιαίτερα πολύτιμες ευκαιρίες για να εξεταστούν περιπτώσεις της αιτίας, του αποτελέσματος, της αλλαγής και της συνέχειας. Θα αντικατοπτρίζουν συχνά τις ανάγκες, τις συνθήκες ή τις τεχνολογίες των χρηστών τους, και μπορεί να εντοπιστεί η ανάπτυξη των σχετικών αντικειμένων διαχρονικά, για παράδειγμα, «λάμπες και φώτα δια μέσου των αιώνων».

Η εύρεση και η επιλογή των αντικειμένων

Τα πλέον κατάλληλα ιστορικά αντικείμενα για χρήση με τα παιδιά του δημοτικού είναι:

- επαρκώς ισχυρά για να χρησιμοποιούνται με προσοχή από τους μαθητές. Συνήθως τα παιδιά μπορούν να πουν πολλά για ένα αντικείμενο όταν το χειρίζονται και το νιώθουν. Τα παιδιά θα πρέπει να διδάσκονται να φροντίζουν και να σέβονται τα παλιά αντικείμενα και τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν να το βρουν ενδιαφέρον να μάθουν για το πώς τα αντικείμενα επιδεινώνονται λόγω της ηλικίας και της χρήσης:

για παράδειγμα, το κιτρίνισμα των εφημερίδων, το ξεθώριασμα των υφασμάτων και τα αποτελέσματα της διάβρωσης μπορούν εύκολα να διερευνηθούν σε επιστημονική εργασία

- αυτά που προέρχονται από ένα ευρύ φάσμα των ανθρώπινων δραστηριοτήτων πολλές από τις οποίες είναι συχνά μη καταγεγραμμένη στις έγγραφες πηγές, για παράδειγμα, ο οικιακός εξοπλισμός, τα γεωργικά εργαλεία, εργαλεία που χρησιμοποιούνται από τους βιοτέχνες, τα ρούχα και ο εξοπλισμός του σχολείου

- όχι κατ' ανάγκην πολύ παλιά. Μία από τις πιο σχετικές και σημαντικές ομάδες των αντικειμένων μπορεί να αποκτηθεί από τα ίδια τα παιδιά: παιχνίδια που δεν χρησιμοποιούνται πλέον, είδη ρουχισμού, ενθύμια, παλιές κάρτες γενεθλίων, κλπ. μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να διερευνηθεί η δική τους ανάπτυξη.

Τα αντικείμενα μπορούν να αποκτηθούν από

- γονείς, παππούδες και τον ευρύτερο οικογενειακό κύκλο των μαθητών. Όταν η οικογενειακή ιστορία πραγματοποιείται, οι γονείς και άλλα μέλη της οικογένειας μπορεί να ενθαρρύνονται να εμφανίσουν ή να δανείσουν παλιά αντικείμενα στα παιδιά και στην τάξη

- παλαιοπωλεία/παλιατζίδικα
- συνταξιούχους εργάτες, οι οποίοι μπορεί να έχουν κρατήσει εργαλεία ή αντικείμενα που σχετίζονται με τις θέσεις εργασίας τους
- μερικά τοπικά μουσεία που μπορεί να είναι σε θέση να δανείσουν κάποια αντικείμενα ή να τα καταδείξουν στα παιδιά.

Ένα σχολείο μπορεί να αποφασίσει να συλλέξει τέτοια αντικείμενα κατά τη διάρκεια των ετών και να δημιουργήσουν μια ιστορική συλλογή, πακέτο ή μικρό μουσείο που θα είναι διαθέσιμα σε όλες τις τάξεις του σχολείου. Αν τα αντικείμενα συλλέγονται, είναι σημαντικό να συγκεντρωθούν και να καταγραφούν όσες περισσότερες πληροφορίες είναι δυνατόν για την προέλευση των εκθεμάτων, καθώς αυτό θα είναι πολύτιμο στο μέλλον.

Ενώ αντικείμενα από το τέλος του δέκατου ένατου εικοστού αιώνα μπορεί να βρίσκονται σχετικά εύκολα, μικρά αντικείμενα από τις προηγούμενες περιόδους είναι σπανιότερα. Η αξία και η κατάστασή τους μπορεί να τα καταστήσουν ακατάλληλα για χρήση στην τάξη. Σύγχρονα αντίγραφα ορισμένων ειδών οικιακής χρήσης, για παράδειγμα τα κηροπήγια, τα βάρη και οι ζυγαριές, ξύλινα παιχνίδια και λάμπες Λίθινης Εποχής, που πωλούνται σε καταστήματα μουσείων, αν γίνονται με τη χρήση αυθεντικών τεχνικών, μπορεί να είναι πολύτιμα στην τάξη.

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: Ερευνώντας ένα αντικείμενο

Εισαγωγή

Η προσέγγιση αυτή παρέχει στα παιδιά ένα πλαίσιο το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί με σχεδόν οποιοδήποτε ιστορικό αντικείμενο. Καλό είναι να χρησιμοποιήσετε τα βήματα αυτής της τεχνικής με τα σύγχρονα αντικείμενα πριν από την εφαρμογή τους σε αντικείμενα από το παρελθόν.

Στην ιδανική περίπτωση, αυτή η εργασία πρέπει να γίνει σε μικρές ομάδες, που η κάθε μία ερευνά ένα μεμονωμένο αντικείμενο. Η δραστηριότητα θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως μέρος μιας μελέτης μιας συγκεκριμένης περιόδου ή πτυχής της ζωής στο παρελθόν. Αν ναι, τα παιδιά μπορούν να οδηγηθούν στην εξέταση με κάποια πλαισιωμένη γνώση που μπορεί να τα βοηθήσει να αξιολογήσουν και να διερευνήσουν το αντικείμενο. Εναλλακτικά, η δρα-

στηριότητα θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την εισαγωγή σε ένα θέμα, δεδομένου ότι οι ερωτήσεις των παιδιών που τέθηκαν κατά την εξέταση θα ενθαρρύνει περαιτέρω έρευνα.

1^ο στάδιο: Παρουσιάζοντας το αντικείμενο

«δείτε το αντικείμενο αλλά μην μαντέψετε τι είναι»

Παρουσιάζοντας το αντικείμενο, χωρίς να το κατονομάσουμε, τα παιδιά συνήθως προσπαθούν να μαντέψουν τι είναι. Αυτό θα πρέπει να αποθαρρύνεται, καθώς, μόλις γίνεται μία εικασία, τα παιδιά δεν θα εξετάσουν άμεσα άλλες δυνατότητες και δεν θα ερευνήσουν το αντικείμενο με την αναγκαία αυστηρότητα.

2^ο στάδιο: Εξετάζοντας το αντικείμενο

Η στενή παρακολούθηση και η συστηματική εξέταση είναι το κλειδί για να κάνουμε τα αντικείμενα να μας μιλήσουν για το παρελθόν. Με το χειρισμό, την αίσθηση και το σχεδιασμό του αντικειμένου, βοηθάμε τα παιδιά να εξοικειωθούν με τα χαρακτηριστικά του. Κατά τη σχεδίαση, τα παιδιά θα πρέπει να ενθαρρύνονται να καταγράφουν σημεία, γραμμές και άλλα χαρακτηριστικά, με όση ακρίβεια μπορούν. Μπορεί να προστίθενται ετικέτες στα σχέδια για να σημειωθούν ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά.

Τα παιδιά θα πρέπει να ενθαρρύνονται να εξετάσουν τα αντικείμενα συστηματικά και να κάνουν συνειδητά συμπεράσματα. Τα περισσότερα στοιχεία μπορούν να αναλυθούν με τη σκέψη για:

- τα φυσικά χαρακτηριστικά του αντικειμένου (χρώμα, σχήμα, μέγεθος κλπ.)
- το πώς κατασκευάστηκε το αντικείμενο (υλικά, μέρη)
- την κατάστασή του (αλλαγή, επισκευή, καταστροφή)
- τη λειτουργία του (σκοπός, από ποιον)
- το σχεδιασμό του (αποτελεσματικότητα, κατάλληλα υλικά, εμφάνιση)

Αν τα παιδιά δεν είναι εξοικειωμένα με την εξέταση των αντικειμένων, ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τις ερωτήσεις για να εξετάσει ένα αντικείμενο με ολόκληρη την τάξη. Αργότερα, αντίγραφα από τις ερωτήσεις θα μπορούσαν να δοθούν στις ομάδες ως σημείο αναφοράς και ένα έναυσμα για συζήτηση κατά τη διάρκεια της εξέτασης του κάθε αντικειμένου.

3^ο στάδιο: Αντλώντας συμπεράσματα

Η συζήτηση και οι ερωτήσεις θα πρέπει να ενθαρρύνουν τα παιδιά να σκεφτούν για το τι μπορεί να μας πει το αντικείμενο για τις ικανότητες, τις τεχνολογίες, τις μορφές τέχνης, την εργασία και την αναψυχή των ανθρώπων που το έφτιαξαν και το χρησιμοποίησαν.

Η διακόσμηση σε αντικείμενα μπορεί επίσης να μας δώσει ενδείξεις για τα ενδιαφέροντα και τις πεποιθήσεις των ανθρώπων: για παράδειγμα, σε κούπες ή πιάτα μπορεί να καταγράφονται επετειακές εκδηλώσεις ή οι επισκέψεις των ανθρώπων σε ορισμένα μέρη.

Μερικά από αυτά τα θέματα μπορούν να συζητηθούν εκτενέστερα από τα παιδιά όταν έχουν την ευκαιρία να ολοκληρώσουν περαιτέρω έρευνες σχετικά με το αντικείμενο και την περίοδό του.

4^ο στάδιο: Ανατροφοδότηση

Οι δραστηριότητες μπορεί να περιλαμβάνουν

- συμμετοχή σε περαιτέρω έρευνα για να επιβεβαιωθεί η ταυτότητα του αντικειμένου, για παράδειγμα με τη χρήση βιβλίων, προφορικών μαρτυριών ή φωτογραφιών
- σε ορισμένες περιπτώσεις, η προσπάθεια να χρησιμοποιηθούν τα αντικείμενα μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να συναισθανθούν με τη ζωή των ανθρώπων στο παρελθόν: για παράδειγμα, σηκώνοντας ένα βαρύ σίδερο ρούχων και συγκρίνοντάς το με ένα σύγχρονο μπορεί κανείς να ξεκαθαρίσει την εργασία που εμπλέκεται πριν από την εισαγωγή του ηλεκτρικού σιδήρου.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

Ιωάννα Ζιώγα, Ταμίας Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

«ΛΑΜΔΑ»

Στο παρόν τεύχος των Χρονικών θα συνεχίσουμε την καταγραφή του περιοδικού τύπου της Ημαθίας συνεχίζοντας με το περιοδικό «Λάμδα» της εφημερίδας «Λαός». Στο προηγούμενο τεύχος είχαμε αναφερθεί μέχρι το τεύχος 26 του Σεπτεμβρίου του 2005 και σήμερα σε αυτό θα φτάσουμε μέχρι το τελευταίο τεύχος του, το τεύχος 34 (Δεκέμβριος 2009).

1) Λάμδα τχ.027 (Μάιος 2006)

Άννα Ματσokάνη - Τα τζαμιά της Βέροιας
Χρήστος Σκούπρας - Η ιστορία του τοπικού Τύπου. Οι εφημερίδες της Βέροιας από την απελευθέρωση μέχρι το 1974.

2) Λάμδα τχ.028 (Δεκέμβριος 2006)

Γεώργιος Ντελιόπουλος - Σιδηροδρομική Εγνατία Οδός. Θεσσαλονίκη - Μοναστήρι 1894-2006.

Αγαθή Σαββίδου - Στα θεμέλια του Αγίου Ιωάννη. Έλσα Φανάρα - Το μπατάκι της Μπαρμπούτας.

3) Λάμδα τχ.029 (Μάρτιος 2007)

Αγαθή Σαββίδου - Άλσος Παπάγου
Χρήστος Ζάλιος - Οι φιλαρμονικές στη Βέροια και στη Νάουσα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

4) Λάμδα τχ.030 (Δεκέμβριος 2007)

Αγαθή Σαββίδου - Η Καλή Παναγιά των παιδιών

(Παιδόπολη)

Γιώργος Ντελιόπουλος - Ο δωδεκάλογος του Γιώργου Ιωάννου και ο ανδριάντας του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

5) Λάμδα τχ.031 (Απρίλιος 2008)

Γιώργος Ντελιόπουλος - 80 χρόνια προσφορά στον αγροτικό πληθυσμό.

Αγαθή Σαββίδου - Εγένετο φως και με ... συμβόλαιο. 4 Ιουλίου 1920 συντάχθηκε από τον πρώτο συμβολαιογράφο της Βέροιας η σύμβαση για τον ηλεκτροφωτισμό της πόλης.

Αδάμ Δ. Θεοδωρίδης - Μετόχι Προδρόμου 1928-2008.

Δημήτρης Καρολίδης - Εμπορικός Σύλλογος Βέροιας. 80 χρόνια παρουσίας στην τοπική αγορά

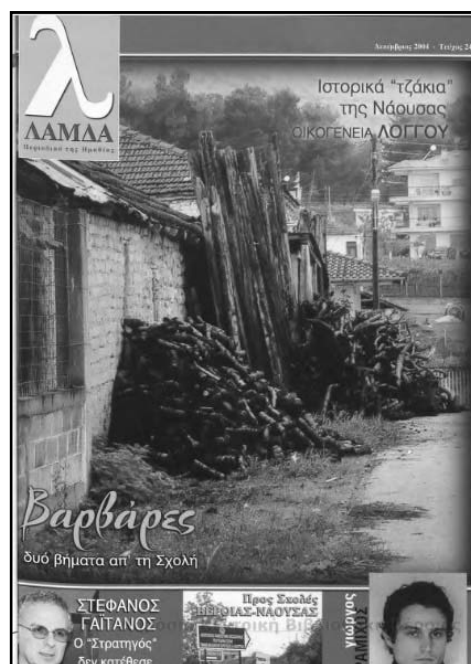
6) Λάμδα τχ.032 (Δεκέμβριος 2008)

Ορέστης Σιδηρόπουλος - Παλαιά Μητρόπολη Βέροιας. Κληρονομιά χωρίς αποδέκτες.

Έλσα Φανάρα - Ιδιωτικό Γυμνάσιο Αλεξάνδρειας. Το σχολείο που λειτούργησε πριν αποκτήσει το Ρουμλούκι κρατικό Γυμνάσιο.

7) Λάμδα τχ.033 (Μάιος 2009)

Νίκος Βουδούρης - Μαρούσια. Τόπος κατάνυξης και αναψυχής.

Γιώργος Ντελιόπουλος - Γιατροί και Ιατρική στο Ρουμλούκι.

Υπάρχει κάπου στη Βέροια... Όταν οι συλλέκτες υπηρετούν το όραμά τους... Έλσα Φανάρα - Ιερά Μονή Καλλίπετρας. Ένας αθέατος παράδεισος στις όχθες του Αλιάκμονα.

8) Λάμδα τχ.034 (Δεκέμβριος 2009)

Γιώργος Ντελιόπουλος - Τα Ρουγκάτσια στο Ρουμλούκι. Ένα πανάρχαιο έθιμο.

Ναπολέοντας Κοτρίδης - Η Κωστοχωρίτισσα Πετρίνα. Σύζυγος και μάνα ηρώων.

Νίκος Βουδούρης - Το κίνημα της «Εθνικής Αμύνης» και ο «Εθνικός Διχασμός» στη Βέροια (1915-1918) μέσα από ανέκδοτα ντοκουμέντα της περιόδου.

ΒΕΡΟΙΑ 100 ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΙΝ...

Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, Πρόεδρος Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Γ' «Τί εἶνε ἡ Βέρροια» Περιγραφή της Βέροιας μέσα από δημοσιεύματα στον Τύπο της εποχής

Δύο μέρες μετά την απελευθέρωση της Βέροιας, στις 18 Οκτωβρίου 1912, η αθηναϊκή εφημερίδα ΣΚΡΙΠ ενημέρωνε το αναγνωστικό κοινό της για τις νέες κατακτήσεις του ελληνικού στρατού, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβανόταν και η πόλη της Βέροιας. Στην ύλη της ίδιας ημέρας η συντακτική ομάδα της εφημερίδας ενέταξε κείμενο το οποίο παρουσίαζε τη Βέροια δίνοντας στοιχεία, τόσο για το ιστορικό παρελθόν της, όσο και για το παρόν.

Το κείμενο αποτελείται από δύο κύριες παραγράφους μέσα στις οποίες εντάσσονται άλλες μικρότερες. Μέχρι στιγμής, δεν έχει ταυτιστεί με ανάλογο περιγραφικό κείμενο που αφορά τη Βέροια, ενώ κάποια στοιχεία προέρχονται απευθείας από τον Καρπολόγο, στον οποίο έγινε αναφορά στο προηγούμενο άρθρο της στήλης. Τέλος, όσον αφορά στην ταυτότητα του συντάκτη του, αυτή παραμένει άγνωστη.

Το κείμενο αρχίζει με αναφορές στις πρώιμες ονομασίες της Βέροιας. Σύμφωνα με το συντάκτη, η πόλη ήταν γνωστή και με τις επωνυμίες «Φερόνη», «Ειρηνούπολις»

και «Καραφέρια». Από τις παραπάνω τρεις ονομασίες, μόνο η τρίτη, «Καραφέρια», ισχύει, καθώς, όπως έχει αποδειχθεί αρκετά χρόνια πριν, οι ονομασίες «Φερόνη» και «Ειρηνούπολις» αναφέρονταν στην Βερόη της Ανατολικής Θράκης¹.

1 Όσον αφορά την ονομασία της Βέροιας ο Γ. Χιονίδης υποστήριξε ότι η λέξη «Βέροια» υπάρχει πολύ πριν την ίδρυση του Μακεδονικού βασιλείου της Ημαθίας και είναι Ιλλυρικής ή Φρυγικής καταγωγής, δίνοντας περισσότερες πιθανότητες στη φρυγική καταγωγή της λέξης εξαιτίας του ότι οι πρώτοι κάτοικοι της Βέροιας ήταν Φρύγες. Επιπλέον, ο Γ. Χιονίδης υποστήριξε ότι αν επρόκειτο η πόλη να οφείλει την ονομασία της στον Φέρωνα τότε θα ήταν γνωστή ως «Φέροια» ή «Φέρεια». Την άποψή του τεκμηριώνει προβαίνοντας και σε γλωσσολογικές αναλύσεις. Τέλος, όσον αφορά στους παρουσιαζόμενους τύπους «Φερόνη» και «Ειρηνούπολις» ο Γ. Χιονίδης υποστηρίζει ότι η «Βέροια» εσφαλμένα συγχέεται με τη «Βερόη» της Ανατολικής Θράκης από τα βυζαντινά χρόνια και έπειτα, καθώς επίσης και ότι λανθασμένα αποδόθηκε στη «Βέροια» η μετονομασία της σε «Ειρηνούπολις» προς τιμήν της Αυτοκρατορίας του Βυζαντίου Ειρήνης. Η μετονομασία αφορά, όμως, στην πόλη της Ανατολικής Θράκης, η οποία καταστράφηκε από τους σεισμούς και κατόπιν κτίστηκε από την Αυτοκρατορία Ειρήνη. Τη συγκεκριμένη άποψη παρουσιάζει και ο ανώνυμος συντάκτης του κειμένου αναφερόμενος στη Βέροια της Μακεδονίας (βλ. παρακάτω πρωτότυπο κείμενο). Για όλα τα παραπάνω βλ. Γ. Χιονίδης, *Ιστορία της Βέροιας*, Α', Βέροια, 1960, 50, 64-65. Επίσης βλ. Γ. Χιονίδης, *Ιστορία της Βέροιας σε 50 ερωταπαντήσεις*, Βέροια, ερώτηση 5 και Σοφία Πιστοφίδου – Τσόγκα, «Μια Βερόη, νησίδα στον ωκεανό», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*, 4 (Ιαν. –Μαρ. 2009), 5.

Στη συνέχεια του κειμένου ο συντάκτης αναφέρεται στην χωροθέτηση και παρουσιάζει την τοποθεσία όπου βρίσκεται κτισμένη η Βέροια. Η πόλη είναι η επισημότερη της Ημαθίας, είναι κτισμένη σε οροπέδιο στους πρόποδες του Βερμίου, ΒΔ της Θεσσαλονίκης, από την οποία απέχει περίπου 2 ½ ώρες². Περιγράφεται ως κατάφυτη, ενώ γίνεται αναφορά και στο γειτονικό ποταμό Αλιάκμονα, ο οποίος απέχει από την πόλη περίπου ¾ της ώρας και στον παραπόταμο Μαυρονέρι ή Τριπόταμο, ο οποίος διαρρέει την πόλη³.

Πιο κάτω γίνεται αναφορά στην παράδοση για την ίδρυση της πόλης και τον πιθανό ιδρυτή της. Σύμφωνα με όσα αναφέρονται, η Βέροια οφείλει την ύπαρξη και το όνομά της σε κάποιον ήρωα ονομαζόμενο Φέρωνα ή σύμφωνα με άλλες απόψεις στη Βέροια, κόρη του Βέρητος, μυθικού βασιλιά. Και οι δύο απόψεις είναι γνωστές στην έρευνα και έχουν παρουσιαστεί και αναλυθεί αρκετά νωρίς από το Γ. Χιονίδη. Η αλήθεια τόσο για τον ιδρυτή, όσο και για το όνομα της πόλης πιθανόν να βρίσκεται στο συνδυασμό των δύο παραπάνω απόψεων⁴.

Τα παραπάνω συνδέει ο συντάκτης με την ετυμολογία της λέξης «Βέροια», την οποία παρουσιάζει γραφόμενη με δύο «ρ»⁵, ενώ αποδέχεται ότι η λέξη προέρχεται από τα ρήματα «φέρω» και «ρέω» (φέρειν τὰς ροάς)⁶.

Η πρώτη παράγραφος κλείνει με αναφορές στην εκκλησιαστική ιστορία της Βέροιας. Σύμφωνα με τις πληροφορίες του συντάκτη, η πόλη δέχθηκε το χριστιανισμό από τον Απόστολο Παύλο, ο οποίος ίδρυσε την πρώτη χριστιανική κοινότητα, περί το 56-59 μ.Χ., χρονολογία λανθασμένη, όπως αποδεικνύεται από τις διάφορες ιστορικές και θεολογικές βιβλιογραφικές πηγές⁷. Με το πρόσωπο του Αποστόλου Παύλου συνδέεται και η αναφορά του συντάκτη στο σωζόμενο στη Βέροια βήμα του, το οποίο τοποθετούσε στη θέση «πολλά κυπαρίσσια», ενώ στο γύρω χώρο υπήρχε τζαμί, το οποίο ήταν χτισμένο επάνω στον χριστιανικό ναό των Αγίων Αποστόλων, ο οποίος είχε χτιστεί επάνω σε αρχαίο βωμό⁸.

Η δεύτερη κύρια παράγραφος του δημοσιεύματος επιγράφεται «Οί κάτοικοι τῆς πόλεως» και αναφέρεται στην πληθυσμιακή διάρθρωση της πόλης, στους χώρους λατρείας, καθώς και σε ζητήματα που αφορούν στην παιδεία, τον πολιτισμό αλλά και τα μεταφορικά μέσα.

Οι πληροφορίες του ανώνυμου συντάκτη της εφημερίδας Σκριπ ανέφεραν ότι η πόλη κατοικούταν από 13.000 περίπου κατοίκους, οι οποίοι κατανέμονταν ως εξής: 6.000 Έλληνες, 5.500 Τούρκοι, 700 Εβραίοι, 500 Αθίγγανοι, Αιθίοπες και λοιποί παρεπιδημούντες⁹. Ο παραπάνω πληθυσμός κατοικούσε σε 4.000 οικίες, ενώ οι κάτοικοι ως κύριες γλώσσες επικοινωνίας και συναλλαγών χρησιμοποιούσαν την Ελληνική και την Τουρκική, όπως

2 Για τη θέση της Βέροιας βλ. Χιονίδης, *Ιστορία*, ο.π., 47-49 και Ε.Μ.Ι.Π.Η., «Η Ημαθία των περιγητών», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*, 6 (Ιουλ. –Σεπτ. 2009), 1-2.

3 Γενικά για τον Τριπόταμο βλ. Περιβαλλοντική ομάδα Φιλίππειου Γυμνάσιου Βέροιας, *Τριπόταμος: Το ποτάμι της Βέροιας: Λιανοβρόχι και Μαρούσια* (εργασία περιβαλλοντικής ομάδας Φιλίππειου Γυμνάσιου Βέροιας στα σχολικά έτη 1994-95 και 1995-96), Βέροια, 1996, Ανώνυμος, Ο Τριπόταμος Βερροίας και η

χρησιμοποίησις αυτού δια την παραγωγήν ηλεκτρικής ενέργειας, Αθήναι, 1931 και Σοφία Γκαγκούση, «Τριπόταμος μας δίνεται, η πόλη τον θέλει! Η πολιτεία δεν μπορεί», *Λάμδα*, 32 (Δεκ. 2008), 34-36.

4 Ο Γ. Χιονίδης δέχεται, κατ' αρχήν, τη γνώμη του Μελετίου, ο οποίος στη Γεωγραφία του παρουσιάζει την άποψη ότι η πόλη χτίστηκε από τον μυθικό ήρωα Φέρωνα, οφείλει όμως την ονομασία της στη Βέροια, τη θυγατέρα του Βέρητος. βλ. Χιονίδης, *Ιστορία*, ο.π., 52.

5 Ο Γ. Χιονίδης υποστηρίζει και τεκμηριώνει την ορθογραφία της λέξης Βέροια με ένα «ρ». Βλ. Χιονίδης, *Ιστορία*, ο.π., 56-58.

6 Για την ετυμολογία της λέξης βλ. Χιονίδης, *Ιστορία*, ο.π., 52-56

7 Ο Απόστολος Παύλος επισκέφτηκε τη Βέροια στο πλαίσιο της δεύτερης περιοδείας του μεταξύ των ετών 49-52 μ.Χ. Βλ. Ιωάννης Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή στην Καινή Διαθήκη*, Θεσσαλονίκη, 1998, 263.

8 Για όλα τα παραπάνω βλ. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, «Βέροια 100 χρόνια πριν. Β' "Αι πόλεις τὰς ὁποίας καταλαμβάνομεν. Τί εἶνε ἡ Βέρροια καὶ τὰ Γρεβενά. Ἡ τοποθεσία, τὸ κλίμα, ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων, ἡ παιδεία, τὸ ἐμπόριον κ.λ.π." Περιγραφή της Βέροιας μέσα από δημοσιεύματα στον τύπο της εποχής», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*, 17 (Μάιος – Αυγ. 2012), 40-47 και ειδικά υπ. 4-5.

9 Ο ανώνυμος συντάκτης παρουσιάζει τα ίδια ακριβώς πληθυσμιακά στοιχεία με τον Καρπολόγο, ο οποίος δημοσίευσε τέσσερα χρόνια νωρίτερα το 1908 (βλ. Καρπολόγος, «Σημειώσεις περί Βερροίας», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον Παμμακεδονικόν Συλλόγον*, Αθήνα, 1911, 278-284 και συγκεκριμένα 280 και 284). Όπως αποδείχτηκε και σε προηγούμενο άρθρο της συγκεκριμένης στήλης ο πληθυσμός της Βέροιας άλλαξε στο πέρασμα του χρόνου. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Ξυνάδας, «Βέροια 100 χρόνια πριν. Β'», ο.π., 41, υπ. 6.

αποδεικνύεται και από άλλα παρόμοια δημοσιεύματα.

Για τις λατρευτικές ανάγκες του πληθυσμού της Βέροιας υπήρχαν σύμφωνα με τον ανώνυμο 52 ναοί¹⁰ και 12 τζαμιά¹¹. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι ο ανώνυμος, παρά την αναφορά του στην ύπαρξη Εβραίων στην πόλη, δεν αναφέρεται στην ύπαρξη τόπου λατρείας για τις λατρευτικές ανάγκες της Εβραϊκής κοινότητας της Βέροιας.

Στη συνέχεια, ο συντάκτης έκανε λόγο για την κατάσταση της παιδείας και του πολιτισμού στη Βέροια, καθώς και για τις υποδομές που συνέβαλλαν στην ανάπτυξή τους. Σύμφωνα με αυτόν, στη Βέροια λειτουργούσε Αστική Σχολή έξι τάξεων, Ημιγυμνάσιο τριών τάξεων, Παρθεναγωγείο έξι τάξεων και δύο μικτά Νηπιαγωγεία. Ειδική αναφορά γίνεται στη νεόδμητη Σχολή Αρρένων η οποία ήταν διώροφη με 14 αίθουσες και λειτουργούσε σύμφωνα με τις σύγχρονες παιδαγωγικές απαιτήσεις της εποχής εκείνης¹².

Για την προαγωγή του πολιτισμού στη Βέροια εργάζονταν σύλλογοι και αδελφότητες, όπως η «Αδελφότης Μέλισσα», η οποία παρουσιάζεται ως φιλανθρωπικό και ψυχαγωγικό σωματείο, το οποίο διατηρούσε βιβλιοθήκη, ενώ κατά περιόδους παρήγαγε και θεατρικές παραστάσεις¹³. Σύμφωνα με τον ανώνυμο η «Μέλισσα» είχε δημιουργήσει τον μουσικό όμιλο «Όρφέα» και τον γυμναστικό όμιλο «Θησέα». Η παρουσίαση των συλλόγων της πόλης ολοκληρώνεται με την «Φιλόπτωχο Αδελφότητα τῶν Κυριῶν Βεροίας», η οποία όπως είναι γνωστό δρούσε από το έτος 1905¹⁴.

Το κείμενο του ανώνυμου συντάκτη της εφημερίδας Σκριπ ολοκληρώνεται με την αναφορά στη σιδηροδρομική συγκοινωνία η οποία ένωνε τη Βέροια από τη μια με το Μοναστήρι και από την άλλη με τη Θεσσαλονίκη.

Το παραπάνω δημοσίευμα αποτελεί το τρίτο κατά σειρά, το οποίο προβάλλεται από την παρούσα στήλη. Έχοντας υπόψη και άλλα ανάλογα δημοσιεύματα στον περιοδικό και τον ημερήσιο τύπο της εποχής μπορούμε να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα. Τόσο ο περιοδικός, όσο και ο ημερήσιος τύπος σκοπό έχουν να κάνουν γνωστά στο ευρύ αναγνωστικό κοινό τις νέες κατακτήσεις του Ελληνικού στρατού οι οποίες εντάχθηκαν στον εθνικό κορμό του Ελληνικού Κράτους μετά τον Α' Βαλκανικό πόλεμο. Από τα δημοσιεύματα αυτά γίνεται κατανοητό ότι οι συντάκτες δεν ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα να παρουσιάσουν εκτενή ή πρωτότυπα στοιχεία σχετικά με τον κάθε τόπο και ειδικότερα στην περίπτωση της παραπάνω σειράς για τη Βέροια. Απόδειξη προς τούτο αποτελεί τόσο το γεγονός ότι η εφημερίδα «Πατρίς», κείμενο της οποίας παρουσιάστηκε στο προηγούμενο φύλλο των «Χρονικών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας», επέλεξε να εντάξει στην ύλη της ένα κείμενο, το οποίο είχε γραφεί αρκετά χρόνια νωρίτερα και στο οποίο δεν έγινε καμία επεξεργασία, όσο και το γεγονός ότι οι συντάκτες των εφημερίδων δεν ενδιαφέρονταν να εμπλουτίσουν

10 Η συγκεκριμένη πληροφορία είναι άγνωστο από πού αντλείται. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία που διασώζονται στον Κανονισμό της Ορθόδοξης Κοινότητας της Βέροιας, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ από το έτος 1912 οι ναοί και τα παρεκκλήσια της Βέροιας αθροίζονταν σε 72. Πιθανότατα να πρόκειται για τυπογραφικό λάθος στο κείμενο του ανωνύμου. Για τους ναούς και τα παρεκκλήσια της Βέροιας το 1912 βλ. Γ. Χιονίδης, «Τρεις κανονισμοί της Ελληνικής Κοινότητας της Βέροιας κατά τα τέλη της Τουρκοκρατίας» *Μακεδονικά*, 10 (1970), 122 κ.ε. Βλ. επίσης Θ. Παπαζώτος, *Η Βέροια και οι ναοί της*, Αθήνα, 1994, 80-82, όπου και πίνακες ναών και παρεκκλησίων.

11 Ο αριθμός των τζαμιών της Βέροιας παρουσιάζεται σταθερός σε ανάλογα δημοσιεύματα. Στα τζαμιά της πόλης έγινε αναφορά σε προηγούμενο άρθρο της συγκεκριμένης στήλης. Βλ. Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας, «Βέροια 100 χρόνια πριν. Α' "Η χώρα όπου υποφύσκει η ελευθερία, Μακεδονικά πόλεις και χωριά, Ή Βέροια"- Περιγραφή της Βέροιας μέσα από δημοσιεύματα στον περιοδικό τύπο της εποχής», *Χρονικά Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας*, 16 (Ιαν.-Απρ. 2012), 29, υπ. 6.

12 Για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που λειτουργούσαν στη Βέροια έγινε αναφορά σε προηγούμενο άρθρο της συγκεκριμένης στήλης βλ. Ξυνάδας, «Βέροια 100 χρόνια πριν. Β', ο.π., 43, υπ. 18-21.

13 Για την αδελφότητα «Μέλισσα» και τη δράση της βλ. Αναστάσιος Χριστοδούλου, *Ιστορία*, ο.π., 94-96 και Νικόλαος Σιώκης – Παναγιώτης Αργυρόπουλος, «Οι δύο κανονισμοί των «εν Βεροία» Αδελφοτήτων «Αθηνά» και «Μέλισσα» και η κοινή πορεία τους» Α' *Επιστημονικό Συνέδριο για την Ημαθία* (Βέροια, 29-9/3-10-2010), υπό έκδοση στα πρακτικά.

14 Για τη φιλόπτωχο αδελφότητα κυριών Βεροίας βλ. Αναστάσιος Χριστοδούλου, *Ιστορία*, ο.π., 97-99 και Παύλος Πυρινός, *Φιλόπτωχος Αδελφότης Κυριών Βεροίας. 100 χρόνια προσφοράς 1905-2005*, Βέροια, 2005.

τα κείμενά τους με επίκαιρες πληροφορίες. Εξαίρεση αποτελεί το πρώτο κατά σειρά άρθρο του περιοδικού «Ελλάς», το οποίο συνέταξε ο Ι. Γ. Γούναρης και δημοσιεύτηκε στην παρούσα στήλη. Εκεί, ο συντάκτης δίνει στοιχεία, τα οποία δε μεταφέρουν άλλοι συνάδελφοί του. Αυτό βέβαια εξηγείται από το γεγονός ότι ο Γούναρης καταγόταν από τη Βέροια και ήξερε πολύ καλά τί ήθελε να κάνει γνωστό σχετικά με την πατρίδα του στο αναγνωστικό κοινό.

Παρά το γεγονός ότι τα παραπάνω δημοσιεύματα δε μεταφέρουν ιδιαίτερα πρωτότυπες πληροφορίες, είναι σημαντικά για την ιστορική έρευνα και ιδιαίτερα για την έρευνα της τοπικής ιστορίας, καθώς από αυτά μπορούμε να κατανοήσουμε τον αντίκτυπο και τη θέση την οποία απέδιδε στην πόλη ο τύπος. Επιπλέον, μέσα από συγκρίσεις των πληροφοριών που δίνουν οι διάφορες εφημερίδες μπορούμε να καταλήξουμε σε ασφαλέστερα συμπεράσματα επάνω σε θέματα τα οποία δεν επιλύονται από τη μέχρι σήμερα παρουσιαζόμενη βιβλιογραφία. Τέλος, είναι σημαντικό να κατανοηθεί η αξία των παραπάνω δημοσιευμάτων τα οποία αναφέρονταν σε περιοχές οι οποίες εντάσσονταν στον κορμό του Ελληνικού Κράτους μετά από 500 χρόνια οθωμανικής κατάκτησης. Συνεπώς, η αξία τέτοιων δημοσιευμάτων παραμένει ισχυρή.

Τί είχε η Βέροια

Ἡ Βέροια (Φερόη, Εἰρηνούπολις, Καραφέρια) μετὰ τὴν ἀρχαίαν πρωτεύουσαν τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους Ἐδεσσαν (Βοδενά) εἶνε ἡ ἐπισημοτέρα πόλις τῆς Ἡμαθίας, κειμένη δὲ ΒΔ. τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπέχει αὐτῆς σιδηροδρομικῶς 2 ½ περίπου ὥρας. Ὑπάγεται εἰς τὸ Βιλαέτιον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ εἶνε ἔδρα ἐπαρχοῦ (Καϊμακάμη) καὶ τοῦ Μητροπολίτου Βερροίας καὶ Ναούσης. Ἡ πόλις κτισμένη ἐπὶ εὐρέος ὁροπεδίου, ἐπὶ τῶν ὑπορειῶν τοῦ Βερμίου, δεσπόζει τῆς πεδιάδος τῆς Ἡμαθίας, ἥτις κεῖται μετὰ τῶν ποταμῶν Ἀλιάκμονος καὶ Λουδίου. Εἶνε κατάφυτος καὶ ἔχει ἐκτεταμένον καὶ ἀξιοθαύμαστον ὀρίζοντα. Ἀπέχει τοῦ Ἀλιάκμονος ¾ περίπου τῆς ὥρας διαρρεομένη ὑπὸ ποταμίου (Μαυρονέρι ἢ Τριπόταμος) καὶ κατακλύζεται ὑπὸ ἀφθονίας ὑδάτων κατερχομένων ἐκ τοῦ Βερμίου ὄρους.

Ἡ Βέροια λέγεται ὅτι ἐκτίσθη κατ' ἄλλους μὲν ὑπὸ ἥρωος τινὸς Φέρωνος κατ' ἄλλους δὲ ὑπὸ τινὸς νύμφης Βεροίας καλουμένης θυγατρὸς τοῦ Φέρητος (μακεδονιστὶ Βέρητος), υἱοῦ τοῦ Μακεδόνα. Βέροια γράφεται πιθανῶς ἐκ τοῦ φέρειν ροὰς, ὧν πράγματι ἔχει μεγάλην ἀφθονίαν. Εἰρηνούπολις δὲ ονομάζεται, διότι παθοῦσα τὸ 904 ἐκ τοῦ σεισμοῦ ἀνοικοδομήθη ὑπὸ τῆς Βασιλείσης τοῦ Βυζαντίου Εἰρήνης.

Ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ ἡ Βέροια κατέχει θέσιν διαπρεπῆ διότι ἐν αὐτῇ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος προελθὼν ἐκ Θεσσαλονίκης ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον (56-59 μετὰ Χριστὸν) καὶ συνέστησε τὴν πρώτην χριστιανικὴν κοινότητα. Εἰς ἀνάμνησιν μάλιστα σώζεται ἐν περιβλέπτῳ θέσει (πολλὰ κυπαρίσσια) καὶ τὸ μαρμάρινον αὐτοῦ βῆμα ἐφ' οὗ ἐκήρυξεν.

Οὐ μακρὰν δὲ τῆς ἱστορικῆς ταύτης θέσεως παράκειται καὶ τζαμίον, ὅπερ κατὰ τὰς μαρτυρίας ἀρχαιολόγων θεωρεῖται ὡς ἀρχαῖος βωμὸς καὶ κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἐλευθέραν περίοδον ὡς ναὸς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.

Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως

Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀνέρχονται εἰς 13.000 περίπου, ἐξ ὧν 6.000 εἶνε Ἕλληνες, 5.500 Τούρκοι καὶ 700 Ἑβραῖοι. 500 Ἀθίγγανοι, Αἰθίοπες καὶ διάφοροι ἄλλοι παρεπηδημοῦντες.

Γλῶσσα ἐπικρατοῦσα εἶνε ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Τουρκικὴ.

Αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως ἀνέρχονται περίπου εἰς 4.000. ἔχει 52 ἐν ὅλῳ ναοὺς, καὶ 12 τζαμιά, στρατῶνα κείμενον εἰς δεσπόζουσαν θέσιν καὶ νεόδμητον σχολὴν τῶν ἀρρένων διώροφον μετὰ 14 δωμάτων κατὰ τὰς νεωτέρας σχολικὰς ἀπαιτήσεις. Ὑπάρχει καὶ φιλανθρωπικὸν καὶ ψυχαγωγικὸν σωματεῖον «Ἀδελφότης Μέλισσα» ἥτις διατηρεῖ βιβλιοθήκην, δίδει θεατρικὰς παραστάσεις, κατήρτισε μουσικὸν ὄμιλον «Ὀρφεὺς» καὶ γυμναστικὸν ὄμιλον «Θησεὺς» ἀπὸ τινῶν δὲ ἐτῶν ὑπάρχει καὶ φιλανθρωπικὸν ἀποκλειστικῶς σωματεῖον τῶν Κυριῶν.

Ἡ Βέροια ἔχει καὶ πλήρη ἀστικὴν Σχολὴν ἐξ ἑξτάξεων, ἡμιγυμνάσιον ἐκ τριῶν τάξεων, καὶ παρθεναγωγεῖον ἐξατάξιον καὶ δύο μικτὰ νηπιαγωγεῖα.

Ἀπὸ Βερροίας ὑπάρχει σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἔνθεν μὲν μέχρι Μοναστηρίου ἔνθεν δὲ μέχρι Θεσσαλονίκης.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Επιμέλεια: Αναστασία Ταναμπάση ιστορικός –υποψήφια Δρ. Ιστορίας

Αλέξανδρος Α. Χατζηκώστας ΔΥΤΙΚΑ ΤΟΥ ΑΛΙΑΚΜΟΝΑ - ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Τον Ιούλιο του 2012 κυκλοφόρησε το τέταρτο βιβλίο του Αλέξανδρου Α. Χατζηκώστα με τίτλο *Δυτικά του Αλιάκμονα*. Όπως αναφέρεται στο οπισθόφυλλο του βιβλίου, πρόκειται για μικρές ιστορίες σαράντα ετών βγαλμένες μέσα από την πραγματικότητα αλλά και τη φαντασία του συγγραφέα. Είναι συνολικά εννέα διηγήματα με σαφείς πολικές αναφορές στην εποχή της δικτατορίας, της μεταπολίτευσης, καθώς και την τρέχουσα της οικονομικής κρίσης.

Η πρώτη από τις εννέα διηγήσεις με τίτλο *Του Υπουργείου Άμυνας της ΕΣΣΔ* αναφέρεται στην περίοδο της δικτατορίας και σε ένα «απαγορευμένο» βιβλίο. Μέσα από την αφήγηση του συγγραφέα, καταγράφονται σημαντικές λεπτομέρειες, που διαμόρφωναν την καθημερινή ζωή κατά τη διάρκεια της επταετίας. Σε αυτήν την ιστορία όπως και στις υπόλοιπες, ο συγγραφέας ενσωματώνει προσωπικές μαρτυρίες και ιστορικά στοιχεία στη λογοτεχνική του αφήγηση.

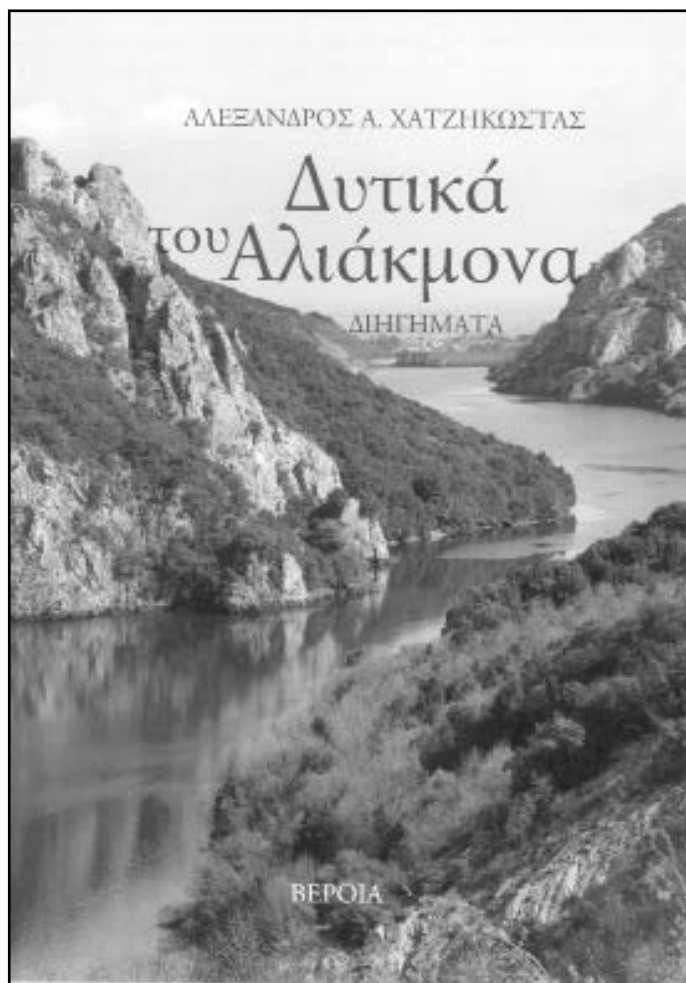
Το σύνθημα είναι το δεύτερο διήγημα, που πραγματεύεται μια διαφορετική πράξη μαθητικής αντίστασης στο δικτατορικό καθεστώς. Πέρα από την καταγραφή πολύτιμων στοιχείων που διαμόρφωναν συγκεκριμένες συνθήκες ζωής, είναι έκδηλο το χιούμορ και η σκωπτική διάθεση του Αλέξανδρου Α. Χατζηκώστα, γεγονός που αποτυπώνεται στο τέλος της συγκεκριμένης ιστορίας.

Το διήγημα *Στην Παράταση* αποτελεί μια νοσταλγική αφήγηση των εφηβικών χρόνων του συγγραφέα και της ενασχόλησής του με την καλαθοσφαίριση. Αφορά ένα δύσκολο αγώνα εντός έδρας, που κατέληξε σε μεγάλη νίκη και γιορτή για την τοπική ομάδα και προσωπικό θρίαμβο για τον πρωταγωνιστή της ιστορίας.

Ο τίτλος *Άλλο Μπαμπράκ και άλλο Βαμιράκ* ανήκει στο τέταρτο διήγημα. Εποχή της μεταπολίτευσης και όπως σημειώνει ο συγγραφέας, το Πολυτεχνείο του '73

και τα ανεκπλήρωτα συνθήματά του έριχναν βαριά τη σκιά τους καθορίζοντας το βηματισμό της γενιάς της μεταπολίτευσης. Το κείμενο σχετίζεται με τις γενικές συνελεύσεις των πανεπιστημιακών σχολών, που ασχολούνταν -εκτός των άλλων- και με τη διεθνή πολιτική σκηνή.

Το πέμπτο διήγημα τιτλοφορείται *Η Ολυμπιάδα της Μόσχας*. Έμπνευση για τη συγκεκριμένη ιστορία αποτέλεσε η απόφαση του Προέδρου των Η.Π.Α. Κάρτερ να μπούκοτάρει τους Ολυμπιακούς αγώνες της Μόσχας το καλοκαίρι του 1980 εξαιτίας της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν το προηγούμενο έτος. Με αφορμή την απόφαση αυτή, το κείμενο πραγματεύεται τις δεκάδες συνελεύσεις των φοιτητικών παρατάξεων, που ασχολούνταν με την τότε επικείμενη ολυμπιάδα και τη συμμετοχή ή μη της Ελλάδας σε αυτήν.

Κάποια Μεγάλη Πέμπτη στο χακί είναι ο τίτλος του επόμενου διηγήματος. Αποκαλύπτει το κλίμα που επικρατούσε σε μια στρατιωτική μονάδα κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Εβδομάδας για όλους εκείνους τους φαντάρους, που διεκδικούσαν το δικαίωμα της διαφορετικότητας. Να έχουν δηλαδή διαφορετικό θρήσκευμα δίχως αυτό να συνοδεύεται από ειρωνικά σχόλια ή τα κλασικά για την εποχή καψόνια του στρατού.

Ατιμη Ασφαλιστική είναι το έβδομο κατά σειρά διήγημα, όπου ο συγγραφέας αφηγείται το τέχνασμα μιας ασφαλιστικής εταιρείας, με απώτερο σκοπό τη διακοπή του επιδόματος αναπηρίας στον πρωταγωνιστή της ιστορίας. Ο συγγραφέας για άλλη μια φορά με χιούμορ αναλύει το γεγονός, ενώ το τέλος είναι απροσδόκητο.

Το όγδοο διήγημα είναι το *Βεράνι*. Πρόκειται για μια ιστορία που φωτίζει γεγονότα του εμφυλίου, της μετεμφυλιακής περιόδου καθώς και της επταετίας συνδέοντάς τα με τη σημερινή εποχή υπό το πρίσμα ενός εγκαταλελειμμένου κτιρίου και των καλά φυλαγμένων μυστικών του. Ένα δυνατό διήγημα με ανατρεπτικότητα τέλος.

Ο Εαυτούλης είναι η τελευταία από τις εννέα ιστορίες. Αναφέρεται στη μεγάλη σιωπηρή πλειοψηφία των εαυτούληδων, που σχεδιάζουν τη ζωή τους θέτοντας συγκεκριμένους στόχους και αποσκοπώντας μόνο σε ατομικά οφέλη. Αποτελεί τον καθρέφτη όλων των μέχρι πρότινος συμβιβασμένων, που σήμερα αγανακτούν για τις περικοπές, το καθεστώς εργασιακής εφεδρείας και τα επώδυνα μέτρα, δίχως όμως να έχουν συμβάλει ποτέ σε οποιοδήποτε κοινωνικό αγώνα.

ΦΟΡΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Επιμέλεια: Ιωάννα Ζιώγα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΒΕΡΟΙΑΣ

Το 2012 συμπληρώθηκαν 85 χρόνια από την ίδρυση της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας Βέροιας (Ε.Ε.Ε. Βέροιας). Στο συγκεκριμένο τεύχος των Χρονικών θα κάνουμε μια σύντομη αναδρομή στην ιστορία της, παρουσιάζοντας πτυχές που σχετίζονται με την ίδρυση, τις δράσεις, τη δομή και τη λειτουργία της, μέχρι και τις μέρες μας.

Η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Βέροιας ιδρύθηκε από Έλληνες Ευαγγελικούς, που εγκαταστάθηκαν στην πόλη ως πρόσφυγες, κυρίως από την περιοχή Κοτύωρα (Ορδού) του Πόντου, το 1922. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, μεταξύ 1922-1923, Ευαγγελικοί από τον Πόντο (Τραπεζούντα, Σαμψούντα, Κοτύωρα/Ορδού) εγκαθίστανται στην Κατερίνη, στο χωριό Σεβαστή Πιερίας (Αρναούτ), στο χωριό Ακροπόταμος Θεσσαλονίκης (Γιαχαλί), ενώ από το χωριό Γκιουρούμτζε της περιοχής των Αδάνων της Καππαδοκίας, κατέφυγαν στο Νέο Μυλότοπο Γιαννιτσών. Στα μέρη όπου εγκαταστάθηκαν

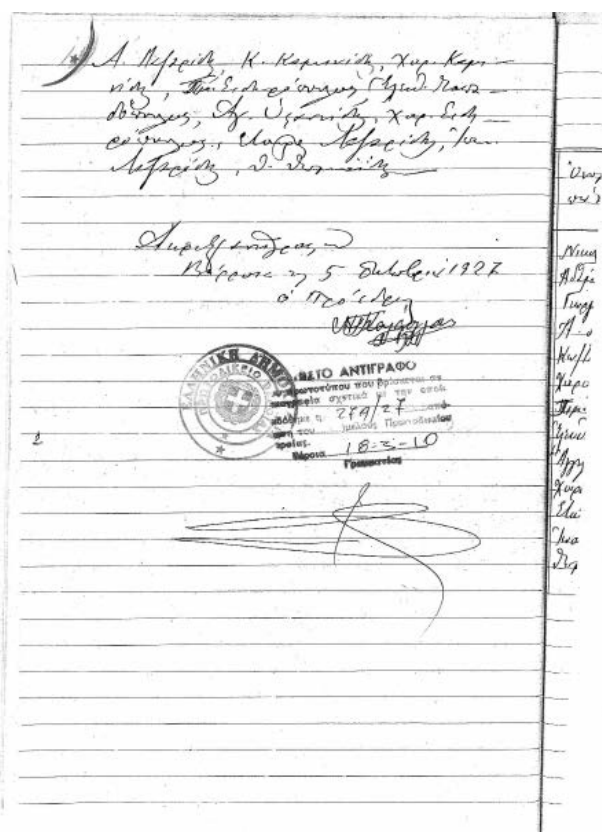
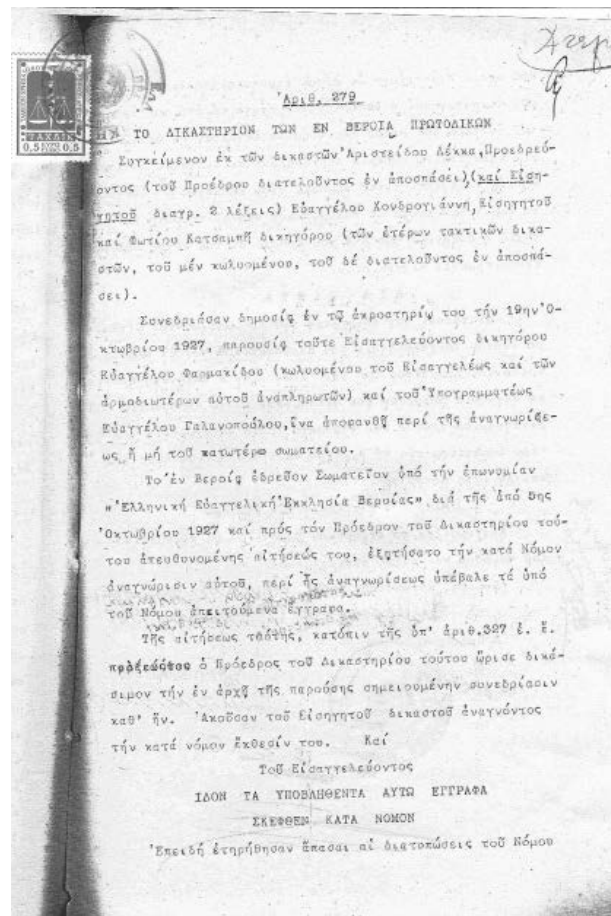
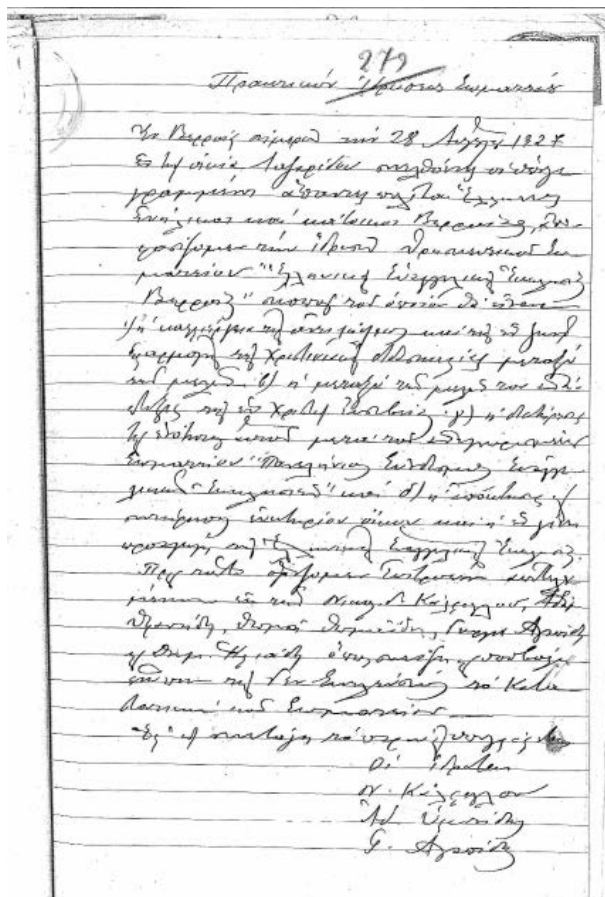
δημιουργήθηκαν και άκμασαν Ευαγγελικές κοινότητες, που άσκησαν επίδραση στις τοπικές κοινωνίες. Στις περιοχές αυτές ιδρύθηκαν Ευαγγελικές Εκκλησίες, οι οποίες στη συνέχεια ενσωματώθηκαν στον «Πανελλήνιο Σύνδεσμο Ευαγγελικών Εκκλησιών» - μετέπειτα Γενική Σύνοδο της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας - που ήδη αριθμεί αρκετές Εκκλησίες, κυρίως στη Ν. Ελλάδα, από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Οι Ευαγγελικοί της Βέροιας, κατάγονται κυρίως από την περιοχή των Κοτυώρων/Ορδού του Πόντου, από την Κωνσταντινούπολη και την Άγκυρα και φαίνεται ότι αρχικά ήταν 60 περίπου άτομα.

Ως ημερομηνία επίσημης ίδρυσης της Εκκλησίας θεωρείται η 19η Οκτωβρίου 1927, με την αναγνώρισή της από το Πρωτοδικείο Βέροιας ως Σωματείο Πνευματικού Σκοπού με την υπ' αριθ. 279/19-10-1927 απόφασή του. Η επίσημη αναγνώρισή της από τη Γενική Σύνοδο της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας, του ανώτατου Διοικητικού Οργάνου της Ε.Ε.Ε., γίνεται ένα χρόνο αργότερα, την 1η Οκτωβρίου 1928, οπότε και εκλέγεται (Λαϊκό) Πρεσβυτέριο, ξεκινώντας «τακτικώς και κανονικώς να λειτουργεί». Πρώτος Ποιμένας της υπήρξε ο Αιδεσιμότατος Χρήστος Γ. Βαής, που η έλευσή του καθυστέρησε περίπου δύο χρόνια από την ίδρυσή της Ε.Ε.Ε. Στη Βέροια, πρώτη επίσημη αναφορά γίνεται σε ανακοίνωση της εβδομαδιαίας τοπικής εφημερίδας «Αστήρ Βεροίας», του Ι. Γ. Γούναρη, στις 9 Νοεμβρίου 1926 με αριθμό φύλλου 65.

Η καθυστέρηση της ίδρυσης της Ευαγγελικής Εκκλησίας στη Βέροια, η οποία πραγματοποιείται μόλις το 1927, δηλαδή τέσσερα με πέντε χρόνια αφότου ήρθαν Ευαγγελικοί στην πόλη, θα πρέπει να συνδεθεί με την αγορά του χώρου-οικοπέδου, όπου θα ανέγειραν, οι Βεροιώις πλέον Ευαγγελικοί, Ευκτήριο Οίκο με σκοπό να φιλοξενεί τις τακτικές λατρευτικές συνάξεις τους. Μέχρι να ανεγερθεί το οίκημα που θα στέγαζε την Ε.Ε.Ε., οι Ευαγγελικοί πιστοί συναθροίζονταν για τις λατρευτικές συνάξεις τους και το Κυριακό Σχολείο (Κατηχητικό των παιδιών) σε μεγάλα σπίτια Ευαγγελικών πιστών, κυρίως αυτά των Αναστασίου Λαζαρίδη

Ιστορικά στιγμιότυπα της
Ευαγγελικής Εκκλησίας Βέροιας,
μέσα από τον φωτογραφικό φακό

και Νικολάου Κάλφογλου, στην πλατεία Ελιάς, αλλά και του Γεωργίου Αγαπίδη δίπλα στην οδό Ανοίξεως, μετά το σημερινό Χώρο Τεχνών. Σε ένα από αυτά τα σπίτια, άλλωστε, αυτό του Αναστασίου Λαζαρίδη, του γηραιότερου ευαγγελικού άνδρα (64 ετών), θα συνταχθεί το Πρακτικό για την αίτηση των Βεροϊέων Ευαγγελικών προς το Πρωτοδικείο Βέροιας να αναγνωριστούν επισήμως ως νομικό πρόσωπο με τη μορφή Σωματίου θρησκευτικού σκοπού, με το όνομα «Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία Βέροιας». Αξίζει να αναφερθεί ότι η Ε.Ε.Ε. Βέροιας είναι η μόνη που διαθέτει ιδιαίτερο καταστατικό χάρτη.

Η ανέγερση του κτιρίου, που βρίσκεται στην οδό Ελευθερίας 4, ξεκίνησε το 1933 ενώ οι εργασίες ολοκληρώθηκαν πέντε χρόνια μετά, το 1938. Η πρώτη πανηγυρική λατρεία πραγματοποιήθηκε το Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου. Στο οικοπέδο της Ε.Ε.Ε Βέροιας βρίσκεται ένα βοηθητικό διώροφο οίκημα, στο ισόγειο του οποίου γίνονται οι συναθροίσεις της νεολαίας και οι λατρείες (λειτουργίες) της Τετάρτης ενώ στον πάνω

όροφο, που αρχικά ήταν η κατοικία του Ποιμένα, σήμερα στεγάζεται μόνο το γραφείο του. Μέσα στον ίδιο χώρο υπάρχει και η Εκκλησία που γίνονται οι Κυριακάτικες λατρείες.

Ο πληθυσμός της Ευαγγελικής Κοινότητας της Βέροιας, αν και όχι μεγάλος, κατά τη διάρκεια των ενενήντα σχεδόν ετών ζωής της, από το 1922 έως και σήμερα, γνώρισε διάφορες διακυμάνσεις, χωρίς, ωστόσο, να μειωθεί κάτω από τα πενήντα (50) άτομα, αλλά ούτε και να ξεπεράσει τους εκατό (100). Οι πενήντα με εξήντα Ευαγγελικοί που ήρθαν στη Βέροια το 1922, περί τα τέλη της δεκαετίας του 1920 (1929) αυξήθηκαν περίπου στους ενενήντα, γεγονός το οποίο κυρίως οφείλεται στην έναρξη, από τις 8 Ιουλίου του 1928, των τακτικών συναθροίσεων της Ε.Ε.Ε. Βεροίας στο δικό της πλέον χώρο, στο παλαιό βοηθητικό κτίριο ακόμη, που άρχισε να λειτουργεί στο κέντρο της πόλης, καθώς με αυτό τον τρόπο άρχισαν να την επισκέπτονται για να εκκλησιάζονται και άτομα από την ευρύτερη κοινωνία της Βέροιας.

Τον Ιανουάριο του 1938, σε μία καταγραφή όλων των μελών της Εκκλησίας, που είχε κάνει ο τότε Ποιμένας της Χρήστος Βαής, προκειμένου να ληφθεί άδεια λειτουργίας της από το Υπουργείο Θρησκευμάτων, αναφέρεται ότι ο πληθυσμός της Ευαγγελικής κοινότητας Βεροίας ανερχόταν συνολικά στα 58 άτομα, 25 άντρες, συμπεριλαμβανομένων και των αρρένων τέκνων, και 33 γυναίκες. Σήμερα τα μέλη της είναι περίπου 50 έως 70.

Οι διατελέσαντες Ποιμένες, μέχρι και σήμερα, είναι συνολικά επτά. Τα ονόματά τους και η περίοδος της θητείας τους, παρατίθενται στον παρακάτω πίνακα:

- 1) Χρήστος Βαής (Ιουν. 1930-Σεπτ. 1938)
- 2) Φιλόθεος Ζήκας (1938 - Άνοιξη 1945)
- 3) Δημήτριος Θωμαΐδης (1946 - 1953)
- 4) Άγγελος Δαμασκηνίδης (1953 - 1959)
- 5) Δημήτριος Μαρμαράς (1961 - 1972, 1988 - 1992)
- 6) Αριστοτέλης Τσίνογλου (1995 - 2000)
- 7) Σταύρος Δεληγιάννης (Ιουλ. 2006 - έως σήμερα)

Οι Ευαγγελικοί της Βέροιας, κατά τα 90 περίπου χρόνια ζωής της Κοινότητάς τους (1922-2012), προσπάθησαν να έχουν μία θετική και εποικοδομητική παρουσία στο πλαίσιο της πόλης, αλλά και ευρύτερα. Στην διάρκεια της ιστορικής της πορείας, η Εκκλησία έχει διενεργήσει εράνους μεταξύ των μελών της, προκειμένου να βοηθήσει πλημυροπαθείς, ορφανά, σεισμοπαθείς, πρόσφυγες, προσδφέροντας όχι μόνο χρήματα αλλά υλικά αγαθά. Ακόμα και τώρα, προσπαθεί να συμπαρασταθεί με τις μικρές της δυνάμεις, αλλά και με τη βοήθεια της Γενικής Συνόδου της Ε.Ε.Ε., προσφέροντας τρόφιμα σε ανθρώπους της κοινότητάς της, αλλά και σε άλλους πέρα από αυτήν, που δεν έχουν συχνά τα αναγκαία για να ζήσουν.

Με αφορμή την επέτειο των 85 χρόνων από την ίδρυσή της, η Ε.Ε.Ε. Βέροιας διοργάνωσε επετειακές εκδηλώσεις στις οποίες συγκαταλεγόταν και έκθεση φωτογραφιών. Στην έκθεση αυτή, ξετυλιγόταν πτυχές της ιστορίας της, μέσα από την παράθεση φωτογραφιών, εγγράφων και άλλων κειμηλίων, που διασώθηκαν από τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής της. Ξεχωρίζει ένα έγγραφο με ημερομηνία 3/6/2010 που είναι η διαπιστωτική απόφαση του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων ότι η Ευαγγελική Εκκλησία Βέροιας λειτουργεί νόμιμα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η πρώτη κολυμβήθρα της Ε.Ε.Ε. Βεροίας, που είχε χαρίσει ο Ν. Κάλφογλου στις 1-11-1929 και διατηρείται σε άριστη κατάσταση.

Η Ε.Μ.Ι.Π.Η. ευχαριστεί θερμά τον Αιδεσιμότατο Σταύρο Δεληγιάννη για την ξενάγηση στο χώρο της Ευαγγελικής Εκκλησίας, για τις πληροφορίες και το υλικό που μας εμπιστεύτηκε.

Πεπραγμένα

Εβδομάδα Τοπικής Ιστορίας και Πολιτισμού 2012 Μικρά Ασία, Πόντος, Θράκη. Οι πρόγονοί μας θυμούνται...

Σε κλίμα συγκινησιακά φορτισμένο πραγματοποιήθηκε τη Δευτέρα 17 Σεπτεμβρίου 2012 η εκδήλωση της Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας «*Μικρά Ασία, Πόντος, Θράκη. Οι πρόγονοί μας θυμούνται...*», η οποία εντάχθηκε στο πλαίσιο της **Εβδομάδας Τοπικής Ιστορίας και Πολιτισμού 2012**, την οποία διοργάνωσε η Ε.Μ.Ι.Π.Η. για δεύτερη χρονιά.

Στο χαιρετισμό του ο πρόεδρος της Εταιρείας, κ. Εμμανουήλ Ξυνάδας, ανέφερε ότι η **Εβδομάδα Τοπικής Ιστορίας και Πολιτι-**

σμού του 2012 ήταν αφιερωμένη στην επέτειο των 100 χρόνων από την απελευθέρωση της Βέροιας, αλλά και σε μια άλλη σημαντική επέτειο, αυτή των 90 χρόνων από τη Μικρασιατική καταστροφή, στην οποία αναφερόταν και η συγκεκριμένη εκδήλωση.

Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης παρουσιάστηκε πολυμορφικός δίσκος (dvd) στον οποίο περιλαμβάνονταν μαρτυρίες προσφύγων οι οποίοι έζησαν την ανταλλαγή των πληθυσμών. Πρόκειται για τους Κατερίνα Ζαμπελάκη – Κουλαξίζογλου, Σμαραγδή Τσιμισίρη – Βελιάδη και Περικλή Παναγιωτίδη. Την επιμέλεια του dvd και της εκδήλωσης είχαν οι Ολυμπία Μπέτσα και Ιωάννα Ζιώγα, ενώ την εκδήλωση παρακολούθησαν και αρκετά παιδιά, τα οποία βρέθηκαν εκεί προκειμένου να γνωρίσουν την ιστορία των προγόνων τους.

Μαθαίνω την ιστορία του τόπου μου... Η Βέροια τις ημέρες της απελευθέρωσής της

Με τη συμμετοχή παιδιών ηλικίας από 5-14 ετών πραγματοποιήθηκε την Τετάρτη 19 Σεπτεμβρίου 2012, στη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «*Μαθαίνω την ιστορία του τόπου μου... Η Βέροια τις ημέρες της απελευθέρωσής της*».

Κατά τη διάρκεια του προγράμματος τα παιδιά είχαν την ευκαιρία να μάθουν ιστορικά στοιχεία σχετικά με τον Α' Βαλκανικό Πόλεμο και την πορεία του Ελληνικού Στρατού από το Σαραντάπορο προς τη Θεσσαλονίκη.

Στο δεύτερο μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος ασχολήθηκαν με δημιουργική δραστηριότητα, κατασκευάζοντας επετειακή κονκάρδα.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα επιμελήθηκε το μέλος Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η. και ιστορικός κ. Αναστασία Ταναμπάση. Σε αυτό παραβρέθηκαν εκτός των παιδιών και εκπαιδευτικοί από διάφορα σχολεία και νηπιαγωγεία της Βέροιας.

Κωνσταντίνος Βαφείδης: Ένας λόγιος του 20ου αιώνα

Με την παρουσία του τελευταίου γιου του αείμνηστου Κωνσταντίνου Βαφείδη, Αναστάσιου Βαφείδη, πραγματοποιήθηκε την Πέμπτη το βράδυ στο Λαογραφικό Μουσείο της Βέροιας η μουσική εκδήλωση *Κωνσταντίνος Βαφείδης: Ένας λόγιος του 20ου αιώνα*, η οποία εντάσσεται στο πλαίσιο της *Εβδομάδας Τοπικής Ιστορίας και Πολιτισμού 2012*.

Κατά την έναρξη της εκδήλωσης ο Πρόεδρος της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Μανώλης Ξυνάδας, αφού ευχαρίστησε τον Αναστάσιο Βαφείδη για την παρουσία του, αναφέρθηκε σε στοιχεία σχετικά με τη ζωή και το έργο του Κωνσταντίνου Βαφείδη.

Όπως ανέφερε, «ο Κωνσταντίνος Βαφείδης γεννήθηκε στη Βέροια το 1880 και απεβίωσε το έτος 1961. Παρακολούθησε τα εγκύκλια γράμματα φτάνοντας μέχρι τη Δ' Γυμνασίου, όπως μας πληροφορεί ο ίδιος, σε ιδιόχειρη ενθύμησή του. Νυμφεύθηκε την Ευθυμία Μανάφη με την οποία απέκτησαν επτά παιδιά.

Στη Βέροια, μια πόλη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στα τέλη του 19ου αι., μια πόλη με πλούσια πνευματική και πολιτισμική παράδοση, γεννήθηκε ο Κωνσταντίνος Βαφείδης και αναδείχτηκε σε μια ισχυρή και λόγια προσωπικότητα, του 20ου αιώνα, που στο πρόσωπό του συνταιριάζονταν οι ιδιότητες του δημοδιδασκάλου, του ιεροψάλτη, του μουσικού, του συνθέτη, του ζωγράφου, του λαογράφου.

Ως δημοδιδάσκαλος υπηρέτησε, μαζί με τον αδελφό του Στέφανο, σε πολλά σχολεία της επαρχίας Βεροίας, όπως στο Τσινάφορο, το Τσόρνοβο (Φυτειά), σε χωριά των Πιερίων, αλλά και σε άλλα εκτός αυτής, όπως το Ζάτφορο (Βάλτος) και το Μπάχοβο (Πρόμαχοι). Και οι δύο, παράλληλα με την εκπαιδευτική δραστηριότητα, είχαν αναπτύξει εθνική δράση κατά το Μακεδονικό αγώνα, υπηρετώντας διάφορα αντάρτικα σώματα στα χωριά του Βάλτου και στην επαρχία Βεροίας.

Παράλληλα με το λειτούργημα του δασκάλου, ο Κωνσταντίνος Βαφείδης υπηρέτησε σε ναούς της επαρχίας Βεροίας από τη θέση του ιεροψάλτη. Μαρτυρίες υπάρχουν για την υπηρεσία του στο ναό του Τσορνόβου (Φυτειάς), όπου παράλληλα υπηρετούσε και ως δάσκαλος, αλλά και στον Ι.Ν. Αγίων Αναργύρων Βέροιας.

Δραστηριότητα είχε αναπτύξει και ως μουσικός, ως συνθέτης και δάσκαλος της μουσικής. Δεινός οργανοπαίκτης βιολιού αλλά και κάτοχος ταμπουρά μετά τόξου, της αρχαία ελληνικής πανδουρίδος, ή του γιαλί ταμπουρά κατά τους ανατολίτες ή του τσέλου της ανατολής κατά τον Σίμωνα Καρά, δίδαξε τη μουσική σε πολλούς μαθητές.

Στον Κωνσταντίνο Βαφείδη οφείλεται η συλλογή πλούσιου λαογραφικού υλικού, που αφορά παραδοσιακά τραγούδια της Βέροιας και της Μακεδονίας.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί και η καλλιτεχνική του δραστηριότητα στη ζωγραφική. Δείγματα του έργου του σώζονται στην οικογενειακή συλλογή».

Μετά την ομιλία του κ. Ξυνάδα, ακολούθησε το μουσικό πρόγραμμα το οποίο επιμελήθηκε το μουσικό σχήμα Αχι – Βάχι και περιείχε δεκαπέντε παραδοσιακά τραγούδια της Βέροιας, κάποια από τα οποία αποτελούν συνθέσεις του αειμνήστου Κ. Βαφείδη. Επίσης στην εκδήλωση παρουσιάστηκε δείγμα σύνθεσης της ψαλτικής τέχνης (Αξιον Εστί, σε ήχο πλ. α') σύνθεση επίσης του Κ. Βαφείδη.

«Μιλάμε για τη Βέροια του 20^{ου} αιώνα» (1910-1925) Από την Αυτοκρατορία στο Εθνικό Κράτος,

Με την Επιστημονική Ημερίδα «Μιλάμε για τη Βέροια του 20^{ου} αιώνα» (1910-1925) Από την Αυτοκρατορία στο Εθνικό Κράτος, ολοκληρώθηκαν οι εκδηλώσεις της **Εβδομάδας Τοπικής Ιστορίας και Πολιτισμού 2012**, την οποία διοργάνωσε η Ε.Μ.Ι.Π.Η. από τη Δευτέρα 17 Σεπτεμβρίου 2012 έως την Κυριακή 23 Σεπτεμβρίου 2012.

Οι εργασίες της Επιστημονικής Ημερίδας ξεκίνησαν την Παρασκευή 21 Σεπτεμβρίου 2012. Στο χαιρετισμό του ο πρόεδρος της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Μανώλης Ξυνάδας αναφέρθηκε συνοπτικά στην

υπό εξέταση περίοδο και παρουσίασε τα πρακτικά της Α' Επιστημονικής Ημερίδας, Μιλάμε για τη Βέροια του 20^{ου} αιώνα (1890-1910), Στο λυκόφως της Οθωμανικής περιόδου, καθώς επίσης και τον Γ' τόμο του Επιστημονικού Περιοδικού της Ε.Μ.Ι.Π.Η. *Μελετήματα Ημαθίας*.

Κεντρικό θέμα της πρώτης συνεδρίας ήταν ο τύπος της εποχής πάνω στο οποίο στηρίχτηκαν κατά κύριο λόγο οι εισηγητές προκειμένου να παρουσιάσουν τα πορίσματα των ερευνών τους. Τις τρεις εισηγήσεις της πρώτης ημέρας συνέδεε ένα πρόσωπο, ο Ιωάννης Γεωργίου Γούναρης, ο οποίος αρχικά ως ανταποκριτής και αρθρογράφος της εφημερίδας «Ελλάς» και αργότερα ως εκδότης της εφημερίδας «Αστήρ» Βεροίας συνέβαλε στην παρουσίαση και αποτύπωση των γεγονότων και των προβλημάτων που αντιμετώπιζε η πόλη στον τύπο. Ιδιαίτερη τιμή και χαρά έδωσε στους διοργανωτές, τους εισηγητές και όλους τους παρευρισκόμενους η παρουσία των τριών τέκνων του Ιωάννη Γούναρη.

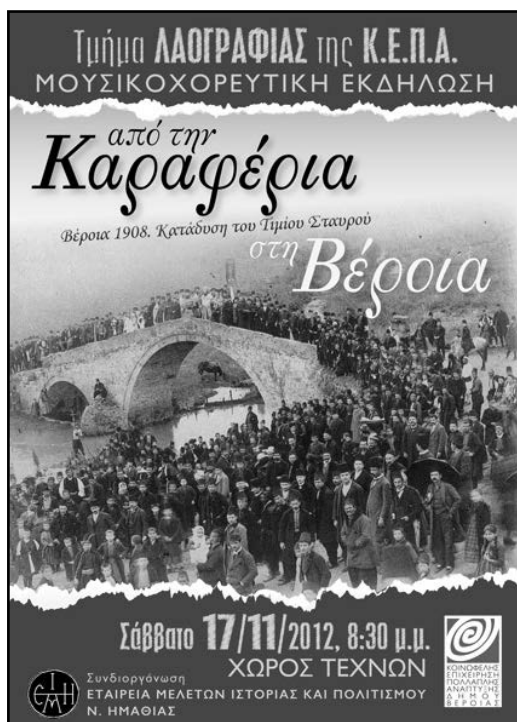
Οι εργασίες της ημερίδας συνεχίστηκαν το πρωί του Σαββάτου με την παρουσίαση θεμάτων που αφορούσαν σε διάφορα κοινωνικά, δικαστικά και εκπαιδευτικά ζητήματα, ενώ η μεσημεριανή συνεδρία ήταν αφιερωμένη σε θέματα που αφορούσαν τους Βεργιάνους Βλάχους και τους Εβραίους της Βέροιας, καθώς και την περίοδο του Εθνικού Διχασμού.

Η πρώτη απογευματινή συνεδρία ασχολήθηκε με θέματα που αφορούσαν την πολιτική κατάσταση στη Βέροια μετά την απελευθέρωσή της, ενώ η τελευταία συνεδρία είχε ως αντικείμενο το προσφυγικό ζήτημα στην Ημαθία και τη Βέροια, την εγκατάσταση των προσφύγων, την αντιμετώπισή τους από τις αρχές και άλλα σχετικά ζητήματα.

Κλείνοντας τις εργασίες της Επιστημονικής Ημερίδας ο πρόεδρος της Ε.Μ.Ι.Π.Η. ευχαρίστησε τους συνεργαζόμενους φορείς για τη συνδιοργάνωση της **Εβδομάδας Τοπικής Ιστορίας και Πολιτισμού 2012**, καθώς και όσους συνέβαλαν στην άρτια διοργάνωση της ημερίδας (Επιστημονική, Οργανωτική Επιτροπή, Συντονιστές και Εισηγητές) και ανακοίνωσε

τη χρονική περίοδο και το θέμα το οποίο θα απασχολήσει την επόμενη επιστημονική ημερίδα. Η Γ' Επιστημονική Ημερίδα Τοπικής Ιστορίας «Μιλάμε για τη Βέροια του 20^{ου} αιώνα», θα ασχοληθεί με την χρονική περίοδο **1925-1940** και το κέντρο ενδιαφέροντος θα στραφεί *Στη Βέροια του Μεσοπολέμου*.

Από την Karaferye... στη Βέροια

Το τμήμα Λαογραφίας της Κ.Ε.Π.Α σε συνεργασία με την Εταιρεία Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας διοργάνωσε μουσικοχορευτική εκδήλωση με αφορμή τα 100 χρόνια από την απελευθέρωση της Βέροιας. Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε το Σάββατο 17 Νοεμβρίου 2012, ώρα 8.30 μ.μ στο Χώρο Τεχνών και αποτέλεσε μια αναδρομή στην πολιτισμική εικόνα της πόλης, πριν και μετά το 1912.

Τη γενική επιμέλεια είχε ο κ. Σάκης Σταυρίδης, υπεύθυνος τμήματος Λαογραφίας Κ.Ε.Π.Α με τη συνδρομή των Ελένης Νόλκα και Παναγιώτη Σιστάκου, δασκάλων παραδοσιακών χορών.